

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI VE BAĞLANMA
STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Nuran akır

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
FELSEFE GRUBU EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KASIM, 2017

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (.....) ay sonra tezdten fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Nuran

Soyadı: Çakır

Bölümü: Felsefe Grubu Öğretmenliği

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

İngilizce Adı: Investigation of Relationship Between Peer Bullying and Attachment Styles in High School Students

ETİK BEYAN

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Nuran ÇAKIR

03/11/2017

JÜRİ ONAY SAYFASI

Nuran ÇAKIR tarafından hazırlanan “Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

.....

Tez Savunma Tarihi://

Bu tezin Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvan Ad Soyad

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

.....

TEŞEKKÜR

Tez danışmanım Öğrt. Gör. Dr. Canan GÜRSEL başta olmak üzere hayatıma dokunan tüm değerli hocalarıma sabır, anlayış ve desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma verilerimin toplanması sırasında yardımlarını esirgemeyen tüm okul müdürlerine, öğretmenlere ve ölçek formlarını samimi duygularla dolduran öğrencilere teşekkürlerimi sunuyorum.

Beni maddi ve manevi anlamda her zaman destekleyen ve bana hayata dair çok önemli değerleri kazandıran canım annem ve babam Kamile-Yılmaz KIZILTAŞ' a, abim Mithat KIZILTAŞ' a ve ablam Nural GÖNÜLALAN' a tek tek teşekkür ederim.

Zor zamanlarımda yanımda olan, benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Murat ÇAKIR' a desteklerinden ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Gözlerini, tezimin veri toplama aşamasında dünyaya açan ve her şeyi aniden çok daha zor ama bir o kadar güzel hale getiren biricik kızım Burçak Asel ÇAKIR' a teşekkürlerimi sunuyorum.

Nuran ÇAKIR

Aileme

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞI VE BAĞLANMA STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Nuran Çakır

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Kasım 2017

ÖZ

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin zorba ya da kurban olmaları ile bağlanma stilleri arasında bir fark olup olmadığını araştırmaktır. Araştırmanın ana problemi; *“Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri puanları arasında fark var mıdır?”* şeklindedir. Ergenlikte sağlıklı akran ilişkilerinin gelişimde önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Bu açıdan zorba ve kurban olmada riskli grupta yer alan öğrencilerin kimler olduğu ve bu öğrencilerin zorba ya da kurban olma riskini artırıcı faktörlerin neler olduğunun bilinmesi ruhsal gelişimi olumlu yönde destekleyecektir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler okullardaki akran zorbalığının meydana getirdiği olumsuz sonuçların ortadan kaldırılmasında okul personeli, veli ve öğrencilere yardımcı olacaktır. Eğitim sürecinde bulunan ergen öğrencilerin akran zorbalığına/kurbanlığına eğilimlerinin bilinmesinin ayrıca okulun güvenliği, huzuru ve eğitim-öğretim kalitesi açısından da birçok yararı bulunacaktır. Bu çalışmanın bulguları risk grubunda bulunan öğrencilerin belirlenmesine ve desteklenmesine yardımcı olacaktır. Bu tür destek çalışmaları akran zorbalığının önlenmesine olanak sağlayabilecektir. Çalışma grubumuzu Ankara ili Etimesgut, Dikmen ve Yenimahalle merkez ilçelerinde bulunan üç farklı okul türündeki 395 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma için gerekli olan veriler 2014-2015 eğitim öğretim yılı birinci döneminde toplanmıştır. Araştırmada çalışma grubumuzu oluşturan

öğrencilerin kişisel bilgilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, akran zorbalığı sürecinde bulunan öğrencileri ve bu süreçte dair bilgileri belirlemek amacıyla 2002 yılında Pişkin tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Anketi” ve öğrencilerin bağlanma stillerini belirlemek amacıyla 1994 yılında Griffin ve Bartholomew tarafından geliştirilip 1999 yılında Sümer ve Güngör tarafından Türkçeye uyarlanan “İlişki Ölçekleri Anketi” kullanılmıştır. Bu araştırmadaki veriler IBM SPSS Statistics 22 (Sosyal Bilimler için Paket Program) programına aktarılarak analizler tamamlanmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımları, sürekli değişkenler için ise tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. İki bağımsız grup arasında fark olup olmadığına bağımsız örneklem t testi ve ikiden fazla bağımsız grup arasında fark olup olmadığına ise tek yönlü varyans analizi ile bakılmıştır. İki kategorik değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi ise ki kare analizi ile yapılmıştır. Bunun yanında bağımlı değişkenle ilişkili olup iki ya da daha fazla bağımsız değişkene dayalı olarak, bağımlı değişkenin tahmin edilmesine yönelik incelemeler ise çoklu doğrusal regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bazı temel bulgular şunlardır: Araştırmaya katılan öğrenciler en çok nötr (ilişkisiz) grupta yer alırken en az “sadece kurban” grubunda yer almıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sırasıyla en çok kayıtsız bağlanma, korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma ve güvenli bağlanma stillerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Araştırmamızın ana problemi doğrultusunda bağlanma stilleri ve akran zorbalığı incelenmiş ancak iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler :Zorbalık, Akran Zorbalığı, Bağlanma.

Sayfa Adedi : 178

Danışman : Öğrt. Gör. Dr. Canan GÜRSEL

**INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN PEER
BULLYING AND ATTACHMENT STYLES IN HIGH SCHOOL
STUDENTS**

(M.S. Thesis)

Nuran akır

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

November 2017

ABSTRACT

The purpose of this research is to investigate whether there is a difference between the intentions of high school students being bully or victim and attachment styles. The main problem of the research: "Is there any difference between peer bullying and attachment style scores in high school students?" It is known that adolescence is an important part of healthy peer relations development. In this respect, knowing the factors that increase the risk of being a bully or a victim of bully and victimized students in the risk group will support healthy mental development. The results obtained from the research will help the school staff, parents and students to remove the adverse consequences of the peer bullying in the schools. There will also be many benefits to knowing the trends of teenage students in the educational process that are present in peer violence / victimization, as well as in terms of school safety, attendance and quality of education. The findings of this study will help to identify and support the students in the risk group. This kind of support make possible to prevent peer violence. Our study group consists of 395 high school students in three different school types located in the central districts of Etimesgut, Dikmen and Yenimahalle in Ankara. The data required for the research were collected during the first semester of the academic year 2014-2015. The "Personal Information Form" prepared by

the researcher in order to determine the personal information of the students who constituted our study group, the "Peer Bully Survey" developed by Pişkin in 2002 to determine the students who are in the process of peer bullying and this process and Griffin "Relationship Scales Questionnaire" developed by Bartholomew and adapted to Turkic by Sumer and Güngör in 1999 was used. The data in this study were transferred to the IBM SPSS Statistics 22 program and the analyzes were completed. Frequency distributions for categorical variables and descriptive statistics for continuous variables (mean $\pm$ ss) were given when the study data were evaluated. Whether there is a difference between the two independent groups was examined by the Independent Sample t test and whether there was a difference between the two independent groups by the one way ANOVA. The relationship between two categorical variables was analyzed by Chi square analysis. In addition, based on two or more independent variables, which are related to the dependent variable, the analyzes for predicting the dependent variable are analyzed by the Multiple Linear Regression method. Some key findings from the study are: Participants in the study were at least in the "only victim" group when they were in the neutral (unrelated) group. It was determined that the students participating in the survey had the most unregulated, fearful, obsessive and secure attachment styles, respectively. Attachment styles and peer bullying were investigated in the main problem of our research, but no statistically significant difference was found between the two.

Key Words: Bullying, Peer bullying, Attachment

Page Number: 178

Supervisor: Öğrt. Gör. Dr. Canan GÜRSEL

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZ	vii
ABSTRACT.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xx
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi.....	5
Sayıtlar	6
Sınırlılıklar.....	6
Tanımlar	7
BÖLÜM II.....	9
KONUyla İLGİLİ KURAMSAL ARAŞTIRMALAR.....	9

Zorbalık, Akran Zorbalığı ve Okul Zorbalığı.....	9
Zorbalığın Saldırganlık ve Şiddetle İlişkisi	10
Akran Zorbalığı Türleri	11
Akran Zorbalığında Rol Alan Gruplar ve Özellikleri.....	13
Zorbaların Özellikleri.....	14
Kurbanların Özellikleri	15
Zorba-Kurban Özellikleri.....	16
İzleyicilerin (Nötr) Özellikleri	17
Akran Zorbalığı ile ilgili Etkenler	18
Akran Zorbalığı ve Yaş.....	18
Akran Zorbalığı ve Cinsiyet	20
Akran Zorbalığı ve Sosyoekonomik Durum	22
Akran Zorbalığını Açıklayan Kuramlar.....	25
İçgüdü Kuramları	25
<i>Psikanalitik Kuram.....</i>	25
<i>Etolojik Kuram</i>	26
Biyolojik Kuram.....	27
Davranışçı-Bilişsel Kuramlar	27
<i>Sosyal Bilgi İşleme Modeli.....</i>	27
<i>Sosyal Bilişsel Kuram</i>	28
<i>Engellenme-Saldırganlık Kuramı.....</i>	29
Zorbalığın Zorba ve Kurbanlar Üzerindeki Etkisi.....	30
Zorbalığın Kurbanlar Üzerindeki Etkileri	30
Zorbalığın Zorbalar Üzerindeki Etkileri	31
Bağlanma	32
Bağlanmanın Tarihsel Gelişimi	34

Bağlanma Kuramı.....	36
Bartholomew' in Dörtlü Bağlanma Modeli	39
Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma.....	42
Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma	42
Ergenlikte Bağlanma.....	43
Yetişkinlikte Bağlanma.....	45
BÖLÜM III.....	49
YÖNTEM.....	49
Araştırmanın Modeli	49
Çalışma Grubu	49
Veri Toplama Araçları	50
Kişisel Bilgi Formu	50
Akran Zorbalığı Anketi	50
İlişki Ölçekleri Anketi.....	51
Verilerin Toplanması.....	52
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	52
BÖLÜM IV.....	55
BULGULAR	55
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	55
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular.....	59
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin İlişki Ölçekleri Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular.....	78
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı ile Bazı Sosyodemografik Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular.....	86

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Bağlanma Stilleri ile Bazı Sosyodemografik Değişkenleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	95
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bulgular.....	101
BÖLÜM V.....	105
SONUÇ ve TARTIŞMA.....	105
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	105
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin İlişki Ölçeği Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Sonuç ve Tartışma	114
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Sosyodemografik Değişkenlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	115
Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	126
BÖLÜM VI.....	129
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	129
Araştırma Amacına Yönelik Elde Edilen Sonuçlar	129
Araştırma Bulgularına ve Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	133
KAYNAKÇA	135
EKLER.....	145
Kişisel Bilgi Formu.....	146
Akran Zorbalığı Anketi	148
İlişki Ölçekleri Anketi.....	154

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenlerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	55
Tablo 2. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Yaş ve Sınıf Düzeyleri Değişkenlerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	56
Tablo 3. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Anne-Babalarının Medeni Durumları Değişkeninin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	56
Tablo 4. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayısı Değişkeninin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	57
Tablo 5. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarının Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	57
Tablo 6. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Anne-Babalarının Mesleklerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	58
Tablo 7. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Yukarıda Belirtilen Zorbalık Çeşitlerinden Herhangi Birine Bir Kez Dahi Olsa Uğradın Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımı	59
Tablo 8. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Aşağıdaki Söz ve Eylemlere Ne Sıklıkla Uğrarsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	60
Tablo 9. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Cinsiyete Göre Maruz Kalınan Zorbalık Türlerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	62
Tablo 10. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Zorbalık Çeşitlerine Uğradıkları Yerlere Göre Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	63

Tablo 11. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Sence Sen Neden Zorbalığa Uğramış Olabilirsin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	65
Tablo 12. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Zorbalığa Uğradığında Neler Hissettin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	65
Tablo 13. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Zorbalığa Uğradığında Neler Yaptın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	66
Tablo 14. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Ne Zaman Zorbalığa Uğradın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzde Dağılımları	66
Tablo 15. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Kimler Sana Zorbalık Yaptı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	67
Tablo 16. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Cinsiyet Değişkenine Göre “Kimler Sana Zorbalık Yaptı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	67
Tablo 17. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Sana Zorbalık Yapanların Sınıf Düzeyi Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	68
Tablo 18. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalığa Uğradığında Kimlere Söyledin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	69
Tablo 19. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalığa Uğradığında Seninle Kimler İlgilendi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	69
Tablo 20. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Aşağıda Belirtilen Zorbalık Çeşitlerinden Herhangi Birini Bir Kez Dahi Olsa Yaptınız Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları	70

Tablo 21. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Aşağıda Belirtilen Zorbaca Söz ve Eylemleri Diğer Öğrencilere Uygulama Sıklıklarına Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	71
Tablo 22. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalık Yaptıktan Sonra Neler Hissettin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	72
Tablo 23. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Bir Öğrenciye Zorbalık Yapıldığını Gördüğünde Neler Yaptın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	73
Tablo 24. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Sence Neden Bazı Öğrenciler Diğerlerine Zorbalık Yapar?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	74
Tablo 25. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalara İlişkin Duyguların Neler?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	74
Tablo 26. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Akran Zorbalığı Olgusuna İlişkin Belirtilen Görüşlere Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	75
Tablo 27. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Akran Zorbalığına İlişkin Belirtilen Sorulara Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzde Dağılımları.....	76
Tablo 28. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Akran Zorbalığı Statülerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları.....	77
Tablo 29. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Cinsiyet Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Statülerinin Sayı ve Yüzde Dağılımları.....	77
Tablo 30. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin İlişki Ölçeği Anket Maddelerine Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımı	78
Tablo 31. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin İlişki Ölçeği Anketi Maddelerine Verdikleri Cevapların Puan Ortalamaları.....	81
Tablo 32. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin İlişki Ölçeği Anketindeki Bağlanma Stillerine Göre Dağılımları.....	82

Tablo 33. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Güvenli Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi	83
Tablo 34. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Korkulu Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi	84
Tablo 35. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Saplantılı Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi	85
Tablo 36. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Kayıtsız Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi	85
Tablo 37. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	86
Tablo 38. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	87
Tablo 39. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Sınıf Düzeyi Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	87
Tablo 40. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Anne Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi.....	88
Tablo 41. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Baba Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi.....	89
Tablo 42. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Anne-Babalarının Medeni Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	90
Tablo 43. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	90
Tablo 44. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	91
Tablo 45. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	91
Tablo 46. Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Sınıf Düzeyi Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi	92

Tablo 47. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Anne Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi</i>	92
Tablo 48. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Baba Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi</i>	93
Tablo 49. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Anne-Babalarının Medeni Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi</i>	94
Tablo 50. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi</i>	94
Tablo 51. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi</i>	95
Tablo 52. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Yaş Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi</i>	96
Tablo 53. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Sınıf Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi</i> ...	97
Tablo 54. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Anne Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi</i>	98
Tablo 55. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Baba Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi</i>	99
Tablo 56. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Anne-Babalarının Medeni Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi</i>	100
Tablo 57. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi</i> .	101
Tablo 58. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerde Görülen Akran Zorbalığı ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi</i>	102
Tablo 59. <i>Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerdeki Kurban Olma ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi</i>	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i>	Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Terimleri Arasındaki İlişki.....	11
<i>Şekil 2.</i>	Avrupa Topluluğu Avrupa Sosyal Fonu (2001)'a göre zorbalık türleri.....	12
<i>Şekil 3.</i>	Dörtlü Bağlanma Modeli.....	40
<i>Şekil 4.</i>	Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma Davranışı ve Bağlanma Stillerinin Karşılaştırılması.....	46

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	Türk Dil Kurumu
SPSS	Statistical Package of the Social sciences

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem Durumu

Toplumsal yapının temel yapı taşı olan insan, çevreyi etkilemekte ve ondan etkilenmekte, kendisi dışındakilerle iletişime ve etkileşime geçmektedir. Sosyal bir varlık olarak insan toplum içerisinde yaşamak ve iletişim yollarını kullanmak zorundadır.

Toplumsal olarak iletişim ve etkileşimde bulunulan yerlerden biri de okullardır. Çivilidağ (2013)' a göre kişi okula başladığı günden mezun olduğu zamana kadar burada bulunanlarla (akranları, öğretmenleri, okul görevlileri vb.) sayısız ilişki kurabilir. Buradaki iletişimin niteliği ise yere, zamana ve içinde bulunulan duruma göre değişiklik göstermektedir. Bu ilişkiler kimi zaman sağlıklı olurken kimi zaman sorunları içinde barındıran karmaşık bir bağ halini almaktadır. Bu sorunlardan biri de zorbalıktır. Öğrenciler aileleri dışında ilk kez okullarda sosyal bir ilişki ağı içerisinde yer alırlar. Burada yaşadıkları sorunlar sonucunda ise kendilerini kimi zamanlar zorbalık süreci içerisinde bulabilirler.

Zorbalığın çoğunlukla okulda ve yakın yaş grupları arasında gerçekleşmesi akran zorbalığı kavramını ortaya çıkarmıştır. İngilizcede “bullying” kavramı ile açıklanmaya çalışılan akran zorbalığı Türkçede “güçlerdeki dengesizlikten ortaya çıkıp saldırganlık yoluyla güçlülüğün vurgulanması” ve “kabadayılık” şeklinde tanımlanmaktadır (Bilgin, 2007; Sabuncuoğlu vd., 2006). Çankaya (2011) ise akran zorbalığını, “okullarda öğrencilerin yine kendisi gibi öğrencilere yönelik şiddeti” olarak tanımlamıştır.

Okullarda yaşanan şiddet ve akran zorbalığı, mağdurun yanı sıra uygulayanları da olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Dölek, 2002; Pearce ve Thompson, 2009). Şiddet ve akran

zorbalığı eğitim süreci ve öğrenci üzerinde uzun süreli etki yaratabilecek travmatik yaşantılar oluşturmaktadır (Nansel vd., 2001; Solberg & Olweus, 2003; Bulut, 2008). Bu yaşantıların kişinin sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde yaratabileceği olumsuz sonuçlar, araştırmacıların ilgisini çekmiş ve bu konuyu çeşitli yönleriyle inceleyen çalışmaların da önünü açmıştır. Bu araştırmalar elde ettikleri bulgular ışığında ürettikleri çözüm önerileri ile okullarda görülme sıklığı artan akran zorbalığını önlemeyi ve ortadan kaldırmayı amaçlar.

Gelişimsel açıdan ele alındığında akran zorbalığının daha çok akranlarla birlikte geçirilen zamanın arttığı ve akran ilişkilerinin önem kazandığı ergenlik döneminde ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak zorba ya da mağdur olmaya yol açan etkenleri saptamak için kişinin gelişimsel dönemlerinin çok yönlü incelenmesi gerekmektedir. Gelişim dönemi içinde bu tür davranışların ortaya çıkmasına etki edebilecek durumların bilinmesi ise bize önlem alma noktasında yardımcı olacaktır.

Kişi doğumundan ölümüne kadar çeşitli gelişim dönemlerinden geçmektedir. Bu dönemlerde ise bireyden o döneme özgü ve o dönemde gerçekleşmesi beklenen olan bazı gelişim ödevlerini yerine getirmesi beklenir. Gelişim dönemleri açısından bebeklik döneminde kazanılması gereken görevlerden biri de anneye bağlanmadır. Bebekten bu dönemde birincil bakıcısına karşı bir sevgi bağı oluşturmaya beklenmektedir. Özellikle bebeklik döneminde bebeğin bakıma muhtaç olmasının doğal bir sonucu olarak anne ile bebek arasında bir bağlanma gerçekleşir. Bu bağlanmanın niteliği ise bebeğin yaşamının ilerleyen dönemlerini etkileyen önemli bir faktördür (Çamurlu Keser, 2006; Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005; Şenol, 2006; Bacanlı, 2007; Senemoğlu, 2007; Miller, 2008; Canter, 2011).

Bebeklikte sağlıklı bir bağlanma kurulamadığında, daha sonraki dönemlerde olumsuz benlik algısının yanı sıra sorunlu akran ilişkileri, suça meyilli olma, empatik düşünme eksikliği, yakın ve sıcak ilişkiler kuramamaya kadar birçok alanda kendini göstermektedir (Kulaksızoğlu, 1998; Soysal vd., 2005; Şenol, 2006; Bacanlı, 2007; Senemoğlu, 2007; Miller, 2008; Canter, 2011; Santrock, 2012).

Psikolojik bir ihtiyaç ve hatta gereklilik olan bağlanma, yeni doğanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olduğu kadar, yaşı kaç olursa olsun tüm bireylerin ihtiyaç duyduğu bir sistemdir (Sümer & Güngör, 1999). Bu anlamda bağlanma bir süreçtir ve süreklilik gösterir.

Sağlıksız bağlanmanın kişiyi suça yatkın hale getirebileceği ve kişinin sosyal ilişkilerinde probleme yol açabileceği sonuçları bize bağlanma ile akran zorbalığı arasında bir ilişkinin varlığını düşündürmektedir. Gerek ergenlik dönemindeki öğrencilerin akranlarına verdikleri önem ve gerekse bu iki kavramın kişinin ilerleyen hayatına etkisi düşünüldüğünde akran zorbalığının ve bağlanma stillerinin ilişkisinin önemini de artırmaktadır. Bu önem göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen araştırmamızın problem durumunu ise lise öğrencilerindeki akran zorbalığı ile bağlanma stillerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Araştırmamız sonucunda bağlanma stillerinin bireyi akran zorbalığı sürecine dahil edip etmediğine ve bu sürece dahil olmuş ise hangi zorbalık statüsünde yer aldığına yönelik sonuçların elde edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin akran zorbalığı ve zorbalığa kurban olma durumları ile bağlanma stilleri arasında bir fark olup olmadığını ve şayet bu iki durum arasında bir fark var ise bu farkın türünü araştırmaktır. Araştırmanın ana problemi; “ *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasında fark var mıdır?* ” şeklindedir. Bu problem durumu araştırmada sonuçlandığında okullardaki akran zorbalığı ve buna bağlı olarak ortaya çıkabilecek psikolojik sorunların önlenmesi çalışmalarına katkılarda bulunacaktır.

Araştırmanın genel problemi doğrultusundaki alt problemleri ise şu şekildedir:

1. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığına İlişkin;

Zorbalık statüleri (Zorba, Kurban, Zorba-kurban, Nötr) nelerdir?

Uğradıkları zorbalık türleri ve sıklığı nasıldır?

Zorbalığa en çok nerede uğramışlardır?

Zorbalığa uğradıklarında neler yapmışlardır?

Zorbalığa hangi zamanlarda uğramışlardır?

Zorbalığa uğradıklarını kimlere söylemişlerdir?

Zorbalığa uğradıklarında kendileriyle kimler ilgilenmiştir?

Yaptıkları zorbalık türleri ve sıklığı nelerdir?

Birine zorbalık yapıldığını gördüklerinde tepkileri nedir?

Okullarındaki zorbalığın ne derece büyük bir sorundur?

Öğretmen ve yöneticiler zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösterirler?

Öğretmen ve yöneticiler zorbalıkları önlemede ne derece başarılıdır?

Okullarında yaşanan zorbalık olaylarından sonra okul sevgilerinin ne kadar azalmıştır?

2. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Bağlanma Stillerine İlişkin;

Bağlanma stilleri (Güvenli, Korkulu, Saplantılı, Kayıtsız Bağlanma) nelerdir?

Bağlanma stilleri ile kurban olma arasındaki farklılık nasıldır?

Bağlanma stilleri ile zorba olma arasındaki farklılık nasıldır?

3. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenleri ile;

Zorbalık statüleri nelerdir?

Öğrencilerin kimin kendisine zorbalık yaptığına ilişkin görüşleri nelerdir?

Uğradıkları zorbalık türleri nelerdir?

Cinsiyet bazında öğrenciler kimler tarafından zorbalığa uğramışlardır?

Kurban olma arasında bir fark var mıdır?

Zorba olma arasında bir fark var mıdır?

Bağlanma stilleri arasında bir fark var mıdır?

4. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Yaş Değişkenleri ile;

Kurban olma arasında bir fark var mıdır?

Zorba olma arasında bir fark var mıdır?

Bağlanma stilleri arasında bir fark var mıdır?

5. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Sınıf Düzeyi Değişkenleri ile;

Kurban olma arasında bir fark var mıdır?

Zorba olma arasında bir fark var mıdır?

Bağlanma stilleri arasında bir fark var mıdır?

6. Araştırma Grubundaki öğrencilerin Sosyodemografik Düzeyi Değişkenlerinden;

Anne eğitim durumu ile kurban olma arasında bir fark var mıdır?

Baba eğitim durumu ile kurban olma arasında bir fark var mıdır?

Anne baba medeni durumu ile kurban olma arasında bir fark var mıdır?

Kardeş sayısı ile kurban olma arasında bir fark var mıdır?

Anne eğitim durumu ile zorba olma arasında bir fark var mıdır?
Baba eğitim durumu ile zorba olma arasında bir fark var mıdır?
Anne baba medeni durumu ile zorba olma arasında bir fark var mıdır?
Kardeş sayısı ile zorba olma arasında bir fark var mıdır?
Anne eğitim durumu ile bağlanma stilleri arasında bir fark var mıdır?
Baba eğitim durumu ile bağlanma stilleri arasında bir fark var mıdır?
Anne baba medeni durumu ile bağlanma stilleri arasında bir fark var mıdır?
Kardeş sayısı ile bağlanma stilleri arasında bir fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemindeki sağlıklı akran ilişkilerinin, gelişimde önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Ergen öğrencilerin zorba ya da kurban olmalarında risk oluşturacak etkenlerin bilinmesinin de öğrencilerin sağlıklı duygusal ve sosyal gelişimi ve eğitim yaşantılarının devamı açısından oldukça önemlidir. Eğitim süreci içerisinde bulunan ergenlerin akran zorbalığına/kurbanlığına dair risk faktörlerinin bilinmesi öğrencilerin sağlıklı benlik ve sosyal gelişim göstermelerinde, okulun güvenliğinde, huzurunda ve eğitim-öğretim kalitesinde belirleyici bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmamızda çalışma grubu olarak lise öğrenimine devam eden ergenler dahil edilmiştir. Aile içinde bebeğe yaşamının ilk yılında gösterilecek sevgi ve sıcak yakınlık, onun temel güven duygusunu kazanmasında önemli rol oynamaktadır. Ana-babanın gözlenen davranışları ve tutumları çocuğun etkinliklerini, cinsiyet rollerini, kısaca tüm kişilik gelişimini etkilemektedir (Senemoğlu, 2007, s.11). Sağlıklı bağlanmanın ilerleyen yıllardaki bu belirleyiciliği göz önünde bulundurularak araştırmamızda lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ele alınmış ve akran zorbalığı ile arasında bir ilişkinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Bu araştırmayla birlikte erken dönemdeki bağlanmanın ergenlik üzerindeki etkisinin akran zorbalığı temele alınarak işlenmesi, ana-baba, okul idaresi, rehber öğretmen, ders öğretmenleri ve okul personeline rehberlik etmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca araştırmamız sonuçları akran zorbalığının ortaya çıkış nedenlerinin anlaşılması konusunda kuramsal alana katkı sağlayacak ve daha sağlıklı öğrenciler ile daha kaliteli ve verimli bir okul ortamının sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir.

1. Araştırma kapsamında çalışma grubunun lise öğrencilerini temsil ettiği kabul edilmiştir.
2. Araştırmada çalışma grubunu oluşturan kişilerin kullanılan ölçüm araçlarındaki sorulan sorulara doğru ve samimiyetle cevap verdikleri kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın tez önerisi halinde belirtilmiş olan “Yetiştirme Yurtlarında Kalan ve Kalmayan Lise Öğrencilerindeki Akran Zorbalığının İncelenmesi” konusu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile yaşanan izin sıkıntısı sebebiyle yetiştirme yurtlarındaki incelemeler uygulamadan çıkarılmak durumunda kalınmıştır. Bu nedenden dolayı tez konumuz “Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” şeklinde değiştirilmiştir.
2. Araştırmamızda kullanılan “Akran Zorbalığı Anketi” içerisinde yer alan “bıçaklanma, kesici ve delici aletler tarafından yaralanma” ibareleri Milli Eğitim Bakanlığı ile yaşanan izin sıkıntıları dolayısıyla çıkarılmıştır.
3. Araştırma 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili Atatürk Anadolu Lisesi, Dikmen Anadolu Sağlık Meslek Lisesi ve Etimesgut Satı Kadın Kız Teknik ve Meslek Lisesi öğrencileri ile sınırlıdır. Bu okullara ek olarak önceden belirtilen Mimar Kemal Lisesinde izin problemlerinden dolayı uygulama yapılamamıştır.
4. Araştırmanın uygulanacağı okullardaki öğrencilerin cinsiyet dağılımları birbirinden farklıdır. Bunun nedeni olarak uygulamaların yapıldığı okulların ikisinin genellikle kız öğrenciler tarafından tercih edilen meslek liseleri olmaları gösterilebilir. Bu durum araştırmamızda bir sınırlılık teşkil etmiş olabilir.
5. Uygulamamız sınıf düzeyi dağılımında da bir eşitsizlik barındırmaktadır. Bu durum ise okullarda sınıfların rastgele seçilmesinden kaynaklanmaktadır.
6. Araştırma Kişisel Bilgi Formu, Akran Zorbalığı Anketi ve İlişki Ölçekleri Anketi ölçekleri ile elde edilen verilerle sınırlı kalacaktır.

Tanımlar

Zorbalık: Güçlü olan kişi ya da kişilerin diğer kişi ya da kişiler üzerinde egemenlik kurma ya da zarar verme eğilimiyle ortaya çıkan, fiziksel ve psikolojik saldırganlığı içeren olumsuz davranış türüdür (Çivilidağ, 2013, s. 59).

Akran Zorbalığı: Akran zorbalığı, aynı yaş veya denk kişiler arasında olmakta; zorba, kurbanı göre herhangi bir anlamda daha güçlü olmakta ve olumsuz davranış süreklilik göstermektedir (Yıldırım, 2012, s. 40). Akran zorbalığı, genel anlamdaki zorbalığın bir alt türüdür. Akran zorbalığı aynı ya da yaklaşık yaş gruplarındaki çocukların birbirlerine göstermiş oldukları zorbalıktır. Daha çok okul çağındaki çocuklarda görülen olumsuz bir sosyal davranıştır.

Bağlanma: Bağlanma, bebeğin birinci dereceden yakınları ile oluşturduğu kuvvetli duygusal bir bağlıdır. Bebek kurduğu bağ ile hayatındaki bu özel insanlarla beraber iken halinden hoşnuttur. Bebek stresli olduğu zamanlarda ise bağlandığı kişiye yakınlığı sayesinde bir rahatlama gösterir (Yörükan, 2011; Berk, 2013).

BÖLÜM II

KONUyla İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde akran zorbalığı ve bağlanma kavramları ile ilgili tanımlayıcı ve kuramsal bilgilere yer verilmektedir.

Zorbalık, Akran Zorbalığı ve Okul Zorbalığı

Zorbalık, saldırganlık ve şiddet eylemleri çok eski zamanlardan bu yana varlık gösteren çocuklardan yetişkinlere kadar tüm bireyleri içine alan bir olgudur. Yapılan alan yazın taramasında çocuklarda görülen zorbaca davranışlar; okul zorbalığı ve akran zorbalığı kavramları kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konuda çalışması bulunan Gökler (2007), okullarda karşılaşılan zorbalık türü olarak okul zorbalığının ve akran zorbalığının aynı anlamlarda kullanıldığını ve bu iki kavramın birbirlerini niteleyecek şekilde açıklandığını belirtmiştir. Bunun dışında akran zorbalığı ve okul zorbalığı sebep olduğu olumsuz sonuçlar açısından okul çağındaki çocukları etkileyen önemli bir problemidir. Bundan dolayı akran zorbalığı araştırmacıların dikkatini çeken sosyal bir problem olarak görülmektedir.

Zorbalık, güçlü olan kişi ya da kişilerin diğer kişi ya da kişiler üzerinde egemenlik kurma ya da zarar verme eğilimiyle ortaya çıkan, fiziksel ve psikolojik saldırganlığı içeren olumsuz davranış türüdür (Çivilidağ, 2013, s. 59).

İngilizcede “bullying” kavramı ile açıklanmaya çalışılan akran zorbalığı Türkçede güçlerdeki dengesizlikten ortaya çıkıp saldırganlık yoluyla güçlülüğün vurgulanması ve kabadayılık şeklinde tanımlanmaktadır (Bilgin, 2007; Sabuncuoğlu vd., 2006).

Olweus'a göre okul zorbalığı bir öğrencinin bir ya da daha fazla öğrenci tarafından olumsuz eylemlere maruz bırakılmasıdır (Olweus' tan aktaran Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Bu zorbalık türüne daha çok kendini savunmaktan aciz olarak algılanan öğrenciler (Çınar, 2007; Kaşvut, 2009) uzun süreli, sistematik ve kasıtlı (Pişkin, 2002; Kaşvut, 2009) olarak maruz kalmaktadır.

Alan yazında birden çok zorbalık tanımı bulunmasına rağmen, üzerinde görüş birliği sağlanan evrensel bir akran zorbalığı tanımı mevcut değildir (Ertan, 2012; Yaman, vd., 2011). Fakat yapılan tanımlamalar ve açıklamalar sonucunda zorbalıkla ilgili ortaya çıkan ortak maddeler şu şekildedir:

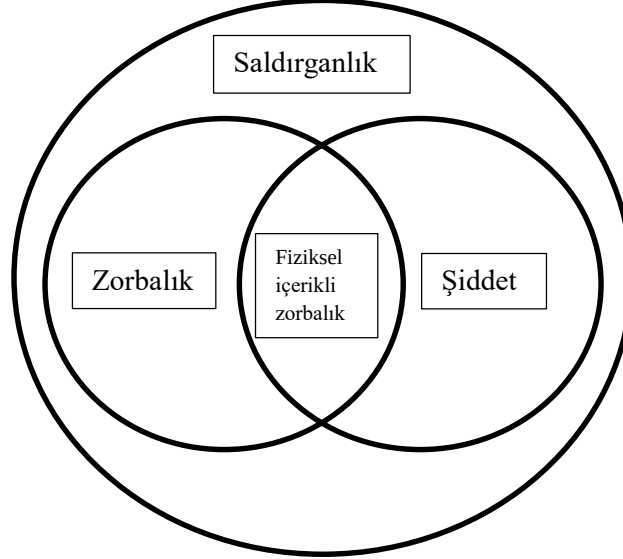
- Zorbaca davranışlar kasıtlıdır ve bilinçli bir şekilde zarar verme niyetiyle doğarlar.
- Zorbaca davranışlar süreklilik gösterir ve bir kez gerçekleşen zorbaca davranışın tekrarlanma olasılığı yüksektir.
- Taraflar arasında fiziksel ya da psikolojik anlamda bir dengesizlik, farklılık bulunmaktadır. Genel olarak zorbalık fiziksel ve psikolojik alandadır.
- Zorbalık birebir olabileceği gibi grupça da gerçekleşebilir (Pişkin, 2002; Sabuncuoğlu vd., 2006; Bilgin, 2007; Gökler, 2007; Kaşvut, 2009; Yaman vd., 2011, Çivilidağ, 2013).

Zorbalığın Saldırganlık ve Şiddetle İlişkisi

Saldırganlık, Türkçe sözlükte bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 1998). Bunun yanında alan yazında araştırmacılar ve kuramcılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kuramcılardan bazıları saldırganlıkta biyolojik kökeni vurgularken bazıları öğrenmeyi ve çevresel koşulları, bazıları ise bilişsel süreçleri vurgular (Korkut, 2004). Bu kuramlardan davranışçı yaklaşım saldırganlığı öğrenme prensiplerine göre açıklayarak yanlış öğrenme deneyimlerinden söz ederken (Yıldız, 2004), biyolojik kuram saldırganlık açıklamalarını genlere, sinir sistemine ve biyokimyasal faktöre (Gökler, 2007) dayandırarak açıklamalarda bulunmuştur.

İnsanların saldırgan davranışlarının tipolojileri psikologlara göre güdü ve biçime dayalı olarak, hukukçulara göre yasalara uygun olmayan davranışlar olarak, suç birimlerine göre ise hasarın büyüklüğü ve ciddiyetine dayalı olarak yapılır (Campbell, Gorman ve Canten'den aktaran Korkut,2004).

Şiddet ise Türkçe sözlükte kaba güç, karşıt görüşte olana kaba kuvvette bulunma şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 1998). Saldırganlık ve şiddet kavramları birbirine çok yakın iki kavramdır. Fakat şiddet ve saldırganlık aynı şey değildir. Şiddeti saldırganlıktan ayıran ana unsur onun fiziksel gücü kullanmaya dayalı olmasıdır (Pişkin, 2002).

Şekil 1. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Terimleri Arasındaki İlişki (Olweus'tan aktaran Pişkin,2002).

Şekil 1'de görüldüğü gibi saldırganlık, zorbalık ve şiddeti içerse de zorbalık ve şiddet birbirlerinden farklı iki kavram olup sadece fiziksel olarak ortaya konulması yönüyle birbirleriyle benzeşmektedir.

Zorbalık davranışı vurma, itme, dövme gibi fiziksel olarak ortaya çıktığında şiddet kavramıyla aynı anlama gelmektedir. Fakat zorbaca davranışlar, psikolojik ve sözel zorbalık olan arkadaş grubundan dışlama, dedikodu, hakaret, isim takma, alay etme gibi davranışlarla ortaya çıktığında şiddetten farklılaşmaktadır. Bu davranışlar saldırganca davranışlardır ancak fiziksel bir güce dayanmaması bakımından şiddetten ayrılmaktadır.

Akran Zorbalığı Türleri

Akran zorbalığının alan yazında birçok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırdığı görülmektedir.

Olweus, akran zorbalığını doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki alt kategoride incelemektedir (Keskin, 2010). Olweus' un yaptığı bu sınıflandırma basit düzeyde en çok kullanılan sınıflama biçimlerindendir. Doğrudan zorbalık, tekmeleme, vurma, itme,

kızdırma, alay etme, tehdit etme gibi mağdura yönelik açık saldırıları içermektedir (Yaman vd., 2011). Zorba davranışlar doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Çivilidağ, 2013). Dolaylı zorbalık ise sosyal izolasyonu, dışlamayı ve dedikodu yapmayı kapsamaktadır. Doğrudan saldırılarda saldırgan ve kurban yüz yüze olduğu için kurban saldırganın kim olduğunu bilir. Dolaylı saldırganlık ise kişinin sosyal anlamda yalnızlaştırılması ve kasıtlı olarak bir gruptan dışlanması gibi davranışları kapsamaktadır. Bu tip zorbalıkta zorba, kurbanın kimliğini bilmesinden rahatsız olabileceği için bu yola başvuruyor olabilir (Gültekin, 2003; Güvenir, 2005; Pişkin, 2002).

Rigby(2007) zorbalığın türlerini belirlemede en kolay ayrımın fiziksel zorbalık ve psikolojik zorbalık olduğunu fiziksel zorbalığın doğrudan, psikolojik zorbalığın dolaylı olarak yapılabileceğini belirtmiştir. Rigby çalışmasında zorbalığı kötü huylu (malign) ve kötü huylu olmayan (nonmalign) zorbalık olarak ikiye ayırmıştır. Rigby zorbalığa yönelik, yatay boyutta fiziksel ve fiziksel olmayan zorbalık (sözel ve sözel olmayan zorbalık) olarak; dikey boyutta ise doğrudan ve dolaylı olarak ikili bir sınıflama ortaya koymuştur. Bu doğrultuda kötü huylu zorbalık fiziksel ve doğrudan zorbalığa karşılık gelir. Bu zorbalık türünde niyet kötüdür ve bilinçli olarak bir başkasına zarar verme isteği yer alır. Kötü huylu olmayan zorbalık ise fiziksel olmayan ve dolaylı zorbalığa karşılık gelir. Bu zorbalık türünde acıya neden olabilecek bir niyet bulunmamaktadır. Zorbalık dikkatsizce yapılır ve zorba yapmış olduğu davranışın diğer bir kişi için zararlı bir şey olduğunun farkında değildir.

Zorbalığın fiziksel (tekme atma, tokat vurma, itme), sözel (sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, lakap takma), dolaylı (dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş grubundan çıkarma, yalnızlaştırma), davranışsal (para ve diğer eşyalarını alma, eşyalarına zarar verme) türleri bulunmaktadır (Pişkin, 2002).

Avrupa Topluluğu Avrupa Sosyal Fonu ise zorbalık sınıflandırmasını daha ayrıntılı şekilde ortaya koymuştur. Bu sınıflandırma sonucunda aşağıdaki tabloda belirtilen zorbalığın dokuz alt türü ve türlere ait davranış biçimleri tanımlanmıştır.

<u>Kategoriler</u>	<u>Biçimler</u>
Sözel Zorbalık	Sürekli olarak kızdırma, isim takma, alay etme, tehdit etme, ve dedikodu
Fiziksel Zorbalık	İtme, çimdik atma, yumruklama, tekme atma ve silah kullanma
Duygusal zorbalık	Dışlama, alay konusu etme, utandırma

Başkasına Ait Birşeyi Alma Zorbalığı	Birisini cebindeki para ya da değerli eşyaları vermeye zorlama
Saklama Zorbalığı	Elbise, kitap, para ve oyuncak gibi değerli şeylerin kaybolması
İrkçi Zorbalık	Bireyin etnik kökeni, elbisesi, beden yapısı, şivesi ile alay etme, ırkçı duvar yazıları yazma ya da hakaretlerde bulunma
Davranış Zorbalığı	Yumruk gösterme, diş sıkma, fiziksel rahatsızlığını göstermek için iki parmağını ağzına sokma, bazen birine kötü bakmak için iki parmağını havaya kaldırma
Bozucu Zorbalık	Sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalama ya da oynanan bir oyunu bozmak
Cinsel Zorbalık	İstenmeyen fiziksel temas (cinsel tacizde bulunmak) ya da küfür niteliğindeki ifadeler ve hareketlerde bulunma

Şekil 2. Avrupa Topluluğu Avrupa Sosyal Fonuna göre zorbalık türleri (Koç, 2006, s.38).

İleri teknolojik imkanların son yıllarda sosyal yaşamda daha ulaşılabilir bir hal alması yeni bir zorbalık türünü daha ortaya çıkarmıştır. Teknolojik imkanlar kullanılarak elektronik iletişim araçları (telefon, bilgisayar vb.) aracılığıyla yapılan bu zorbalığa ise siber zorbalık adı verilmektedir. Siber zorbalık, geniş bir bakış açısıyla bir saldırgan ya da zorba tarafından internet yoluyla ya da kablosuz iletişim araçlarıyla başlayan uygunsuz, istenmeyen sosyal davranışlardır (Çivilidağ, 2013). Siber zorbalıkta zorba, kurban elektronik posta, mesaj, sosyal paylaşım siteleri ya da cep telefonu yoluyla tehdit edici, korkutucu, taciz eden mesajlar yollama, bilerek virüs gönderme, alay etme, izni olmaksızın resmini elektronik ortamda yayınlama türünde davranışlar sergilemektedir (Karataş, 2011, s.20).

Akran zorbalığı tanımlanması ve türlerine ait sınıflandırma yapılması bakımından zorlanılan bir kavramdır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde zorbalığa dair birçok tanımlama ve sınıflamanın olduğu görülmektedir. Bunun yanında siber zorbalık gibi ilerleyen teknolojik imkanlar gibi çağın özelliklerine bağlı olarak yeni zorbalık türlerinin ortaya çıkması bize zorbalık kavramının dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Akran Zorbalığında Rol Alan Gruplar ve Özellikleri

Zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda sadece kurbanlar ele alınmamaktadır. Bunun yanı sıra zorba, izleyici ve zorba-kurbanların da özellikleri araştırılmış bu doğrultuda zorbalığı önleme programları oluşturulmaya çalışılmıştır. Zorbalıkta yer alan gruplar alan yazında

genellikle zorba, kurban, zorba-kurban ve izleyiciler (nötr) olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

Zorbaların Özellikleri

Zorbalıkta en etkin grup zorbaca davranışlar sergileyen kişi yani zorbadır. Akran zorbalığında zorba, bir grup akranına sürekli ve tekrarlayan bir şekilde hem açık fiziksel (vurma, itme, tekme atma) ve açık sözel (küfür etme, alay etme) hem de dolaylı ya da ilişkisel (gruba almamak hakkında kötü şeyler söylemek) saldırganlık gösteren çocuk ya da ergen olarak tanımlanmaktadır (Olweus' tan aktaran Keskin, 2010).

Rigby zorbalığı saldırgan ve pasif zorba olmak üzere iki tür olarak kategorize etmiştir. Pasif zorbanın niyeti kötü olmayabilir, ancak bir grubun üyesi olarak kendini korumak düşüncesi ile hareket eder ve grubun etkin olmayan üyesi olur. Saldırgan zorba ise başkalarına zarar verme amacı taşır, eylemleri doğrudan amaca yöneliktir (Rigby, 2007).

Parsons, zorbalığın bireyin zamanla yerleşmiş kişisel değerlerinden kaynaklandığını ve dünyayı nasıl algıladığı ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir (Parsons' tan aktaran Yaman vd., 2011). Ayrıca bireyin içinde doğup büyüdüğü ailesi, ailedeki bireyler arasındaki ilişkilerin kalitesi, çocuğun rol model aldığı bireyin özellikleri vb. birçok etken zorbalığın ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında yaşanabilecek birçok olumsuz faktör, çocuklarda normal zekanın yanı sıra duygusal zekada gerilikler, sosyal beceri yetersizlikleri, psikiyatrik rahatsızlıklar ile çok sayıda fizyolojik rahatsızlıklar görülmesini mümkün hale getirmektedir (Çivilidağ, 2013). Bulgular ayrıca, zorba öğrencilerin ailelerinin çocuklarına daha çok fiziksel cezalar verdiği, sorunların üstesinden gelmek için fiziki gücün önemini vurguladığı, fiziki gücü kullanmayı öğreten, buna karşın ailesel desteğin ve sıcaklığın yeterli olmadığı ailelerden geldikleri de görülmektedir (Banks, 1997).

Genel olarak incelendiğinde, zorbaların ilişkilerinde devamlı saldırganca davranışlar göstermesi ve karşılaştıkları problemleri saldırganlık içeren yöntemlerle çözmeye çalışmaları onları zorbalık süreci içinde diğer gruplardaki (kurban, zorba/kurban, izleyiciler) çocuklardan ayırmaktadır. Zorbalar şiddete karşı daha olumlu tutumlara sahip iken şiddet araçlarını fazlaca kullanırlar. Zorbaların genellikle özdenetimleri düşüktür ve kurbanlarla yok denecek kadar düşük düzeyde empati kurarlar. Kendilerini güçlü hissetme ve başkalarını kontrol etme istekleri ölçüsünde zorbaca davranışlar gösteren bu kişiler

oluşan bu olumsuz durumdan rahatsız olmamakta hatta bundan garip bir doyum sağlamaktadırlar. Bundan dolayı zorbalar genellikle kendilerinden daha küçük ve güçsüz kişileri kurban olarak seçerler çünkü onların kendilerini savunamayacaklarını ve kendilerine tehdit oluşturamayacaklarını bilirler (Atalay, 2010; Gökler, 2007; Pişkin, 2002; Bulgurcu, 2011).

Araştırma sonuçları zorbaların, fiziksel olarak güçlü, yüksek enerjiye sahip ve kendilerine güven düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu tür çocuklar, saldırganca davranışlar sergilemekten ve çatışmalara girmekten hoşlanmakta ve saldırganca davranışların akranlarınca izleniyor olmasından da gurur duymaktadırlar (Olweus'tan aktaran Keskin, 2010).

Zorba öğrencilerin sıkça sahip oldukları kişilik özellikler ise Besag tarafından şu şekilde derlenmiştir:

1. Çoğunlukla fiziksel olarak güçlü ve saldırgandırlar.
2. Kolaylıkla şiddete başvururlar.
3. Kendilerine güvensizdirler.
4. Evde az zaman geçirirler ve aile içi olumlu etkileşimleri düşük düzeydedir.
5. Üst düzey iletişim becerilerine sahiptirler. Aynı zamanda alaycı ve dalgacıdırlar.
6. Başları otorite ile derde düştüğünde kurtulmayı bilirler.
7. Özellikle erkek zorbalar; kendi toplumsal beklentilerine uygun buldukları baskın ve güçlü erkeklere kolayca uyum sağlarlar ve akranlarınca da kabul gören maço imajı taşırlar.
8. Nadiren endişeli olmalarına karşın, genelde kaygı düzeyleri düşüktür.
9. Kendilerini sert, başarılı ve becerikli görürler. Güce dayalı benlik algısına sahiptirler.
10. Kendilerine güven düzeyleri yüksek, dışa dönük ve rahattırlar.
11. Başetme becerileri yüksektir. Bağımsız hareket edebilirler ve kendilerini tam olarak ifade edebilirler.
12. Sıklıkla yalana başvururlar ve ahlaki değerler açısından olgunlaşmamışlardır.
13. Etkileme arzusuna sahip oldukları için genellikle bozucu ve ayıracıdırlar.
14. Umursamazdırlar ve dikkat çekme istekleri baskındır.
15. Sorumluluk kabul etmezler, empati anlayışından yoksundurlar.
16. Kendi çıkarları için diğer öğrencileri kullanırlar.
17. Başkalarına acı çektirmekten hoşlanırlar ve toplumsal olarak da atak olarak tanımlanırlar.
18. Kurbanın cezayı hakettiğine inanırlar.
19. Genellikle güç ve kontrol sahibi olmak isterler.
20. Yetişkinleri dinlemedikleri gibi okulda ve evde kurallara uymazlar.
21. Kurban olarak kendilerinden küçük, kaygı düzeyi yüksek, arkadaş olmayan ve diğer çocuklardan farklı çocukları seçerler (Besag'dan aktaran Koç, 2006).

Kurbanların Özellikleri

Kurbanlar, akran zorbalığında zorbaca davranışlara maruz bırakılan kişilerdir ve bu kişiler zorbalık olgusunda mağdur olan kısımdır. Zorbalığın açıklanması ve önlenmesi konusunda kurban öğrencilerin de en az zorba öğrenciler kadar bilinmesi gerekmektedir.

Kurbanların en ayırt edici özelliği, diğer öğrencilere göre daha kaygılı ve güvensiz olmalarıdır. Bu çocuklar genellikle temkinli, hassas, içedönük ve sessizdirler (Gökler,

2007). Besag, alışmaları sonucunda elde ettiği bulgular ışığında kurbanların ortak özelliklerini şu şekilde sıralanmıştır:

1. Aile hayatından memnundurlar ve aile üyeleriyle yakın ilişki içerisindedirler.
2. Utangaç, içine kapanık, kaygılı, diğer insanlardan hoşlanmayan bir yapıları vardır ve iletişim becerileri zayıftır.
3. Sosyal olarak duyarsızdırlar, objektif düşüncelere sahiptirler, uyum yetenekleri zayıf ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde boyun eğici bir tutum izlerler.
4. Anksiyete bozuklukları, depresyon, uyku ve yeme bozuklukları ve öfke patlamalarını içeren davranış bozukluklarından yakınırırlar.
5. Aşağılık duygusu taşırırlar, özsaygıları düşüktür, entelektüel yeteneklerinin yetersiz olduğunu ve çekici olmadıklarını dşnrlar.
6. Zorbaca eylemlere maruz kaldıklarında diğerlerinin yardım etmelerini sağlamada başarısızdırlar ve kendilerini çaresiz hissederler.
7. Bir süre sonra zorbalığı hakettiklerine inanmaya başlarlar.
8. Tehdit edilmeye karşı duyarlıdırlar (Besag'dan aktaran Yaman vd., 2011).

Yapılan araştırmalar sonucunda ailesel özelliklerin, çocuğun akran zorbalığı sürecine dahil olması ve onun bu süreç içinde kurban ya da zorba olması üzerinde de etkili olduğu görülmüştür (şirvanlı zen, 2006; Cenkseven nder & Yurtal, 2008). ocuğu zorbalık sürecine dahil eden etmenlerden biri de ailelerin olumsuz ocuk yetiştirme stilleridir. şirvanlı zen (2006) araştırmasında gerek kız gerekse erkek çocuklarının, ebeveynlerinin olumsuz ocuk yetiştirme stillerine ilişkin tutum ve davranışlarıyla karşı karşıya kaldıklarında ve olumsuz benlik imgesine sahip olduklarında, akran zorbalığına maruz kalma olasılıklarının arttığını vurgulamıştır. Bunun yanında Olweus kurban statüsünde bulunan erkeklerin, anneleriyle iyi ilişkilere sahip olduğunu söylemiştir (Olweus' tan aktaran Totan & Yöndem, 2007). Ayrıca zorba ve kurban öğrencilerin ailelerini problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açılarından olumlu özelliklere sahip öğrencilerden daha olumsuz algıladıkları saptanmıştır (Cenkseven nder & Yurtal, 2008).

Zorba-Kurban zellikleri

Zorba-kurban olma özelliğini taşıyan bireyler hem zorbalığa maruz kalmış hem de zorbalıkta bulunmuş kişidir. Zorba- kurban özelliği taşıyan bireyler kışkırtıcı ya da saldırgan kurbanlar olarak da adlandırılırlar (Acar, 2009). Çünkü bu grupta bulunan kurbanların kendilerine saldırıldığı gibi onlar da kendilerinden daha güçsüz gördükleri kişilere saldırırlar. Zorba-kurbanlar zaman ve şartlar doğrultusunda hem zorba hem de kurban olabilen bireylerden oluşmaktadır.

Zorba-kurbanlar, gerek zorba gerekse kurban olan bireylerin özelliklerini paylaşsalar da bu iki gruba göre farklılıklar da göstermektedir. Zorbalar çoğunlukla g kazanmak ve glerine destek bulmak için saldırganlık gösterirken, zorba-kurbanlar bir saldırı ya da

saldırı olasılığına karşı tepkisel bir saldırganlıkta bulunurlar (Acar, 2009). Zorba-kurbanların saldırganlık davranışları ile kaygısal davranışları bir arada bulunabilmektedir. Bu açıdan zorba-kurbanlar, zorbalık olgusuna dahil olan diğer tüm gruplardan daha riskli olarak nitelendirilmiştir (Gökler, 2007).

Zorba-kurban çocuklar sıklıkla düşünmeden konuşup hareket eden tiplerdir. Bu yüzden karşısındaki kişileri sinirlendirip kızdıırırlar ve sonucunda zorbalığa maruz kalırlar. (Özdinçer Arslan, 2008). Bu gruptaki öğrenciler yapıları gereği çevreleri tarafından kolayca sinirlendirilebildikleri gibi çevrelerini de kolayca kışkırtabilirler. Bu durum ise onların hem zorba hem de kurban olma potansiyellerini artırdığını düşündürmektedir.

Pekel Uludağlı ve Uçanok (2005), zorba-kurban grubundaki çocukların daha yoğun olarak akranları tarafından reddedildiğini ve yoğun yalnızlık duygusu hissettiklerini tespit etmişlerdir. Yine bu çalışmada kurban çocukların da yalnız kaldıkları ancak zorba-kurban çocuklar kadar reddedilmedikleri belirlenmiş bunun sonucu olarak da zorba-kurban gruptaki çocukların yalnızlık duygusunu daha yoğun olarak hissedecekleri sonucuna varmışlardır.

Zorba-kurban öğrenciler düşük düzeyde sosyal beceri ve problem çözme becerilerine sahiptirler (Acar, 2009, s.30). Bu düşük sosyal beceri ve problem çözme becerisinin ise onun ilişkilerinin kalitesini etkilediği düşünülmektedir. Bu gruptaki çocukların, karşısındaki kişiyi kendisinden güçlü ya da güçsüz görme eğilimi ise onların zorba ya da kurban haline dönüşmesine neden olabilmektedir.

Zorba-kurbanların genellikle sorunlu aile yapılarının olduğu bilinmektedir. Çalışmalar bu çocuklar, ebeveynlerini tutarsız ve istismar edici olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu çocukların evlerinde gördükleri şiddeti ve zorbalığı kendi yaşamlarına aktararak, okullarında kendilerinden güçsüz ve savunmasız buldukları arkadaşlarına yöneltmektedirler (Gökler, 2007).

İzleyicilerin (Nötr) Özellikleri

Zorbalık süreci içinde bağımsız bir grup olan izleyiciler, zorbaca davranışlara maruz kalmayan ve zorbaca davranışlarda bulunmayan veya zorbalığı görmezden gelerek katılmayan bireyler olarak “dışarıda kalan” şeklinde ifade edilmektedirler (Kaşvut, 2009). İzleyici öğrencilerin sayısının hem zorba hem de kurbanların sayısından daha fazla olduğu görülmektedir (Yaman vd., 2011). Zorbalığın ortadan kaldırılması konusunda izleyici grubun oldukça önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Araştırmalarda izleyicilerin iki grupta kategorize edilebileceğini vurgulanmıştır. Bir grup zorbalık sırasında kişilere hiçbir

şekilde müdahale etmezken ikinci grup ise savunucular olup kurbanı yardım etme, yardım çağırma ve zorbaya durmasını söyleme gibi davranışlar göstermektedirler (Salmivalli, Logerpetz, Björkqvist, Österman & Kaukiainen, 1996). İzleyiciler zorbalığa doğrudan katılmamakla birlikte zorbalığın nasıl bir seyir izlediğini ve zorbalığa kimlerin katıldığını bilmektedirler (Yaman vd., 2011).

Zorbalık sürecinin olumsuz etkileri diğer gruplarda olduğu gibi izleyicilerde de görülmektedir. İzleyiciler süreç sonrasında kızgınlık, öfke, intikam hissi ve çaresizlik duygularını baskın olarak yaşarlar. Zamanla kendisinin de kurban olabileceğini düşünen izleyiciler ayrıca karşılaştıkları zorbalık olayını durduramadıkları için de suçluluk hissetmektedirler (Dölek, 2002).

Akran Zorbalığı ile ilgili Etkenler

Akran Zorbalığı ve Yaş

Akran zorbalığına maruz kalmanın ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerden birisi yaştır. Akran zorbalığı ile yaş ilişkisini inceleyen çalışmalarda elde edilen bulguların farklı sonuçlarının olduğu görülmektedir.

Bu konuda yapılan çalışmaların bir kısmı akran zorbalığı ile yaşı ters yönde bir ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır (Nansel vd., 2001; Alikeşifoğlu, Erginöz, Ercan, Uysal, Kaynak Albayrak, 2007; Smith, Madsen ve Moody, 1999; Atalay, 2010; Ergün, 2011; Pelendecioğlu, 2011; Kaşvut, 2009; Şirvanlı Özen, 2006; Ergün, 2015).

Şirvanlı Özen (2006) yaşla birlikte zorbalığa maruz kalmada bir azalma olduğunu belirtmiştir. Yine aynı çalışmada akran zorbalığına maruz kalma durumunun yaş ile birlikte hem kız hem de erkek öğrencilerde azaldığını fakat zorbalık göstermenin kızlarda azalırken erkeklerde anlamlı bir değişimin olmadığını tespit etmişlerdir. Alikeşifoğlu vd. (2007) yaptıkları araştırmalarında 9. sınıfların 10 ve 11. sınıflara göre daha fazla kurban oldukları saptanmıştır. Bu durumu ise Alikeşifoğlu vd. küçüklerin zorbalıkla mücadele edecek sosyal becerilerini yeterince kazanamamış olmalarına bağlamaktadırlar. Olweus ise ilkokullardaki zorbalık olaylarının liseye göre iki kat daha fazla olduğunu tespit etmiştir. 1. ve 2. sınıfta zorbalığa uğrayan öğrenci yüzdesi (%11,6), 7. ve 9. sınıflarda zorbalığa uğrayan çocukların yüzdesinin (%5,4) hemen hemen iki katıdır (Olweus' tan aktaran Dölek, 2002). Bulgurcu (2011) kurban olmanın sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte bir azalma gösterdiğini saptamıştır. Bunun yanında 7. sınıfta farklı zorbalık statülerine katılımın arttığını tespit etmiştir. Ergün (2011) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde 6, 7 ve

8. sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırma sonucunda sınıf düzeyi arttıkça kurban olmanın azaldığını saptamıştır. Ergün (2015) ise 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında akran zorbalığı gösterme en çok 4. sınıf öğrencilerinde varken bu durum 5. sınıfta azalma göstermiştir. Ayrıca Dölek(2002) araştırmasında kurban olma puanlarının sınıf düzeyi arttıkça azalma gösterdiğini tespit etmiştir.

Zorbalık ya da kurban olma sıklığı ile yaş faktörünü inceleyen birçok çalışma ise yaşla birlikte zorbalık sıklığının azalmadığının sadece bunu bildirme durumunun azaldığını savunur (Dölek, 2002; Salmivalli, 2002; Smith vd., 1999). Yaman vd. (2011)'e göre yaş ilerledikçe zorbalığa maruz kalmanın bildirilmesi bir acizlik ifadesi olacaktır ki ergenlik döneminde yetersizliğin ifade edilmesi oldukça zor bir durumdur. Bu dönemde ergen, içinde bulunduğu gelişim dönemi dikkate alındığında böylesi olayları saklama ihtiyacı duymaktadır.

Zorbalık sıklığı ve yaş faktörü ilişkisi incelendiğinde zorbalığın yaşla birlikte azalmadığını ancak farklı zorbalık türlerinin yaşa bağlı olarak değişiklik gösterdiğini söyleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Bu görüş zorbalığa maruz kalmada yaşa bağlı farklılaşmanın niceliksel olmaktan çok niteliksel olduğunu vurgulamaktadır (Smith & Brain, 2000; Salmivalli, 2002; Atalay 2010; Şirvanlı Özen, 2006; Gültekin, 2003). Atalay (2010) yaptığı çalışmada akran zorbalığına maruz kalma açısından yaşı açık saldırı, alay etmek ve kişisel eşyalara saldırı alt boyutları üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu bulmuştur. Buna göre ön ergen grubundaki denekler orta ergen grubundaki deneklere oranla alay etmek, açık saldırı ve kişisel eşyalara saldırı türünden davranışlara daha fazla maruz kalmaktadır. Şirvanlı Özen (2006) ise yaptığı araştırmanın bulguları doğrultusunda yaşa bağlı olarak akran zorbalığı durumunun etkilenmediği tek akran zorbalığı boyutunun ilişkisel zorbalık olduğu vurgulanmıştır.

Yaş ve uygulanan zorbalık türleri arasındaki farklılık, çocuğun sosyal ve bilişsel gelişimi ile ilişkili çeşitli faktörler göz önüne alındığında daha iyi anlaşılmaktadır. Bir bireyin ilişkisel zorbaca davranışları gösterebilmesi için sosyal ilişkilerin doğasını anlamış, empati yeteneğini kazanması ve saldırganlığı örtülü bir biçimde ifade etmeyi öğrenmiş olması gerekmektedir (Yaman vd., 2011). Bu görüş ise yaş ile birlikte zorbalık türlerinde bir değişim olduğunu vurgulayan görüş ile tutarlılık göstermektedir. Sonuç olarak yukarıda belirtilen özelliklerin kazanılması için bireyde öncelikle soyut düşünme kapasitesinin gelişmelidir. Bu da gelişimsel süreçlerdeki kazanımlar düşünüldüğünde ergenlik dönemine rastlamaktadır.

Zorba veya kurban olma ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığına ilişkin araştırma sonuçları da mevcuttur (Ayas & Pişkin, 2011; Kaşvut, 2009; Dölek, 2002; Cenkseven & Yurtal, 2008). Ayas ve Pişkin (2011)' in çalışmasında cinsel mağduriyet hariç tüm zorbalık türlerine uğrama düzeyleri ile sınıf düzeyleri arasında bir farklılaşma olmadığı sonucunu elde edilmiştir. Bu araştırmaya göre 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerinden daha fazla zorbalığa uğradıkları, ayrıca hem 9. sınıf hem de 10. sınıf öğrencilerinden daha fazla cinsel zorbalık yaptıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra 11. sınıf öğrencilerinin toplam zorbalık puanlarının 9. sınıf öğrencilerinin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum ise araştırmacılar tarafından 11. sınıf öğrencilerinin daha alt sınıftaki öğrencilere göre yaş ve fiziksel güç üstünlüğüne bağlanarak açıklanmıştır. Kaşvut(2009)' un çalışmasında ise zorbalık statülerine dahil olmanın sınıf düzeyi ile ilişkisini incelenmiş ve öğrencilerin zorba, kurban ve zorba-kurban statülerinde yer almaları ile sınıf düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığını saptanmıştır. Yine Dölek (2002) ile Cenkseven ve Yurtal (2008)' ın çalışmaları sonucunda da zorba olma ile sınıf düzeyi arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Akran Zorbalığı ve Cinsiyet

Zorbalığa etki eden bir diğer etken olarak cinsiyet, tarihsel süreç içerisinde birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Kız veya erkek olmanın akran zorbalığı ile ilişkisi çeşitli araştırmalarla ele alınmıştır. Bu araştırmalar farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçların bir kısmı erkeklerin kız öğrencilere oranla daha fazla akran zorbalığı gösterdiği sonucuna varmıştır (Bilgin, 2007; Nansel vd., 2001; Alikaşifoğlu vd., 2007; Keskin, 2010; Bulgurcu, 2011; Gökler, 2007; Ergün, 2011; Pekel Uludağlı & Uçanok, 2005; Ayas & Pişkin, 2011; Özkan & Çifci, 2010; Ergün, 2015; Bulut, 2008; Özdiğer Arslan, 2008; Güven, 2015; Tıprıdamaz Sipahi, 2008).

Olweus 1994 yılında yaptığı araştırmayla, ortaokulda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre dört kat daha fazla oranda zorbaca davranışlar gösterdiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca kızların zorbaca davranışlara daha çok erkekler tarafından maruz kaldıklarını, zorbalığın fiziksel türünün erkekler arasında daha yaygın olduğunu belirtmiştir (Olweus' tan aktaran Acar, 2009).

Nansel vd. (2001) tarafından 15686 öğrenci ile yapılan araştırmada, zorbaların sayısı erkeklerde kızlara oranla çok daha fazladır. Yine erkekler arasında sözel ve fiziksel

zorbalığın yaygın olduğu, kızlarda ise sözel zorbalığın daha yaygın olduğu bulunmuştur (Nansel vd., 2001; Çankaya, 2011). Alikashiöğlu vd. (2007)'de 3519 lise öörencisiyle yapmış olduğu çalışmada bu araştırma sonuçlarıyla paralel olarak erkeklerin kızlara oranla daha çok zorbaca davranış gösterdiklerini bulmuştur. Erkeklerin kızlara göre şiddete yönelik daha olumlu bir tutuma sahip olmaları, toplum içinde erkeklerin yetiştirilme biçimlerinin kızlardan farklı olmasına, saldırganlığı teşvik eden rollerle toplumlaşmalarına ve şiddetin erkek için daha normal görünmesine bağlanmaktadır (Gökler, 2007, s.243). Ayrıca Atalay (2010) cinsiyetin korkutma ve sindirme, açık saldırı ve ilişkisel saldırı alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Buna göre erkekler, kızlardan daha fazla korkutma ve sindirme, açık saldırı ve ilişkisel saldırı türünden davranışları sergilemektedirler. Pekel Uludağı ve Uçanok (2005) da erkeklerin alay ve ilişkisel saldırı gibi zorbaca davranışları kızlardan daha fazlaca gösterdiğini tespit etmişlerdir. Bu da kızların genellikle iftira atmak, dedikodu yapmak ve arkadaş ilişkilerini olumsuz yönde etkilemek gibi akran zorbalığının daha fazla sosyal ilişkileri etkilemeyi ve sözel saldırıyı içeren biçimlerini kullandıkları yönündeki bulgularla ters düşmektedir. Bulut (2008) ise hem zorbalık yapmada hem de kurban olmada erkek öğrencilerin kızlara oranla daha fazla olduğunu belirtmiştir. Ayas ve Pişkin (2011) de araştırmalarında erkeklerin kızlardan daha çok zorbalık yaptıklarını ve daha fazla zorbalığa uğradıklarını söylemektedirler. Bu araştırmaya göre kızlar erkeklere göre daha çok sözel zorbalığa maruz kalırken diğör tüm zorbalık türlerine de erkekler kızlara göre daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Ancak dışlama hariç diğör tüm zorbalık türlerinde erkekler kızlardan daha fazla zorbalık yapmaktadırlar.

Alan yazında kurbanların cinsiyet değişkenine göre size en fazla kim zorbalık yaptı sorusu araştırılmış ve Özdiğer Arslan (2008) elde ettiğı bulgular sonucunda kız öğrenciler kendilerine daha çok bir kız öğrencinin, erkek öğrencilerin ise kendilerine daha çok bir erkek öğrencinin zorbalıkta bulunduğunu söylemişlerdir. Dölek (2002)' in araştırma bulguları da bu yönde olup her iki cinsin de en fazla hemcinslerine karşı zorbaca davranışlarda bulunduğı sonucunu ortaya koymaktadır. Kartal ve Bilgin (2007) araştırma bulgularına göre ise zorbalara göre kendisine zorbalık yapanların cinsiyeti daha çok erkektir.

Alan yazındaki bazı çalışmalar ise zorbalığa erkeklerin değil kızların daha yatkın olduklarını tespit etmişlerdir (Acar, 2009; Kaşvut, 2009; Pelendecioğlu, 2011).

Acar (2009), çalışmasında cinsiyete göre akran gruplarını değerlendirmiş, zorba, kurban ve izleyici (nötr) gruplarının çoğunluğunu kızların, zorba-kurban grubunun çoğunluğunu ise erkeklerin oluşturduğunu tespit etmiştir. Pelendecioğlu (2011) ise kızların erkeklere oranla daha çok kurban ve zorba olduklarını gözlemiştir. Erkekler ise daha fazla zorba-kurban statüsünde yer alırken, kızların da zorbalığa katılmama (nötr) oranı erkeklere göre daha yüksektir. Pelendecioğlu(2011), kızların zorbalıkta erkeklere oranla daha çok yer almasını her geçen gün hızla değişen cinsiyet rollerinin etkisiyle kız öğrencilerin kendilerini daha kolay ifade edebilmeleri bu konuda daha az çekinmelerine bağlamaktadır.

Kaşvut(2009)' un araştırmasında, zorba statüsünde kızlar, kurban statüsünde ise erkeklerin oranı daha yüksek bulunmuştur. Zorba-kurban statüsünde ise kız-erkek oranı benzerlik göstermektedir. Zorbalığa katılmama oranı ise kızlarda erkeklere oranla daha yüksektir (Acar, 2009; Pelendecioğlu, 2011; Bulgurcu, 2011). Erkeklerin daha çok kurban statüsünde olmalarının nedeni ise onların somut olarak gözlenen fiziksel içerikli zorbalık davranışlarını tercih etmeleri ve kendilerini ifade etmekte çektikleri güçlük olarak değerlendirilmiştir (Kaşvut, 2009).

Bazı çalışmalar cinsiyet ile zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre kız ya da erkek olmanın zorba veya kurban olma üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmamaktadır (Ertan, 2012; Dölek, 2002).

Dölek(2002) çalışmasında cinsiyetin zorba ya da kurban olma üzerinde belirgin bir etkisinin bulunmadığını söylemektedir. Ertan(2012) ise akran zorbalığının zorba, kurban ve zorba-kurban statülerinde bulunma ile cinsiyet arasında nasıl bir dağılım olduğunu incelemiş, kız ve erkek öğrenciler arasında zorba ve kurban olma açısından anlamlı bir farklılığın olmadığını tespit etmiştir.

Akran Zorbalığı ve Sosyoekonomik Durum

Sosyoekonomik koşulların, akran zorbalığı üzerindeki etkisi çeşitli araştırmalarda ele alınmıştır. Bu çalışmaların bir kısmında sosyoekonomik durum ile akran zorbalığı arasında ilişki bulunurken bazılarında bu ilişkiye rastlanmamıştır.

Yapılan çalışmalarda pek çok araştırmacı akran zorbalığı ile sosyoekonomik durum arasında ilişkinin var olduğunu tespit etmiştir (Atalay, 2010; Çetinkaya, Nur, Ayvaz, Özdemir ve Kavakcı, 2009; Pişkin, 2002; Özkan & Çifci, 2010).

Atalay (2010) yaptığı araştırmada fiziksel, doğrudan ve açıkça şiddet içeren davranışlara sosyoekonomik düzeyi düşük ergenlerin daha çok maruz kaldıkları; ilişkisel saldırı, alay ve kişisel eşyalara saldırı gibi dolaylı ve sözel zorbalık türlerine maruz kalmada ise sosyoekonomik düzeyin herhangi bir farklılık yaratmadığını söylemiştir. Ayrıca sosyoekonomik düzeyin düşmesi korkutma, sindirme ve açık saldırı alt boyutlarında akran zorbalığına maruz kalmayı arttırmaktadır.

Çetinkaya vd. (2009) Sivas'ta üç farklı sosyoekonomik düzeye sahip okulda 521 öğrenci ile yaptıkları çalışmada bu okullardan sosyoekonomik düzeyi en düşük olan okuldaki öğrencilerin zorbalığa maruz kalma ile depresyon düzeyinin arttığı ve benlik saygısının azaldığı saptanmıştır. Bu araştırmada sosyoekonomik düzeyi düşük olan okuldaki çocukların her türlü bedensel, sözel ve duygusal zorbalığa anlamlı olarak daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur.

Pişkin (2002)' in araştırma sonuçlarına göre zorbalık, daha çok üst sosyoekonomik ailelere mensup öğrenciler arasında görülmektedir. Kurbanların ve zorba-kurbanların büyük bölümü ise alt ve orta sosyoekonomik düzeye mensup ailelerden gelen öğrencilerden oluşmaktadır.

Özkan ve Çifci (2010)' nin araştırma bulguları da alan yazın verileri ile tutarlıdır. Buna göre en az şiddete maruz kalan öğrenciler üst sosyoekonomik düzeyde bulunmaktadır. Düşük sosyoekonomik düzeydeki iki okuldan toplanan verilere göre ise öğrenciler, çoğunlukla fiziksel zorbalığa maruz kalmaktadırlar.

Zorbalık ve sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu savunanlar gibi bu iki değişken arasında bir ilişkinin bulunmadığını savunan çalışmalar da mevcuttur (Kapıcı, 2004; Smith vd., 1999; Keskin, 2010; Koç, 2006; Tıprıdamaz Sipahi, 2008; Güven, 2015).

Smith vd. (1999) araştırmalarında sosyoekonomik düzeyin akran zorbalığı gösterme alt boyutları ile arasında bir ilişkiye rastlanmamış ve zorbalığa maruz kalmanın sosyoekonomik düzey ile bir ilişkisinin olmadığı tespitinde bulunmuştur. Koç (2006) ise bütün sosyoekonomik gruplara mensup ailelerden gelen öğrencilerin zorba davranışlar sergileyebileceğini ve zorbalığa maruz kalabileceğini belirtmiştir.

Olweus 1977 yılında yaptığı ilk boylamsal çalışmada zorbalık gösterme ile ailenin sosyoekonomik düzeyi arasında ilişki bulamamıştır. Yine Olweus 1996 yılında yaptığı çalışmada ailenin sosyoekonomik düzeyi ile zorbalığa maruz kalma arasında ilişki

olmadığını ve zorbalık gösterenler ile zorbalığa maruz kalanların sosyoekonomik düzey açısından benzer olduklarını ifade etmiştir (Olweus'tan aktaran Atalay, 2010).

Güven (2015), araştırması sonucunda sosyoekonomik düzey ile zorba olma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamazken kurban olma ile anlamlı farklılıklar elde etmiştir. Buna göre düşük sosyoekonomik düzeye mensup öğrenciler diğerlerine göre daha fazla kurban olmaktadır.

Tıpırdamaz Sipahi (2008)' ye göre ise sosyoekonomik düzey ile zorbalık durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Sosyodemografik faktörlerden olan anne babanın medeni durumu hakkında yapılan araştırmalar sonucunda Ergün (2011) ve Ergün (2015), anne babanın medeni durumu ile öğrencilerin kurban olma ya da zorba olma durumları arasında bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Alan yazında anne baba eğitim durumunun zorba ya da kurban olma üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar mevcuttur. Çalışmaların bulguları ise değişkenlik göstermektedir. Araştırmaların bir kısmı anne baba eğitim düzeyi ile zorba ya da kurban olma arasında bir ilişkinin bulunmadığını tespit ederken (Özdinçer Arslan, 2008; Kapıcı, 2004; Güven, 2015; Keskin, 2010) bir kısmı da bu iki değişken arasında anlamlı ilişkinin bulunduğunu söylemiştir (Özkan & Çifci, 2010; Tıpırdamaz Sipahi, 2008; Ergün, 2011). Keskin(2010), araştırmasında öğrencilerin fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, eğlenme amaçlı zorbalık, duygu zorbalığı alt boyutları puanları ile anne ve baba eğitim düzeyleri değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bununla birlikte Güven (2015), anne ve baba eğitim düzeyi ile zorba ya da kurban olma arasında anlamlı bir ilişki olmadığını söylerken, Özkan ve Çifci (2010), düşük sosyoekonomik düzey ile anne baba eğitim düzeyinin paralel olduğunu ve bu değişkenlerin kurban olma ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip kurban öğrencilerin anne babalarının eğitimlerinin daha çok ilkokul düzeyinde olduğu görülmüştür. Tıpırdamaz Sipahi (2008) ise okur yazar anneye sahip öğrencilerin akran zorbalığında daha çok nötr grupta olduğu, okula hiç gitmemiş bir annesi olan öğrencilerin zorba, kurban ve zorba kurban grupta daha çok yer aldıkları bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca babanın, okula gitmemiş olması öğrencilerin kurban olma oranlarını artırırken, eğitilmiş babaların çocuklarının ise daha çok nötr grupta yer aldıkları görülmektedir. Ergün (2011), kurban ve zorba-kurban statüsündeki öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim seviyelerinin zorba ve nötr statüsünde yer alan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim seviyelerine göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir.

Alan yazında demografik değişkenlerden biri olan kardeş sayısının kurban olma ya da zorba olma üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmalar da mevcuttur. Keskin (2010), kardeş sayısı arttıkça öğrencilerdeki zorbalık eğiliminin de arttığını ifade etmiştir. Ergün (2011) akran zorbalığı sürecine dahil olan ve kurban ve zorba-kurban statülerinde bulunan öğrencilerin kardeş sayılarının üç ve üzeri olduğunu tespit etmiştir. Buradan kardeş sayısı ile birlikte kurban ve zorba-kurban statülerine dahil olmayı artırır sonucuna varılmıştır.

Akran Zorbalığını Açıklayan Kuramlar

Araştırmacılar tarihsel süreç içerisinde zorbalığı açıklayıcı birçok kuram oluşturmuştur. Bu kuramlarda zorbalığın kökenleri ve nedenleri incelenmiş ve bunlara dair çeşitli görüşler ortaya konulmuştur.

İçgüdü Kuramları

Saldırganlığı açıklama konusunda çalışmalarla desteklenen en eski ve en popüler kuram içgüdü kuramlarıdır. Saldırganlığın doğasını içgüdü ve dürtü olarak açıklayan içgüdü kuramcılarına göre saldırganca davranışlar, doğuştan var olan ve biyolojik olarak düzenlenmiş dürtü mekanizmasının içsel biçimde uyarılmaları sonucu ortaya çıkar. Bu kurama göre saldırganlık sürekli biçimde organizmada biriken bir enerjidir (Fromm' dan aktaran Ceylan, 2012).

Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın savunucusu Sigmund Freud' dur. Bu kuramda saldırganlık, zevkin ya da libidonun isteklerini gerçekleştirmeye çalışırken engellemelere gösterilen tepkiler olarak tanımlanmaktadır (Gökler, 2007, s.30). İnsan bedeninin zihinden, çeşitli taleplerde bulunan belirli içgüdüleri (biyolojik dürtüler) vardır. Freud oluşturmuş olduğu bu teoride iki temel içgüdüün davranışlarımızda etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu iki temel içgüdüün biri eros (cinsellik, kendini koruma, sevgi, yaşam güçleri, birliğe doğru çabalama) ve yıkıcı içgüdüdür (saldırganlık, bağları atma, ölüm içgüdüü, nefret). Güdüün amacı ise bedensel ihtiyaçları karşılayarak bu ihtiyaçlardan doğan gerilimi azaltmak ve zevk almaktır (Miller, 2008).

Psikanalitik kuramlar davranışlarımızı belirleyen faktörleri içsel süreçler, çatışmalar ve çocukluk olayları olarak sıralamakta ve bu faktörlerin önemini vurgulamaktadır. Sigmund Freud'un, çocuk haz arayışı ve kendi kendisini yıkıcı içtepilerle güdülenmiştir görüşü, yetişkin suç davranışlarını anlamak için geliştirilmiştir (Canter, 2011).

Saldırganlık içgüdüğü intihar ya da diğer kendini yok edici davranışlar biçiminde içe doğru ya da bir başka deyişle bireyin kendisine yönelik olabileceği gibi, başkalarına yönelik saldırganlık biçiminde dışa yönelik de olabilmektedir (Gökler, 2007, s.31).

Dürtüler doğrudan davranışlarla sonuçlanmaz. Freud'un kuramında ortaya koyduğu id-ego-süperego, dürtüler ve davranışlar arasında bir filtreleme görevi görerek davranışları belirleme gücüne sahiptir. Freud kuramında saldırganlık içgüdülerini koruma görevinin süperegoya ait olduğunu vurgular (Karataş, 2008).

Etolojik Kuram

Bu kuram da psikanalistler gibi, saldırganlığı biyolojik yapıyı temele alarak açıklamaya çalışmaktadır. Etolojik kuram, saldırganlığın temellerini içgüdülerle birlikte biyolojik yapıya dayandırmaktadır. Bu kuram hayvanların saldırganca davranışlarının içgüdüsel temellerini incelemektedir. Etoloji kuramının kurucusu olan Lorenz de Freud gibi saldırganca davranışların altında saldırganlık içgüdüünün olduğunu savunmaktadır. Fakat Lorenz' i Freud' tan ayıran en önemli özelliği, saldırganca davranışların dışsal uyarıcılarla belirlendiğini savunmasıdır (Halıcı, 2005; Kurtyılmaz, 2005; Şahan, 2007; Hasta & Güler, 2013).

Lorenz' e göre saldırganlık, insanoğlunun içinde taşıdığı, türü korumaya yönelik, dışarı çıkmayı bekleyen birinci dereceden tehlikeli bir güdüdür (Hasta & Güler, 2013, s.67). Kişi dış olaylardan bağımsız bir şekilde saldırgan olduğu için bu yönde davranışlar sergilemektedir (Halıcı, 2005).

Psikanalitik kuram gibi etoloji kuramı da saldırganlığın doğuştan getirildiğini savunmaktadır. İki kuramın birbirinden farklı görüşü ise psikoanalitik kuramda saldırganlık yıkıcı bir kuram iken etolojik kuramda organizmanın uyumunu kolaylaştıran olumlu yardımcı bir özelliktir (Kurtyılmaz, 2005).

Biyolojik Kuram

Saldırganca davranışların sebeplerini biyolojik faktörlere dayanarak açıklamaya çalışan bir kuramdır. Biyolojik kuram, saldırganlığı açıklarken sadece içgüdülerin varlığını söylemenin yetersiz olacağını düşünür. Biyolojik kuram, saldırganlığı genlere, sinir sistemine ve biyokimyasal faktörlere dayandırır (Kurtyılmaz, 2005; Gökler, 2007; Şahan, 2007, Aytekin, 2015).

Biyolojik temelli görüşlerle ilgili olarak yapılmış bazı araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin beyinde sinirsel akımların geçişlerini sağlayan serotonin hormonunun bireyin kendisine yönelik saldırganlığında rolü olduğu sonucunu ortaya koymuştur (Gökler, 2007, s. 35). Bir başka çalışma ise testosteron hormonuyla ilgilidir. Olweus tarafından yapılan çalışmada ergen erkeklere bu hormonun uyarıcı olarak verilmesi onları sinirli hale getirmiş ve saldırganca tepkiler vermelerine neden olmuştur (Olweus' tan aktaran Gökler, 2007).

Biyolojik kuram, öfkeli ve saldırganca davranışların oluşmasında etkili olan, bireylerin duygusal, zihinsel ve sosyal süreçlerini dikkate almadığı gerekçesiyle bazı kuramcılar tarafından yetersiz bulunmaktadır (Tambağ, 2004).

Davranışçı-Bilişsel Kuramlar

Bilişsel öğrenme kuramları insanın dünyayı algılamada kullandığı zihinsel süreçleri inceleyen kuramlardır. Bilişsel kuramlar, gözlenebilen davranışların yanında öğrenenin kafasının içinde olup bitenlerle, yani içsel yapılarla, süreçlerle ilgilenmektedirler (Senemoğlu, 2007, s.265).

Bilişsel kuramlar özellikle biliş ile duygu arasındaki ilişkiye odaklanır ve bilişler sadece öfkeyi değil diğer duyguları da etkilemektedir görüşünü savunurlar. (Tambağ, 2004).

Davranışçı yaklaşım, saldırganlığı öğrenme prensiplerine göre açıklayarak yanlış öğrenme deneyimlerinden söz eder ve ödül-ceza mekanizmalarının davranışın kazanılması ya da değiştirilmesinde etkili olduğunu vurgular (Yıldız, 2004).

Sosyal Bilgi İşleme Modeli

Öncelikle Dodge tarafından oluşturulup daha sonra Crick ve Dodge tarafından gözden geçirilen bu kuram, bireyin davranışlarının sosyal ortamlarda zihinsel süreçlerden nasıl etkilendiğini açıklayan bir modeldir. Bu modele göre çocuklar sosyal durumlara hem

biyolojik özelliklerden hem de geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak tepki vermektedirler (Crick ve Dodge'den aktaran Ertan, 2012).

Bu kurama göre bireyin ortaya koyduğu davranışlar biyolojik ve zihinsel faktörlerin ortak etkileşimleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu kuram insanı, bir bilgi işlem sistemi olarak ele almaktadır. Bilgi işleme kuramı bireyin çevresel ve içsel bilgiyi nasıl işlediğini, kullandığını ve bu süreçle ilgili mekanizmaların neler olduğunu anlamaya çalışmaktadır (Özdinç Azanpa, 2009).

Sosyal bilgiyi işleme kuramı, sosyal davranışı yönlendiren temel mekanizmanın sosyal biliş olduğu varsayımına dayanmaktadır. Geliştirilen bu modelde sosyal ortamda verilen tepkilerin, doğuştan getirilen özelliklerle ve geçmiş yaşantılarla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Bireylerin davranışsal tepkilerinin, sosyal ortamdan etkilendikleri ipuçlarının fonksiyonu olduğu kabul edilmektedir (Yaman vd., 2011,s.143).

Çocuklar sosyal ilişkilerinde biyolojik yeteneklerini ve geçmiş deneyimlerini kullanırlar. Birey iç ve dış etkenleri bir arada kabul eder ve bu bilgileri sosyal bilgiyi işleme basamaklarını kullanarak kodlamaktadır. İşlenen bu bilgiler ise bireyde davranışsal tepkileri oluşturmaktadır. Bu davranışsal tepkiler arasında zorbaca davranışlar da bulunmaktadır. Bu kurama göre zorbaca davranışlar sosyal bilgiyi işleme basamaklarında oluşan önyargı-eğilimin ya da bir eksikliğin sonucu oluşmaktadır (Özdinç Azanpa, 2009; Hilooğlu, 2009; Yaman vd., 2011; Ertan, 2012).

Sosyal Bilişsel Kuram

Sosyal bilişsel model zorbalığı, gözlem yoluyla öğrenilmiş bir davranış olarak açıklamaktadır. Davranışın sonucu, davranışın tekrarlanmasını ya da terkedilmesini belirlemektedir (Ergün, 2011).

Bandura saldırganlık ve öfkede sosyal modelin çok önemli bir yer tuttuğunu, insan davranışının çevrenin belirleyicisi olduğu kadar, çevrenin de insan davranışının belirleyicisi olduğu bu duygu ve davranışların çeşitli koşullar tarafından arttırıldığını vurgulamıştır (Karataş, 2008, s. 279).

Sosyal bilişsel kurama göre öğrenmenin temelinde gözlem yatar. Çocuk gözlemlerde bulunarak öğrenir ve bunu davranışa aktararak somutlaştırır. Ortaya konulan davranış ise pekiştirildiğinde kuvvetlenir ve tekrarlanma olasılığı artar. Pekiştirilen davranışlar kalıcı

hale gelirken pekiştirilmeyen davranışlar ise söner yani ortadan kaybolarak unutulur (Gökler, 2007; Senemoğlu, 2007; Karataş, 2008; Ergün, 2011; Ertan, 2012).

Bandura 1965 yılında yaptığı bir deneyle öğrenme ve performans ayırımı açıklamaya çalışmıştır. Deneye üç grup çocuk dahil edilmiştir. Birinci gruba oyuncak bir bebeğe fiziksel şiddet uygulayan bir yetişkinin pekiştirildiği, ikinci gruba saldırganca davranışlar sergileyen yetişkin modelin cezalandırıldığı, üçüncü gruba ise saldırgan modelin ne pekiştirildiği ne de cezalandırıldığı bir film izlettirilmiştir. Daha sonra çocuklara filmde şiddet uygulanan oyuncak bebek verilerek onların davranışları gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgularda saldırganca davranışları pekiştirilen yetişkin modelin olduğu filmi izleyen çocukların saldırganca davranışları daha çok gösterdiği, saldırganca davranışları cezalandırılan yetişkin modelin olduğu filmi izleyen çocukların ise en düşük düzeyde saldırganca davranışlar göstermiştir. Bunun yanında saldırganca davranışlar gösterip herhangi bir tepki verilmeyen yetişkin modelinin bulunduğu filmi izleyen çocukların ise saldırganca davranışları iki grup arasındadır (Senemoğlu, 2007). Bandura deneyinde sadece istenilen davranışların değil, istenilmeyen türdeki zorbalık, saldırganlık, şiddet içeren davranışların da sosyal bilişsel kuramda gözlemlenerek öğrenildiğini tespit etmiştir. Ayrıca bu davranışların pekiştirildiğinde kalıcı hale geldiği de görülmektedir.

Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Engellenme-saldırganlık kuramına göre, her saldırgan davranışın temelinde mutlaka bir engellenme bulunmaktadır. Çünkü saldırganlık içten gelen yani içgüdüsel bir davranış değildir (Karataş, 2008). Bu kurama göre engellenme, saldırganlığa sebep olan önemli bir unsurdur. Kişi herhangi bir durumda engellendiğinde öfke duyar ve bu öfke zorbalık, saldırganlık halinde davranışa dönüşmektedir.

Engellenme her zaman bir saldırganlık ortaya çıkarmaktadır fakat bu saldırganca tutum farklı şekillerde davranışa dönüşmektedir. Örneğin engellenme yaşayan bir kişi otomatik bir biçimde meydana çıkan saldırganlık hissini savunma mekanizmalarıyla hayata geçirir. Bunlar yer değiştirme, yüceltme veya dolaylı başka şekillerde olabilir (Gökler, 2007). Bu da engellenme-saldırganlık kuramının psikanalitik kuramla olan yakın ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Buna paralel olarak Freud da saldırganlığın süperegounun baskısıyla farklı şekillerde, toplum kurallarına uygun, hoş görülecek durumlarda yansıtılarak davranışa dönüştürüldüğünü ifade etmektedir.

Zorbalığın Zorba ve Kurbanlar Üzerindeki Etkisi

Akran zorbalığı sadece okullarda görülen bir olgu değildir. Zorbalık sosyal ilişkinin olduğu her alanda ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak olumsuz etkilerinin görülebileceği alanlar oldukça geniştir. Akran zorbalığının sebep olduğu sonuçlar düşünüldüğünde, sadece kurbanları değil aynı zamanda zorbalıkta bulunanları da sosyal, duygusal, psikolojik ve akademik açıdan olumsuz etkilemektedir (Pişkin, 2002; Ünalmış, 2010; Pearce & Thompson, 2009; Ertan, 2012; Austin & Sciarra, 2012).

Zorbalık, neden olduğu olumsuz sonuçlar bakımından, okullarda şiddetin sıklıkla yaşanması en çok okul iklimini etkilemekte ve öğrencilerin kendilerini güven içinde hissetme ihtiyaçlarının karşılanmamasına neden olmaktadır. Bu durum ise okulu öğrenciler gözünde stres merkezi haline getirebilmektedir (Bulut, 2008).

Zorbalık olgusunun kişi üzerinde bıraktığı etkiler araştırmacıların giderek daha çok dikkatini çekmektedir. Bu doğrultuda alan yazın incelendiğinde zorbalık olgusunda hangi rol üstlenilirse üstlenilsin bunun kişide kısa ve uzun vadede pek çok olumsuz etki bıraktığı görüşü ağırlık kazanmaktadır (Pişkin, 2002; Bulut, 2008; Pearce & Thompson, 2009; Ünalmış, 2010; Ertan, 2012; Austin & Sciarra, 2012).

Zorbalığın Kurbanlar Üzerindeki Etkileri

Zorbalığa maruz kalmak, kurbanlarda korku yaratan ve strese neden olan istenmeyen bir durumdur. Kişiler birçok alanda değişik yaş gruplarında ve çeşitli nedenlere bağlı olarak zorbalığa maruz kalabilmektedir. Zorbalığın yarattığı olumsuz sonuçlar ise yine birçok değişkene bağlı olarak kişiden kişiye farklılaşmaktadır.

Zorba davranışının öğrenciler üzerindeki etkileri, öğrencilerin zorbalığa maruz kalma sıklığındaki artışa bağlıdır. Bu nedenle ergenlerin okullarında akranlarıyla olan sağlıklı iletişimleri önem kazanmaktadır (Arslan & Savaşer, 2009).

Araştırmalar zorbalığa maruz kalan bireylerin, depresyon, yalnızlık, anksiyete ve akranları tarafından reddedilme gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir (Yaman vd., 2011, s.115). Pişkin (2002), zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle grup dışına itildikleri ve yalnız kaldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Kurbanların, kurban olmayan bireylerle karşılaştırıldığında özsaygılarının daha düşük olduğu, psikolojik kaynaklı bedensel rahatsızlıklardan sık sık yakındıkları, stres düzeylerinin yüksek olduğu, dikkatlerini toparlamakta zorluklar yaşadıkları, arkadaşlık

kurmakta zorlandıkları ve hatta intihara teşebbüs ettikleri görülmektedir (Yaman vd., 2011). Nansel ve ark. (2001) göre okul ortamında meydana gelen zorbaca eylemler kurbanların ve diğer öğrencilerin okula uyumlarının azalmasına neden olmaktadır.

Zorbalığın kurban üstündeki etkileri hem kısa hem de uzun vadelidir. Kısa vadeli etkiler mutsuzluk, acı ve aşağılanma iken uzun vadedeki etkileri kafa karışıklığı, üzüntü, özgüven yitimi, kaygı, güvensizlik, odaklanma kaybı ve okula gitmeyi reddetmedir (Austin & Sciarra, 2012, s.340).

Okuldaki şiddet, kurbanların kişilikleri üzerinde derin izler bırakmakta ve etkisi uzun yıllar sürmektedir. Şiddete maruz kalma çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine göre farklı etkilerde bulunmaktadır. Yani anasınıfında bulunan bir çocuğun şiddete uğraması sonucu yaşadığı travma ve etki ile ilkökul ve lise çağında bulunan bir çocuğun yaşayacağı travma ve etki birbirinden farklılık göstermektedir (Bulut, 2008).

Rigby, zorbalığa maruz kalanların yaşadıkları psikolojik problemleri dört başlık altında toplamıştır:

- Düşük psikolojik iyilik hali: Kurban kendini mutsuz, değersiz, öfkeli ve kederli hisseder, düşük benlik saygısına sahiptir, anksiyete ve depresyon yaşayabilir.
- Düşük sosyal uyum: Kurban yalnız kalmayı, zorbalığın meydana geldiği ortamdan uzaklaşmayı tercih eder. Kronik mağdur, okul isteksizliği, okulu sevmeme, okul devamsızlığı, utangaçlık, samimiyet korkusu vb. durumları yaşar.
- Psikolojik rahatsızlık: Kurban depresyona girebilir ve intihar eğilimi artabilir, kaygı düzeyi yükselebilir. Kronik anksiyete, korku, daha endişeli, daha güvensizdir.
- Fiziksel rahatsızlık: Kurbanda psikolojik bozukluklar ve psikosomatik belirtiler ortaya çıkabilir. Baş ağrıları, karın ağrıları vb. (Rigby, 2003).

Zorbalığın Zorbalar Üzerindeki Etkileri

Akran zorbalığından kurbanlar her ne kadar daha çok fiziksel ve psikolojik olarak zarar görse de, zorbalar da saldırgan ve anti sosyal davranışlarını geleceğe taşıma açısından risk altında olmaktadır (Pearce ve Thompson, 2009).

Zorba olma, zorbalığa maruz kalma gibi kişiden bağımsız değildir. Zorbalık başka şahıslara bağlı olarak gerçekleşmez, kişinin bizzat kendisinden kaynaklanan bir problemdir. Zorbalık, kurban olmadan farklı olarak zorbalık yapan kişideki problemlerin dışı vurmuş, eyleme dökülmüş bir belirtisidir. Zorbalık, ister kısa vadede ister uzun vadede olsun zorbaların sosyal, psikolojik ve akademik hayatında tahribatlara yol açabilmektedir (Pişkin, 2002; Bulut, 2008; Pearce & Thompson, 2009; Ünalı, 2010; Ertan, 2012; Austin & Sciarra, 2012). Zorbalık, çocuğun saldırgan mizacı ile de desteklenir. Bundan dolayı zamana karşı dirençlidir ve olumsuz etkileri özellikle yetişkinlik yıllarında ortaya

çıkılmaktadır (Gökler, 2007). Zorbalarda erken yaşlarda sigara ve içki kullanımı, özel ve kamu mallarına zarar verme, kötü arkadaş gruplarına dahil olma, düşük akademik başarı, okul devamsızlığı yapma ve yeteneklerinin veya zihinsel kapasitesinin altında çalışma söz konusu olabilir. Erken yaşlarda saldırganlık olarak kendini gösteren zorbalık, sonraki dönemde silah taşıma, tecavüz, soygunculuk ve gasp gibi çok ciddi sonuçlara öncülük edebilir (Özdiç Azanpa, 2009).

Olweus yaptığı çalışmada, ilkökul döneminde dört ya da daha fazla zorbalık olayına karışmış çocukların yetişkin olduklarında suça eğilimlerinin daha fazla olduğunu, zorbalıkta bulunan erkeklerin yirmi dört yaşına geldiklerinde %60' ının en az bir kez yasal suç işlediklerini, %35-40' ının iki ya da üç kez yasal bir suça karıştıklarını saptamıştır (Olweus' tan aktaran Arslan ve Savaşer, 2009). Rigby ise benzer biçimde okulda zorbalık yapan çocukların büyük bir kısmının, okul dışı yaşamlarında hırsızlığı ve duvarlara ahlaksız yazılar yazmayı içeren suç içerikli eylemlere zorbalık yapmayanlara oranla daha çok karıştığını belirtmektedir (Rigby, 2007).

Bağlanma

Bağlanma, hayatımızdaki özel insanlarla aramızdaki güçlü duygusal bağıdır ve bu bağ, onlarla etkileşim halindeyken hoşnut olmamızı, neşeli hissetmemizi ve stresli olduğumuz zamanlarda ise onların yakınlığı sayesinde rahatlamamızı sağlar (Berk, 2013, s.264). Kaplan (2012), bağlanmayı insanların yaşamları boyunca kurdukları çok sayıda farklı ve önemli duygusal bağın özel bir ürünü olarak açıklamaktadır. Yörükan (2011) ise bağlanmayı, bir bebeğin asli bakıcısı ile kuvvetli bir heyecansal bağ kurması ve bunun sonucu olarak da bu bağılılığını sürdürme arzusu olarak tanımlamaktadır.

Bağlanma, duygusal bağın bir alt çeşitidir ve kişinin güvenlik duygusu ile bağlantılıdır. Bağlanılan kişi, rahatlık ve huzur verir. Bu kişi dünyayı ve diğer kişileri keşfederken bağ kuran kişi için “güvenli üs” olur (Bee ve Boyd'dan aktaran Kaplan, 2012). Ainsworth'a göre ise bağlanma, açık davranıştan daha fazlasıdır, içseldir, “bebeğin annesiyle etkileşimlerinin, deneyiminin bir sonucu olarak ve bu sırada sinir sisteminin içine eklenerek” var olur (Bowlby, 1969, s.17). Ainsworth (1989), duygusal bağları tanımlamak için beş kriter öne sürmüştür.

- Duygusal bir bağ geçici değildir, zaman içinde süreklilik gösterir.
- Duygusal bağ yerine başka herhangi birisinin koyulamayacağı belli bir kişiyi içerir.
- İlişki duygusal olarak önemlidir.

- Birey duygusal bağı olan kişiyle ilişki ya da yakınlığı sürdürmek ister. Bu ilişki ya da yakınlığın düzeyi ve içeriği pek çok etkene göre değişir. (bireyin yaşı, çevresel koşullar vb.)
- Birey istemsiz olarak bu kişiden ayrıldığında stres yaşar.

Bebeklerin birisi tarafından bakılması, ilgi görmesi, beslenme ve temizlik ihtiyacının karşılanması, altının değişmesi, gazının çıkarılması, yatırılması, onunla oyun oynanması, çocuğu bağlanabileceği bir nesneye yönlendirir ve bebek o nesneyi arar duruma gelmektedir. Bu nesne ise çoğunlukla anne olmaktadır (Yörük, 2011).

Bağlanma davranışı, bu çocukların ayrıca diğer tanıdık erişkinlere yönelmesi olarak görülmesine rağmen, anneye yönelme neredeyse her zaman daha önce, güçlü ve tutarlıdır (Bowlby, 1969, s.258). Anne karnında başlayıp doğumdan sonra bakım, ilgi ve sevgi ile bağlanma süreci yürür ve anne ve bebek arasında geçen zamana ve bu zamanın kalitesine göre sağlamlaşıp kuvvetlenir (Göçener, 2010). Bowlby (1969)' e göre çocuğun anneye bağlanması tahmin edilebilir bir sonuç olarak anneye yakınlık duyan bir takım davranış sistemlerinin aktivitesinin ürünü olduğu varsayılır. Freud, annenin önemini “biricik, paraleli olmayan, bir yaşam boyunca ilk ve en güçlü sevgi nesnesi ve daha sonraki bütün sevgi ilişkilerinin prototipi olarak değiştirilmesi olanaksız şekilde oluşturulan” şeklinde ifade eder (Miller, 2008, s.179). Bebeklerde duygusal gelişimin sağlıklı olabilmesi anne, baba ve bebeğe birincil bakım veren kişiye bağlıdır. Bu dönemde bağlanma sisteminde bebeğin anne, baba veya birincil bakım veren kişiye olumlu tepkiler vermesi, bu kişilere yönelme, onları arama, onlarla birlikte rahatlama duygusunu yaşama gibi duygu ve davranış örüntülerini içermektedir (Soysal vd., 2005).

Bowlby' nin ilk kez 1958' de bağlanma kavramını kullanmasından sonra pek çok araştırmacı, bebeğin annesine duyduğu ve doğuştan getirilen ayrıca biyolojik belirtiler tarafından yönlendirilen; sosyal ilişkileri başlatan; emme, ağlama, gülümseme, izleme, çağırma, arama, bekleme gibi davranışlarla kendini gösteren ve gelecekteki ilişkiler üzerinde belirleyiciliği olan bu ilişki biçimini araştırmıştır (Solmuş, 2010).

Psikolojik bir ihtiyaç ve hatta gereklilik olan bağlanma, yeni doğanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olduğu kadar, yaşı kaç olursa olsun tüm bireylerin ihtiyaç duyduğu bir sistemdir (Sümer & Güngör, 1999).

Bebeğin, bebeklik döneminde oluşturup geliştirdiği bağlanmanın ileriki yaşamındaki ilişkilerini etkilediğini ilk olarak Freud dile getirmiştir. Alan yazında bağlanmayla ilgili yapılan çalışmalar öncelikle bağlanmanın bebeklik dönemindeki yönü üzerinde dursa da daha sonra bağlanmanın çocukluk ve yetişkinliği de kapsadığını ve tüm yaşam sürecine yansıdığını savunmuştur (Çamurlu Keser, 2006). Soysal vd. (2005)' e göre çocukluk ve

ergenlik döneminde ortaya çıkan birçok psikopatolojinin kaynağı, bebeğin birincil bakıcısı ile olan ilişkinin niteliği ile yakından ilişkilidir.

Bir bebeğin zamanında bakıcıları ile kurduğu bağlanma onda zihinsel bir takım temsiller oluşturmaktadır. Bu temsiller yaşamın ilerleyen yıllarında kişinin benlik algısını, akranlarıyla olan ilişkilerini ve başkaları karşısındaki davranışlarının doğasını belirlemektedir (Miller, 2008). Erken dönemde oluşan bu özel bağlanmanın olmaması daha sonra kendini empati eksikliği, yakın ve sıcak yakın ilişkiler kurmada yetersizlik şeklinde gösterebilmektedir (Şenol, 2006). Bowlby' e göre suçluluk, saldırganlık anne yoksunluğuyla ilişkilidir ve erken yıllarda anne ile çocuk arasındaki bağlanmada herhangi bir kopukluk ya da kesinti daha sonra suç davranışlarıyla sonuçlanabilir. Temelde böyle bir kopukluğun sonucu olarak, çocuk anlamlı ilişkiler geliştirmede başarısız olabilmektedir (Canter, 2011, s.68).

Bağlanma, anne karnından başlayarak bebekliğin erken dönemlerinde temellenen, hayati öneme sahip ve bağlanma süreci içerisinde anne çok önemli bir yere sahiptir. Dünyaya yeni gelmiş bir bebek Erikson' un kişilik gelişimi kuramında tanımladığı evrelerden biri olan “temel güvene karşı güvensizlik” döneminde bulunmaktadır. Bu dönem gereği bebek, dış dünyanın güvenilir bir yer olup olmadığını annenin kendisine yönelik davranışını temel olarak yordayabilir. Bağlanmanın oluşması açısından sağlıklı davranışlar sergileyen annenin bebeği, temel güven duygusunu kazanarak kendini sevmeye değer hissedecektir. Bu ise bebeğin ileriki toplumsal ilişkilerine olumlu yönde etki ederek, kendine karşı özgüven ve özsaygı düzeylerini artıracaktır (Bacanlı, 2007; Senemoğlu, 2007; Miller, 2008).

Bağlanmanın Tarihsel Gelişimi

Bağlanma kavramı ile ilgili çalışmalar 1930' lu yıllarda başlamıştır. Bu çalışmalarda hayatın ilk yıllarındaki bakımın ve anne figürünün sık değişmesinin kişilik üzerindeki zararlı etkileri incelenmiş sonuçları açıklanmaya çalışılmıştır (Bowlby, 1998).

Bağlanma konusunda geçmişten faydalanarak özgün bir kuramsal çerçeve oluşturma çabaları Bowlby ile başlamıştır. 1958' e dek bağlanma hakkında yapılan çalışmalardan elde edilen dört temel sonuç çıkarılabilir. Bunlar:

- Bağlanmanın fizyolojik ihtiyaçların karşılanması ve bebeğin annesini doyum kaynağı olarak görmesiyle oluştuğunun iddia edildiği ikincil dürtü teorisidir. Freud' tan itibaren pek çok psikanalitik yazının temel dayanağı bu fikirdir.

- Bağlanmanın bebeğin insan memesine bağlanması, onu emmesi ve oral yoldan sahip olma eğilimiyle oluştuğunu varsayan görüştür. Bu görüşe Bowlby birincil emilen nesne teorisi demiştir.
- Bağlanmanın bebeklerin insana yapışma ve temas etme eğilimleriyle gerçekleştiğini savunan ve Bowlby' nin buna birincil nesne yapışması teorisi adını verdiği görüştür.
- Bağlanmanın bebeğin rahimden çıkarılmaya kızıp oraya tekrar dönme isteğiyle oluştuğunu savunan ve Bowlby' nin buna birincil rahme dönüş arzusu demeyi tercih ettiği görüştür. Fakat bu dört teoriden en geniş ve güçlü şekilde savunulmuş olanı ikincil dürtü teorisi olmuştur (Bowlby, 1969).

Bowlby' nin kırk dört suçlu gencin gözlemine dayalı olan çalışmasında gençler kontrol grubuyla karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, annenin bakımına olan ihtiyacın, hırsızlarda ve sevgiden yoksun olanlarda kontrol grubundakilere oranla daha fazla olduğu görölmüştür (Kaplan, 2012).

Bowlby, 1950 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün isteğiyle evsiz çocukların ruh sağlığı hakkında bazı çalışmalar yapmış ve şu sonuca ulaşmıştır: “Bebeğin ve küçük yaşta çocuğun hem tatmin olduğu hem de haz aldığı annesiyle (ya da sürekli vekil anne) sıcak, yakın ve devamlı bir ilişki deneyiminin olması, ruh sağlığı için gereklidir” (Bowlby, 1969).

Bağlanma Hakkında çalışmaları bulunan bir diğer araştırmacı ise Ainsworth' dur. 1963' te Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan altı makaleden biri olan Mary Ainsworth' un makalesi bağlanmayı kapsamlı bir şekilde incelemiştir. (Bowlby, 1998).

Ainsworth' un çalışmaları Bowlby' nin düşüncelerinin bilimsel çerçevede test edilmesini ve bu yolla bağlanma teorisinin kendini kanıtlamasını sağlamıştır (Turan Cebeci, 2009).

Bağlanma konusunda çalışmaları olan bir diğer araştırmacı ise Harry Harlow' dur. Harlow'a göre anne, bebeklik döneminin temel gereksinimleri olan açlığı ve susuzluğu karşılamaktadır. Bebeğin annesine bağlanmasının sebebi, temel ihtiyaçlarının annesi tarafından karşılanmasıdır. Harlow' un bu görüşü daha sonra hem kendi hem de diğer araştırmacılar için doğru fakat eksik görölmüştür. Bu araştırmacılar çalışmalarında bağlanmada beslenmenin önemli olduğu fakat sadece beslenme ile sağlıklı bir bağlanmanın olamayacağı sonucuna varmışlardır. Harlow' un 1958 yılında maymunlarda anne yoksunluğu üzerindeki çalışmaları da bu görüşü desteklemektedir. Bu çalışmada bağlanmanın oluşabilmesi için sadece beslenmenin değil bunun yanında rahatlık, sıcaklık ve şefkatin de var olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu da bağlanmada fiziksel ihtiyaçların yanı sıra rahatlık ve sıcaklık gibi ihtiyaçların karşılanması da önemli olduğunu göstermektedir (Bowlby, 1969; Karaboğa, 2011; Kaplan, 2012; Tanış, 2014).

Bağlanmanın özellikle fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasıyla oluştuğu görüşü yönünde yapılan bir çalışma da, Konrad Lorenz' in 1935' te ördek ve kaz yavrularının takip etme

tepkileriyle ilgili araştırmasıdır. Bu çalışma, kaz ve ördek yavrularının anneleri tarafından beslenmedikleri halde onları takip ettiğini dolayısıyla, beslenmenin bağlanma sürecinde kritik bir faktör olmadığını öne sürmektedir. Bowlby (1998)' e göre ise bu çalışma bazı hayvan türlerinde tek bir anne figürü ile kurulan güçlü bağın yiyeceğin aracılığı olmadan da gelişebileceğini gösteriyor.

Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı psikopatoloji üzerinde çalışmaları olan Bowlby ve onun öğrencisi Ainsworth tarafından oluşturulmuştur (Kaplan, 2012). John Bowlby 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bakımhanelerde kalan çocuklarla birlikte çalışmaya başlamış ve bu çalışmalarla birlikte bağlanma kuramının temelleri atılmıştır. Bowlby bebeğin anneye ya da birincil bakıcıya neden ve nasıl bağlandığını ve bebeğin bu kişiyi kaybettiğinde ya da ondan ayrılmak zorunda kaldığında neden strese girdiğini anlamak istemiştir. Daha önceki kuramların bu durumu açıklamada yetersiz kaldığını düşünen Bowlby kendi bağlanma görüşlerini kuramsal bir çatı altında toplamıştır (Bahadır, 2006).

Bowlby, çalışmalarının başladığı 1956' da öncelikli olarak küçük çocukların geçici anne kaybına nasıl tepki gösterdikleri üzerine bazı gözlemlerin teorik içeriklerini ele almakla işe başlamıştır (Bowlby, 1969). Yaptığı gözlemler ve sistemli incelemeler sonucunda Bowlby, anne-çocuk ilişkisinin çok önemli olduğuna ve bu ilişkide yaşanan kopuklukların hayatın ileriki dönemlerinde yaşanması olası ruhsal sorunların bir habercisi olacağına inanmıştır (Bahadır, 2006). Bowlby bu görüşünün temellerini ise 1944' de yayınladığı “ Kırk Dört Çocuk Hırsız: Kişilikleri ve Yaşamları” başlıklı makalesine dayandırmıştır. Bowlby' nin bu makalesi doğrultusunda yayınlanan Dünya Sağlık Örgütü raporu yaşamın ilk üç yılında, anne yoksunluğunun çocukları fiziksel ve ruhsal rahatsızlık riski altına soktuğunu belirtmiştir (Soysal vd., 2005).

Bowlby' nin görüşlerini ifade ettiği bir diğer eseri ise “ Çocuğun Annesine Bağlanmasının Doğası” dır. Bowlby 1948' de hastanede yatan ve ailelerinden ayrılmış şekilde kurumlarda kalan çocukları incelemiş ve daha önce Anna Freud' la çalışmış olan James Robertson ile çalışmaya başlamıştır (Turan Cebeci, 2009). Bowlby ve Robertson yaptıkları araştırmalarla ikincil dürtü kuramının beslenme ve bakım ihtiyaçları sebebiyle bebeğin anneye bağlandığı görüşünü çürütmüşlerdir. Bu araştırma sonucunda beslenme ve bakım ihtiyaçları başkaları tarafından karşılanırsa da bebek anneden ya da birincil bakıcıdan ayrıldığında yoğun duygusal stres yaşar (Bahadır, 2006). Bowlby (1969), anneden ayrılan bebeğin evrensel

olarak birbirine benzer tepkiler gösterdiğini gözlemlemiştir. Bu tepkiler ise her bebekte sıralı bir şekilde karşı koyma, pasif kalma ve duygusal kopmadır. Ainsworth (1989)' a göre çocuğun ayrılığa karşı geliştirdiği tepkilerin yoğunluğunu, biçimini; annenin uzaklaşma süresi, çocuğun tanıdık bir çevreden ayrı kalıp kalmadığı ve annenin yerine bakım vermeyi üstlenecek başka birinin olup olmadığı gibi pek çok etmen etkilemektedir

Bowlby' nin bağlanma teorisine temel olan bağlanma davranışının amacının “hissedilen güvenlik” olduğu düşüncesidir (Göçener, 2010, s.17). Bowlby' e göre bağlanma bebeklik bitiminde sona ermemekte, güvenli bağlanma erken çocukluk boyunca sürmekte, bebeklik döneminde, çocuklukta, ergenlikte ve erişkinlikte farklı güven temelli bağlanma davranışları gözlenmektedir (Alantar & Maner, 2008).

Bowlby (1969)' e göre bebek, yaşamda ona yardımcı olacak birtakım sistemlerle dünyaya gelmektedir. Bu sistemlerden birisi de bağlanma sistemidir. Bebek ve yetişkin davranışları “bağlanma sisteminde” eşgüdümlü hale gelir. Taraflardan her birinin görünüşü ve davranışı, diğerindeki sabit eylem örüntüsü için işaret uyaranı görevi yapmaktadır (Miller, 2008, s.402). Yani bağlanmanın oluşmasında anne ve bebek arasında eşgüdümlü bir etkileşim söz konusudur. Bowlby (1969) bu işaret uyaranlarının, sinyalleme davranışı (anneyi çocuğa getiren etki) ve yaklaşma davranışı (çocuğu anneye getiren etki) olmak üzere iki türden olduğunu söylemektedir. Ona göre sinyalleme davranışları, ağlama, gülümseme, çağırma, mimikler ve kollarını kaldırma iken yaklaşma davranışları, yaklaşma, çağırma, beslenme dışı emme ve memeyi kavramadır.

Bowlby (1969), bağlanma davranışının dört evreden oluştuğunu söylemektedir. Birinci evrede bebeğin bir kişiyi başkasından ayırt edebilme becerisi yalnızca kokusal ve işitsel uyarıcılarla sınırlıdır. Yani bebek bağlandığı kişiyi diğerlerinden yalnızca kokusundan ve sesinden ayırt etmektedir. Bu evre doğumdan itibaren sekiz haftaya kadar sürmektedir. Bebeğin bağlandığı kişiye yönelik davranışları bu kişiye yönelme, onun göz hareketlerini inceleme, kavrama ve ulaşma, gülümseme ve bebelemeyi içermektedir. İkinci evrede bebek daha belirgin olarak başkaları yerine anneye yönelmektedir. Bu evredeki kazanımlar on ikinci haftadan sonra oldukça belirginleşmektedir. Evre yaklaşık altıncı aya ve koşullara göre daha sonrasına da devam etmektedir. Üçüncü evrede bebek, insanlara karşı davranış biçimlerinde açıkça bir ayrıma gitmektedir. Bu dönemde davranışların çoğu anneye yönelmektedir. Davranış biçimleri ise giden anneyi takip etme, döndüğünde onu karşılama, keşfe çıkmak için anneyi merkeze alarak kullanmayı içerecek kadar zenginleşmektedir. Üçüncü evre genellikle bebeğin altıncı ya da yedinci ayından başlayarak muhtemelen

ikinci ve üçüncü yıl boyunca devam etmektedir. Dördüncü evrede ise anne artık bebek tarafından tamamen bağımsız bir obje olarak algılanmaya başlanmaktadır. Bu dönem sonunda çocuk annesinin hareketlerinin ona yönelmesine ya da ondan uzaklaşmasına neyin etki ettiğinin ya da davranışını değiştirecek hangi tedbirleri alabileceğinin kavrayışına sahip olmaktadır.

Bağlanma kuramının diğer bir düşünürü olan Ainsworth' un 1978 yılında yaptığı “Yabancı Durum Testi”, anne ve bebek arasındaki davranışları değerlendirerek bağlanma sistemlerini belirlemeye yönelik yapılan ilk girişimdir (Dereli Yılmaz, 2013). Ainsworth bu test ile birlikte daha önce bilinmeyen, görülmemiş, yabancı olunan bir durumda davranış ve uyum farklarını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Testte bağlanmadaki farklılıkları belirlemek için 12-24 aylık çocukları gözlemlenmiştir. Burada çocukların yabancı bir çevrede, annelerini ne derece “güvenli üs” olarak gördüklerini, yabancıların yakınlık kurma çabalarına nasıl tepkiler verdiklerini ve annenin yokluğundan kaynaklanan kaygıyla nasıl baş edebildiklerini belirlenmeye çalışılmıştır (Turan Cebeci, 2009). Deney sırasında bebek, oyuncaklarla dolu fakat yabancı olduğu bir odada bırakılmaktadır. Anne ile çocuk beraberken, çocuğun odayı keşfetmesine ve oyuncaklarla oynamasına izin verilmekte ve çocuk bu yönde teşvik edilmektedir. Birkaç dakika sonra odaya yabancı bir kişi gelip anne ile bir süre konuştuktan sonra anne odayı terk etmektedir. Anne tekrar odaya geldikten sonra ise yabancı kimse odadan ayrılmaktadır. Ainsworth bu sırada çocuğun gösterdiği tepkilere göre güvenli, kaygılı dirençli ve kaygılı kaçınmalı adını verdiği üç bağlanma stili görüşünü ortaya koymuştur (Bowlby, 1969; Bowlby, 1998; Turan Cebeci, 2009; Yörükan, 2011).

Güvenli bağlanan çocuklar, test sırasında anne odayı terk ettiği zaman biraz kederlenmiş ve endişelenmişler fakat anne tekrar odaya geldiğinde anneye sokulma, rahatlama ve ona dokunma davranışlarında bulunmuştur. Kaygılı dirençli bağlanan çocukların ise anneden ayrıldığında az bir tepkide bulunduğu, anne tekrar odaya döndüğü zaman ona karşı soğuk ve mesafeli durup genellikle oyuncaklarla oynamaya devam ettiği görülmüştür. Kaygılı kaçınmalı bağlanan çocuklar anne odayı terk ettiği zaman alt üst olup endişe davranışı göstermiş ve anne tekrar odaya döndüğünde de rahatlamamışlardır. Anneye kızmış, direnmiş bununla birlikte ona temas etme, sokulma isteği de duymuştur (Yörükan, 2011).

Yabancı durum testi sonucunda ortaya konulan üç bağlanma stili, oluşumu sırasında ebeveynlerin çocuklara karşı davranış ve yaklaşımlardan etkilenmektedir. Bağlanma stilleri oluştuktan sonra ise yine ebeveynlerin tutumlarıyla desteklenmektedir. Buna göre güvenli

bağlanma, bir ebeveyn tarafından kolaylıkla ulaşılabilir olmakla, çocuğunun sinyallerine karşı duyarlı olmakla ve çocuk koruma veya rahatlık aradığında sevgi dolu bir şekilde cevap verici olmakla desteklenmektedir. Kaygılı dirençli bağlanma stili bazı durumlarda ulaşılabilir ve yardımcı olan bir durumda iken bazı durumlarda ise böyle olmayan ebeveynler tarafından desteklenmektedir. Kaygılı kaçınmalı bağlanma stili ise çocuklarına karşı sevgisiz, ilgisiz ve çocuklarını sürekli azarlayan ebeveynler tarafından desteklenmektedir (Bowlby, 1998).

Bartholomew' in Dörtlü Bağlanma Modeli

Bartholomew ve Horowitz, Ainsworth'un ileri sürmüş olduğu bağlanma stillerinin genç yetişkinlik döneminde de süreceği öngörüsüne dayanarak dörtlü bir bağlanma modeli geliştirmişlerdir (Erzen, 2013, s.16). Bu model Bowlby' nin kuramının deneysel çalışmalarını yapan ve bağlanmanın temelde üç stili olduğunu vurgulayan Ainsworth' u temele alır. Bunun yanında bağlanma stillerinin yetişkinlikte değişip değişmeyeceğini araştırır.

Dörtlü bağlanma modeli, Bowlby' nin bağlanma örüntülerinin benlik ve bağlanma figürü modellerini yansıttığı görüşüne dayanmaktadır (Bahadır, 2006, s.31). Bowlby' nin bireyin kendisi ve başkaları hakkında olumlu ya da olumsuz temsillere sahip olması olarak tanımladığı içsel çalışan modeller kavramından hareket eden Bartholomew, dört bağlanma stili ortaya koymuştur. Bunlar ise güvenli, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stilleridir (Eroğlu Akın, 2011).

Benlik modeli, kişinin başkalarına yönelik kabulüne/onayına bağımlılığın derecesini, başkaları modeli ise yakın ilişkilerden kaçınma derecesini yansıtmaktadır (Bahadır, 2006). Benlik modelinin olumlu olması, başkalarının onayından bağımsız olarak varolan, içselleştirilmiş özsaygı ve “sevilebilirlik” duygusu olarak betimlemektedir. Benlik modelinin olumsuz olması ise düşük saygı ve başkalarından onay alma gereksinimi ile ilişkilidir (Sümer ve Güngör, 1999, s.19). Başkaları modelinin olumlu olması, diğerlerinin ulaşılabilir ve güvenli olduğu anlamını taşıırken, olumsuz başkaları modeli ise diğerlerinin reddedici ve uzak olduğu görüşüne dayanır.

Benlik Modeli (Bağımlılık)		
	<i>Olumlu</i> <i>(Düşük)</i>	<i>Olumsuz</i> <i>(Yüksek)</i>
<i>Olumlu</i> <i>(Düşük)</i>	Güvenli Yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk	Saplantılı İlişkilere takıntılı
Başkaları Modeli (Kaçınma)		
	Kayıtsız	Korkulu
<i>Olumsuz</i> <i>(Yüksek)</i>	Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt-bağımlı	Yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan

Şekil 3. Dörtlü Bağlanma Modeli (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Ergenlerin duygusal ve sosyal becerilerinin niteliği, aile ve akranlarla güvenli bağlanmada önemli bir rol oynamaktadır (Erzen, 2013). Şekil 3' e göre, güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin benlik ve başkaları modeli olumludur. Yani kişi sosyal ilişkilerinde yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk davranır. Güvenli bağlanma stiline sahip olan bireyler kendilerinin sevmeye değer olduğunu, başkalarının da genel olarak destekleyici ve kabul edici olduğunu düşünürler, bu bireyler hem kendilerine hem de diğerlerine ilişkin olarak olumlu bilişsel modellere sahiptir (Bahadır, 2006; Eroğlu Akın, 2011).

Bebeklik döneminde güvenli bir bağlanma temeline sahip olan bireyler; “yakınlık” ve “özerklik”, ayrılık ve birleşme gibi yaşantıların dengesini kurabilirler. Ayrıca; kendilerini sevmeye değer bulur, başkalarına güvenebilir, hissettiklerini kolaylıkla diğerleri ile paylaşabilir ve yardıma ihtiyaçları olduğunda rahatlıkla ifade edebilirler (Eroğlu Akın, 2011, s.20). Bartholomew ve Horowitz (1991)' e göre güvenli bağlanma biçimine sahip kişiler, kendini değerli hissetme duygusunu genellikle diğer insanların kabul edici ve cevap vericiliğine dair beklentileriyle birleştirir. Ayrıca güvenli bağlanma stiline sahip olan insanlar sıkıntılarını kabul ederek, başkalarından yardım ve destek talep ederek yapıcı bir biçimde kendi zor duygularını ifade etmede rahattırlar (Kesebir, Özdoğan Kavzoğlu & Üstündağ, 2011).

Saplantılı stile sahip olanların ise benlik modelleri olumsuz, başkalarına ilişkin modelleri ise olumludur. Yani bu kişiler düşük özsaygıya ve sevimlilik duygusuna sahip iken başkalarını ulaşılabilir ve güvenli olarak görürler. Saplantılı bağlanan kişiler bağımlılık gereksinimlerini karşılamak için sürekli başkalarına ulaşma çabası gösterirler. Bu nedenle

bu kişiler sürekli kendini doğrulama ya da kanıtlama eğilimi gösterirler (Sümer & Güngör, 1999). Saplantılı bağlanma stiline sahip olanlar kendilerine güveni az, başkalarını destekleyici olarak algılayan fakat bu destekten olumlu bir şekilde faydalanamayan, kendini açma düzeyleri az olan bireylerdir (Erözkan, 2004).

Dörtlü bağlanma modelinde korkulu ve kayıtsız olmak üzere iki tür kaçınan bağlanma stili vardır. Başkalarına ilişkin modelleri olumsuz olan bireyler yine başkalarının onayına bağımlılık derecelerine göre kayıtsız ya da korkulu stilde yer almaktadırlar. Bu iki gruptaki bireyler yakın ilişkiden kaçınırlar, başkalarının onayına bağımlılıklarına göre farklılaşırlar.

Kayıtsız stil kendine değer verme (yüksek özsaygı) ve başkalarına karşı olumsuz tutuma sahip olmanın karışımı ile tanımlanmaktadır. Kayıtsız stile sahip olan kişiler, özerkliğe aşırı derecede önem verirler ve başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini savunmasız bir şekilde reddetmektedirler (Bartholomew' den aktaran Sümer & Güngör, 1999; Bartholomew & Horowitz, 1991). Böyle kişiler kendilerini korurlar ve bağımsızlıklarını sürdürürler. İncinmemek için kendilerini korumaya almış duruş sergilerler. Kayıtsız bağlanması olanlar negatif duygularını baskı altında tutma eğilimindedirler. Bunun yanında kaçınma stratejilerini temel başa çıkma stratejileri olarak kullanmaktadırlar (Kesebir vd., 2011). Kayıtsız kaçınmacı kişiler, kendilik değerlerini abartırlar, yüksek özsaygıya sahiptirler ve bu doğrultuda yakınlığı feda etmek pahasına kendilik değerlerini korurlar (Bahadır, 2006).

Korkulu stilde ise bireylerin hem kendilik hem de başkalık modelleri olumsuzdur. Bu stilde birey hem düşük özsaygı ve sevillebilirlik düşüncesine sahipken hem de başkalarını güvenilmez ve ulaşılabilir görürler. Korkulu stildeki bireyler güvenli bağlanan bireylere göre zıt özellikler göstermekte ve bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentileri yansıtmaktadırlar (Sümer & Güngör, 1999). Bahadır (2006)' a göre bu stil grubunda bulunan insanlar, kişilerle yakınlık kurmak isteğinde olsalar da güven duymakta zorlandıkları ya da reddedilmekten korktukları için yakın ilişkiden kaçınırlar.

Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma

Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma

Bağlanma, bağlanma kuramı savunucularına göre ilk olarak bebek ile bakıcısı arasında kurulmaktadır. Bu açıdan bağlanmanın temellerinin atıldığını düşündüğümüz bu dönem oldukça önemlidir (Turan Cebeci, 2009). Bebeklik çağında bir çocuğun sık sık beslenme ihtiyacında olması, yaklaşık yarım veya bir saat sonra çişini ve kakasını yapmaya başlaması; ayrıca yıkanması, temizlenmesi, gazının çıkarılması, yatırılması ve onunla ilgilenilmesi hatta oynanması, çocuğu bağlanabileceği bir nesneye yönlendirmekte, o nesneyi arar hale getirmektedir (Yörükan, 2011, s.2).

Bowlby' e göre, en temel bağlanma davranışı, genellikle yaşamın ilk dokuz ayı içinde gelişmekle birlikte bağlanmanın tam olarak biçimlenme süreci iki ya da üç yıl sürmektedir (Turan Akdağ, 2011, s.13). Doğumdan onuncu haftaya kadar bebek anneye doğru yönelmekte ve onun hareketlerini takip etmektedir. Altıncı aya dek ise bebek bir ya da birden fazla kişiye bağlanma eğilimi gösterse de belirli bir kişiye tutarlı bir şekilde bağlanma göstermez. Üç yaşına kadarki zaman diliminde ise çocuk seçici bir bağlanma kapasitesi göstermektedir. Bebek annesinin yanında kendini güvende hissetmeye ve çevreyi keşfetmeye başlamaktadır. Üç yaşından sonra ise çocuk, annesinin kendisinden ayrı bir birey olduğunu kavramaktadır. (Kaplan, 2012).

Becerilerinin yeterince gelişmemiş olmasına bağlı olarak bebek, kendine birincil bakım veren kişiye bağımlı durumdadır. Bu dönemde bebeğin bağımlı olduğu kişi ile kurduğu sağlıklı bir bağlanma onun zihinsel ve duygusal gelişimi için oldukça önemlidir (Tüzün & Sayar, 2006). Bebeğin ağız (oral) yoluyla tatmine ulaşmaya çalıştığı bu dönemde, beslenmenin kaynağı olan anne bebeğin gözünde bir aşk ve sevgi objesi haline gelmektedir. Freud' a göre bebek, oral tatminden yoksun kalırsa bu onda sağlıklı bir bağlanmaya sebep olur. Bu da parmak emme, tırnak çiğneme, ağız şapırdatma, dudak emme, kalem çiğneme ve bunun yanında açgözlülük gibi kişilik özelliklerinin gelişmesine neden olabilir (Yörükan, 2011). Bowlby bebeklik döneminde anne, baba, bakıcıların tekrarlayan davranışlarının bebeklerin zihinsel şemalarını etkilediğini vurgulamaktadır. Bu şemalar ise bebek üzerinde yaşam boyunca süren etkiler göstermektedir. Bağlanma kuramına göre bebeklik döneminde oluşan bu zihinsel şemalar ileri dönemlerdeki yakın ilişkilerde beklenti, inanç ve tutumları yönlendiren “içsel çalışma modelleri” nin içeriğini oluşturmaktadır (Yücel, 2014).

Kişiliğin, ilk çocuklukta büyük bir etkilenmeye maruz kaldığı görüşü birçok araştırmacı tarafından benimsenmektedir. Ortodoks psikanalize bağlı araştırmacılar, çalışmalarında bu etkilenmenin sonraki hayat üzerindeki etkilerine dair önemli vurgular yapmışlardır (Yörükan, 2011, s.20). Bowlby' nin kırk dört çocuk suçlu üzerinde yaptığı çalışması da bu görüşü destekler niteliktedir. Bowlby araştırmasında elde ettiği veriler doğrultusunda suçluluğun anne yoksunluğundan kaynaklandığını vurgulamıştır. Çocuğun erken dönemlerde annesi ile olan bağlanmasında yaşanacak herhangi bir kopukluğun ileriki dönem davranışlarında onu suça yatkın hale getirebileceğini savunmuştur (Canter, 2011).

Bağlanmanın bebeklik ve erken çocuklukta önemini araştırmak isteyen araştırmacıların birçoğu yetimhanelerde çalışmışlardır. Bu araştırmalardan elde edilen bulgular ise net bir şekilde bebeklik ve erken çocuklukta bağlanmanın önemini gözler önüne sermektedir. Araştırmalardan iyi bir bedensel bakım verilse dahi ayrı bir yatakta yatıp, ihtiyaç duyduğunda karşılık alamayacakları kadar meşgul bakıcılara sahip olan çocukların bir yıl içinde bedensel ve ruhsal heyecan ve sosyal tepki bakımından zarar gördüğünü ve iki yıl sonra ise çocukların öldüğünü yaşayanların ise konuşamadıklarını, yürüyemediklerini ve diğer bedensel hareketlerinde aksaklıkların meydana geldiğini ortaya koymuştur. Yani bedensel açıdan bakım gösterip beslenmelerini sağlayan kişilerin ilgisiz ve sevgisiz oluşları onların bağlanmalarında problem oluşturmuş, bu da onlarda ölüme varabilecek vahim sonuçlara neden olmuştur (Yörükan, 2011, s.25).

Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanmada yaşanan aksaklıklar çok ciddi psikopatolojik problemleri ortaya çıkarabilmektedir. Turan Akdağ (2011) bu psikopatolojik durumları 3 şekilde maddelendirmiştir. Bunlardan birincisi bebeklik depresyonudur. Bebeklik depresyonu ise kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar kısa süreli anne yoksunluğu yani anaklitik depresyon (ki buna Bowlby anne mahrumiyeti de demektir) ve uzun süreli anne yoksunluğu yani yuva hastalığıdır. Söz konusu yuva hastalığının sonuçları zeka geriliklerine hatta ölümlere kadar varabilmektedir. İkinci madde ayrılma anksiyetesi iken üçüncü madde ise tepkisel bağlanma bozukluğudur.

Ergenlikte Bağlanma

Bebeklik dönemi boyunca anne, baba tarafından sağlanan yakınlık arama, güvenli bir sığınak olma ihtiyacı ergenlik dönemiyle birlikte arkadaşlara yönelmektedir. Çivilidağ (2013)'a göre ergenlerde akran ilişkileri anne, baba ve kardeşlerle ilişkilerin önüne geçer, bir gruba ait olma, arkadaşlarla daha fazla vakit geçirme gibi tutumlar sergiler.

Ergenlik döneminde birey içinde bulunduğu dönemin bir gelişim özelliği olarak dikkatini ailesinden çevresine ve akranlarına kaydırmış durumdadır. Bu durumdan ötürü birey her fırsatta çevresini ve akranlarını keşfetmeye, bireysel adımlar atmaya çalışmaktadır. Bu dönemde aileye büyük görevler düşmektedir. Aile ergenlere karşı baskılayıcı ve

kısıtlayıcı davranışlarda bulunmadan akranlarıyla birlikte olma ve çevreyi özgürce keşfetme imkanı tanınmalıdır. Yani aile ergende stres yaratmadan hem onu bireyselliğe yönlendirerek akranlarıyla yeni bağlanma sistemleri kurmalarına yardımcı olmalı hem de onlara, onların yanında oldukları güvenini ve rahatlığını vermelidirler. Kesebir vd. (2011)' e göre burada unutulmaması gereken bu dönemdeki ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkinin daha az önemli hale gelmediği sadece çocuğun ebeveynlerine daha az bağımlı hale geldiğidir. Gençler bu yıllarda bağımsızlıklarına ulaşmaya çalışmakta olsalar da ebeveynlerinin ihtiyaç duydukları anda onlara destek olacaklarını bilmek isterler.

Ebeveyninden bağımsız olmanın bir yolu da kendilerine farklı bağlanma figürleri seçmektir. Bir okul ya da üniversite, çalışma grubu, dinsel ya da politik grup, pek çok insan için ikincil derecedeki bağlanma figürleri iken bazı insanlar için ise birincil derece bir bağlanma figürü oluşturabilir. Ergenlikte bu tip grup ve topluluklar, kişi için birincil derece bir bağlanma figürü olmaktadır (Bowlby, 1969).

Ergenlik dönemi bağlanması, çocukluk bağlanmasından yetişkinlik bağlanmasına giden yolda bir köprü işlevi görmektedir. Bu dönemde ergen mevcut bağlanma stillerini değiştirerek ergenlik dönemi yeni bağlanma stillerini oluşturmaktadırlar. Eken (2010) çalışmasında bu dönemdeki bağlanma davranışlarının bebeklikten farklı olarak doğrudan fiziksel yakınlık aramaktan çok ihtiyaç duyulduğunda bağlanma figürüyle duyguları, kaygıları ve korkuları paylaşmak biçiminde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Turan Akdağ (2011), ergenlik döneminde bağlanma ilişkilerini etkileyen en önemli değişimin bilişsel anlamda yaşanan değişimler olduğunu söylemiştir. Ergenlik döneminde bilişsel olarak somut işlemsel dönemden soyut işlemsel döneme doğru yaşanan olgunlaşma, ergenlerin bağlanma süreçlerinin onların düşünce ve duygularına bağlı olacağını göstermektedir.

Güvenli bağlanma stillerine sahip olan ergenler, aile ve akranlarıyla daha uyumlu, güven duygusu daha gelişmiş ve daha az sosyal problem yaşamaktadırlar. Güvensiz bağlanma stillerine sahip ergenler ise daha az uyuma sahiptir. Duygularını düzenlemede daha az becerikli olan bu ergenler, stresle başa çıkmaları gerektiği durumlarda ise daha az dayanıklılık göstermektedirler (Kesebir vd., 2011).

Ergenlikte akran ilişkilerini etkileyen faktörler arasında utangaçlık ve açık yüreklilik gibi kişilik özelliklerinin yanı sıra akran ilişkilerini zedeleyici öfke, korku, kaygı ve sinirlilik gibi olumsuz duygular da bulunmaktadır (Santrock, 2012). Yaşanan sıkıntılar ergenlik döneminde akranlar arasında zorbalık olgusuna dahil olmayı artırabilir. Bu dönemde problemlerini etkili problem çözme stratejileriyle ortadan kaldıracı olan ergen, akranları ile

kurduğu ilişkilerde başta eşitlikçi ve sosyal ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncesini ifade edebilmeyi, başkalarının fikirlerini hoşgörü ve saygı ile karşılayabilmeyi öğrenmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Bu yönüyle iyi akran ilişkileri, ergenlerde sağlıklı bir sosyal gelişim için gereklidir (Santrock, 2012).

Araştırmacılara göre ergenlerin sahip oldukları güvenli bağlanma stili, onların akranlarıyla uyumunu artırıcı bir etkidir. Bu ise bize güvensiz bağlanan ergenlerin, özellikle ergenlik döneminde sosyal açıdan daha çok problem yaşayacağını düşündürmektedir. Bu araştırmanın amacı ise bağlanma stilleri ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Yetişkinlikte Bağlanma

Erken dönemde temelleri atılıp ilerleyen yıllarda şekillenen bağlanmanın niteliği yetişkinlik dönemi bağlanma davranışlarını etkiler. Bu dönemde oluşturulacak yakın ve sosyal ilişkiler var olan bağlanma stillerinin etkisiyle şekillenmektedir. Erişkin yaşamdaki bağlanma davranışı, çocukluktaki bağlanma davranışının açık bir devamıdır ve bağlanma beşikten mezara değin devam eden bir süreçtir. Erişkinlikteki bağlanma bebeklik, çocukluk, ergenlik ve gençlik dönemi bağlanmaları üzerinde gelişir (Bowlby, 1969; Kesebir vd., 2011).

Bebeklikte anneyle kurulan bağlanma ilişkisi ve bu ilişkinin niteliğine bağlı olarak gelişen bağlanma stilleri, yetişkinlik yıllarındaki yakın ilişkilerin temelini oluşturmaktadır (Turan Akdağ, 2011, s.23).

Bebeklikten çocukluğa, çocukluktan ergenliğe ve nihayetinde ergenlikten yetişkinliğe doğru devam eden gelişim evreleriyle birlikte bağlanmada da çeşitli farklılaşmalar gözlemlenmektedir. Bunlar; yetişkinlikteki bağlanma ilişkilerinin karşılıklı olması, bağlanılan kişinin en yaygın biçimiyle cinsel bir eş olması şeklindedir. Yetişkinlik döneminde bağlanma davranışı eşe ve romantik bir arkadaşına yönelir. Yetişkin bağlanma ilişkisi, çocukluk bağlanma ilişkilerinin tersine tamamlayıcı değil karşılıklıdır. Bu dönemde birey bir eş ya da romantik bir arkadaş olarak hem bakım verici hem de bakım alıcıdır (Onur, 2006).

Bağlanma kuramcılarına göre yetişkinlikteki bağlanma ile bebeklikteki bağlanmanın davranışsal öğeleri benzer olmalıdır. Bebeklik döneminin davranışsal öğeleri ise yakınlığı koruma, ayrılığa karşı koyma, güvenli bir sığınak ve güvenli üs sağlamadır (Bahadır,

2006). Yetişkinlik döneminde bebeklik dönemi bağlanmasındaki gibi birey romantik anlamda bağlandığı kişiden yakınlık ve güvenlik duygusunu tatmin etmesini isteyecektir. Bu durumun gerçekleşmesiyle yetişkinlikte sağlıklı bir bağlanma oluşacaktır. Böylelikle çocukluk bağlanmasında annenin üstlendiği işlev, yetişkinlikte anneye aktarılmıştır (Yücel, 2014).

Yetişkinlikteki bağlanma ilişkisini bebeklikteki anne-bebek bağlanmasından ayıran diğer bir özellik ise yetişkinlik yıllarındaki yakın ilişkilerin arkadaşlık, ortak amaçlar ve yaşantılar, cinsellik gibi farklı işlevlere de hizmet etmesidir (Bahadır, 2006).

Onur (2006)' un çalışmasında bağlanma davranışının ve bağlanma stillerinin karşılaştırılması şu şekildedir:

Bağlanma Davranışı	Bebeklikte ve Çocuklukta Bağlanma	Ergenlikte Bağlanma	Yetişkinlikte Bağlanma
Bağlanma Figürü	Anne ya da birincil bakıcı	Akran, arkadaş	Eş, romantik partner
Bağlanma İlişkisinin Niteliği	Tamamlayıcıdır	Karşılıklıdır	Tamamlayıcıdır
Bağlanmanın Tanımlayıcı Öğeleri	Yakınlığı kurma, Güvence üssü, Güvenli sığınak	Özerkliği kabul ettirme, Duygusal bağ kurma	Bağlanma, Bakım, Cinsel birleşme
Bağlanma Stilleri	Güvenli Bağlanma, Kaygılı- Kararsız Bağlanma, Kaçınan Bağlanma, Dağınık (yönü belirsiz) Bağlanma	Güvenli Bağlanma, Kaygılı- Kararsız Bağlanma, Kaçınan Bağlanma, Dağınık (yönü belirsiz) Bağlanma	Güvenli Bağlanma, Kaygılı- Kararsız Bağlanma, Dörtlü Bağlanma Modeli (<i>Güvenli, Saplantılı, Korkulu-Kaçınan, Kayıtsız Bağlanma</i>)
Bağlanmada Etkileşimler	Dışsal, gözlemlenebilir	İçsel, temsil edilebilir	İçsel, temsil edilebilir

Şekil 4. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma Davranışı ve Bağlanma Stillerinin Karşılaştırılması (Onur, 2006, s.29).

Bağlanma, bireyin çevre ve diğer insanlarla ilişki kurma ve anlam verme tarzını etkileyen ve yaşamın ilk dönemlerinde oluşmaya başlayan önemli bir etkidir. Bu çalışmada araştırılan bağlanmaya ilişkin olumsuz yaşantıların, başkalarına karşı zorbaca davranışlar gösterme veya zorba davranışların mağduru olma konusunda bir etkisi var mıdır?, zorba davranıştan

korunmak veya zorbaca davranışlar göstermek, bağlanma türlerinden herhangi birisiyle ilişkili midir?, öyle ise zorbalıktan kaynaklanan risklerden gençleri korumak için önleyici müdahaleler oluşturabilir miyiz? gibi soruların ele alınıp incelenmesi zorbalığın ortaya çıkışında erken dönem yakın ilişkilerinin etkisi üzerinde önemli bilgiler sunabilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılacak veri toplama araçları ve toplanan verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması hakkında bilgi verilecektir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma 2014-2015 eğitim öğretim yılında 395 lise öğrencisinin akran zorbalığı ve bağlanma stilleri ile sosyodemografik özelliklerinin ilişkisini belirlemeye yönelik ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. İlişkisel araştırma modellerinden olan betimsel araştırma ise, geçmişte olmuş ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalardır. (Karasar, 2003).

Betimsel araştırma teknikleri, araştırma konusunun mevcut durumunu saptamayı ve olayı tasvir ederek problemin daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlar (Arıkan, 2013).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu oluşturan lise öğrencileri 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili Atatürk Anadolu Lisesi, Dikmen Anadolu Sağlık Meslek Lisesi ve Etimesgut Satı Kadın Kız Teknik ve Meslek Lisesinden seçilmiştir. Bu okullar, farklı lise türleri ve sosyoekonomik düzeyleri temsil edebileceği varsayımı ile seçilmiştir. Uygulama yapılacak

sınıflar tabaka uygulama yöntemine göre 9, 10, 11 ve 12. sınıflar olarak belirlenmiş, toplamda ise araştırmaya 395 öğrenci katılmıştır.

Çalışma grubuna dahil edilmek istenen okullar belirlendikten sonra Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izinler alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada belirtilen çalışma grubuna dahil olan öğrencilerin bazı kişisel bilgilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, akran zorbalığını yapan ve buna kurban olan öğrencileri belirlemek amacıyla 2002 yılında Pişkin tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Anketi” ve yine çalışma grubuna dahil olan öğrencilerin bağlanma durumlarını ve bağlanma stillerini ortaya çıkarmak amacıyla 1994 yılında Griffin ve Bartholomew tarafından geliştirilip 1999 yılında Sümer ve Güngör tarafından Türkçeye uyarlanan “İlişki Ölçekleri Anketi” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

13 maddeden oluşan ve araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formunda çalışma grubuna dahil olan öğrencilerdeki akran zorbalığında/kurbanlığında risk oluşturabilecek bazı süreksiz değişkenler ele alınmıştır. Bu formda öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba medeni durumu, anne ve babanın mesleği, kardeş sayısına ilişkin sorular yer almıştır.

Akran Zorbalığı Anketi

Akran zorbalığı anketi 2002 yılında Pişkin tarafından geliştirilmiştir. Akran zorbalığına dair pek çok faktörü belirlemeyi hedefleyen bu anket, ilkokul dördüncü sınıf ve üzerindeki sınıflara uygulanabilmektedir. Bu anket öğrencileri akran zorbalığı sürecinde zorba, kurban, zorba kurban ve nötr (ilişkisiz) olmak üzere dört gruba ayırmaktadır. Ankette bazı sorular tüm öğrenciler tarafından cevaplanırken bazı soruları sadece zorbalar ya da sadece kurbanlar cevaplamaktadır.

Ankette bazı sorular evet-hayır şeklinde yanıtlanırken, diğer bazı sorular likert tipi dereceleme ölçeği ya da çoktan seçmeli biçimlerde yanıtlanmaktadır. Likert tipi

yanıtlanabilen bazı sorularda sıklık, bazılarında ise katılım düzeyi vb. ölçülmektedir (Gökler, 2007).

Ölçeğin geliştirilme safhasında akademisyenlerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Bundan sonra dil, ifade ve anlaşılabilirlik düzeylerinin kontrol edilmesi amacıyla alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyleri temsil eden okullarda uygulamalar yapılmıştır. Testin güvenirlik katsayısı test-tekrar test yöntemiyle elde edilmeye çalışılmıştır. Ölçekte güvenirlik katsayıları kurban öğrencileri belirlemeye çalışan soruların bulunduğu kısımda 4. ve 5. sınıf öğrencilerinde ,77; 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde ,79 iken zorba öğrencilerin tespit edilmesinde kullanılan soruların bulunduğu kısımda 4. ve 5. sınıf öğrencilerinde ,82; 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde ,85 bulunmuştur (Gökler, 2007; Pelendecioğlu, 2011).

Ölçeğin çalışma gruplarında uygulanması için Milli Eğitim Bakanlığı'na izin ile ilgili başvurular yapılmıştır. Bu sırada Milli Eğitim Bakanlığı ölçeğin ikinci sorusunun “a” şıkkında yer alan “bıçaklanma” kelimesinin ölçekten çıkarılmış hali ile uygulanmasını istemiştir. Bu sebeple “bıçaklanma” kelimesi olmadan çalışma grubunda uygulanmıştır.

İlişki Ölçekleri Anketi

Bartholomew' un 1994' te geliştirdiği 30 maddeden oluşan ve farklı maddeler toplanarak dört bağlanma prototipini ölçmeyi amaçlayan ilişki ölçekleri anketi Hazan ve Shaver'in 1987' de oluşturdukları bağlanma ölçümünden, Bartholomew ve Horowitz' in 1991' de oluşturdukları ilişki anketinden ve Collins ve Read' in 1990 yılında oluşturdukları Yetişkin Bağlanma Ölçeğindeki maddelerden yararlanılarak oluşturulmuştur (Sümer & Güngör, 1999). 1999 yılında Sümer ve Güngör tarafından Türkçeye uyarlanan İlişki Ölçekleri Anketi 30 sorudan oluşan likert tipi derecelendirme ölçeğidir.

Katılımcılar ölçek maddelerinin kendilerini ne kadar tanımladığını yedili likert tipi ölçeği kullanarak cevaplandırmaktadır. Bu derecelendirmede “1: Beni hiç tanımlamıyor”, “4: Beni kısmen tanımlıyor”, “7: Beni tamamen tanımlıyor” anlamına gelmektedir. Ölçekteki 3, 10, 14, 15, 27 ve 30. sorular güvenli bağlanma stilini, 2, 6, 19, 20, 22 ve 26. sorular kayıtsız bağlanma stilini, 1, 5, 9, 12, 13, 23, 24 ve 28. sorular korkulu bağlanma stilini ve 4, 7, 8, 11, 16, 17, 18, 21, 25 ve 29. sorular ise saplantılı bağlanma stili puanlarını oluşturmaktadır (Tanış, 2014). Dört bağlanma stilini yansıtan sürekli puanlar bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir alt ölçekteki madde sayısına bölünmesinden elde edilmektedir. Bunun sonucunda alt ölçeklerden 1 ile 7

arasında bir puan elde edilir. Elde edilen puana göre ise katılımcılar en çok puana sahip oldukları bağlanma kategorisine göre dört farklı bağlanma stilleri içerisinde gruplandırılırlar (Sümer & Güngör, 1999).

Anketin iç tutarlılık katsayılarına bakıldığında ise (Alfa) 0,27 ile 0,61 arasında değişmektedir. İlişki Ölçekleri Anketi test tekrar test güvenilirliği her iki zamanda da ankete cevap veren 92 kişilik alt grupta değerlendirilmiştir. Bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar 0,54 ile 0,78 arasında değişmektedir. İlişki Ölçekleri Anketi iç tutarlılık puanları düşük gözükmemektedir. Ancak, düşük iç tutarlılıklarına rağmen, İlişki Ölçekleri Anketi alt ölçeklerinin kabul edilir düzeyde test tekrar test güvenilirliğine sahip oldukları saptanmıştır. Bu durum Griffin ve Bartholomew tarafından alt ölçeklerin az sayıda maddeden oluşmasından veya ölçeklerin psikometrik kalitesinin yetersizliğinden değil, alt ölçeklerin hem benliğe hem de başkalarına ilişkin iki modeli birlikte içermesinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Yine alt ölçeklerin güvenilirliklerinin düşük olmasına karşın yapı geçerliklerinin yeterli düzeyde olduğu da belirtilmiştir (Sümer & Güngör, 1999; Sümer, 2006, Sharfe & Bartholomew, 1994).

Verilerin Toplanması

Çalışma 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ilinde belirlenen 3 farklı okuldaki 395 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırma yapılmadan önce söz konusu okulların müdürlüklerinden gerekli izinler alınmıştır.

Belirlenen tarihlerde sınıf ve okul rehber öğretmenleri eşliğinde, araştırmanın önemi vurgulanarak veri toplama araçları öğrencilere dağıtılmış ve bundan sonra anketlerin sağlıklı bir biçimde cevaplandırılması için gerekli sözel açıklamalarda bulunulmuş ayrıca ölçüt verilerinin toplu değerlendirileceği bilgisi öğrencilere verilmiştir. Bu sırada veri toplama araçları öğrencilerin gönüllülüklerine dayalı olarak araştırmaya katılmak isteyenlere uygulanmıştır. Ankete katılmaya tüm öğrenciler gönüllü olmuşlardır. Belirlenen ölçekler araştırmacı tarafından sınıflarda bizzat uygulanmış ve ölçeklerin uygulanma süresi bir ders saatini geçmemiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma verilerinin tüm istatistiksel analizleri IBM SPSS Statistics 22 programına aktararak tamamlanmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için

frekans dağılımları, sürekli değişkenler için ise tanımlayıcı istatistikler ortalama ve standart sapma verilmiştir.

İki bağımsız grup arasında fark olup olmadığına bağımsız örneklem t testi ve ikiden fazla bağımsız grup arasında fark olup olmadığına ise tek yönlü varyans analizi ile bakılmıştır. İki kategorik değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi ise ki kare analizi ile yapılmıştır. Bunun yanında bağımlı değişkenle ilişkili olup iki ya da daha fazla bağımsız değişkene dayalı olarak, bağımlı değişkenin tahmin edilmesine yönelik incelemeler ise çoklu doğrusal regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde çalışma grubuna uygulanan ölçeklerden elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine ve bu analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde çalışma grubumuzu oluşturan öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne-babanın medeni durumu, kardeş sayısı, ebeveyn eğitim durumu ve anne- babasının meslekleri gibi değişkenlerine göre dağılımları gösterilmektedir. Elde edilen bulgular çalışma grubundaki öğrencilerin kişisel bilgi formuna verdikleri cevaplardan elde edilmiştir.

Tablo 1

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	n	%
Cinsiyet		
Kız	285	72,2
Erkek	110	27,8
Toplam	395	100,0

Tablo 1’ e göre araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunu %72,2 ile kızlar oluştururken erkeklerin oranı %27,8’ dir.

Tablo 2

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Yaş ve Sınıf Düzeyleri Değişkenlerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	n	%
Yaş		
15 Yaş ve Altı	96	24,3
16	93	23,5
17	93	23,5
18	67	17,0
19	46	11,6
Sınıfınız		
9	128	32,4
10	95	24,1
11	68	17,2
12	104	26,3
Toplam	395	100,0

Tablo 2’ e görüldüğü gibi öğrencilerden %24,3’ ünü 15 yaş ve altındakiler oluştururken bunu sırasıyla 16 (%23,5), 17 (%23,5), 18(17,0) ve 19 (%11,6) yaşındakiler takip etmektedir. Sınıf düzeylerine göre dağılımda ise çoğunluğu %32,4 ile 9. sınıflar oluştururken bunu %26,3 ile 12. sınıflar, %24,1 ile 10. sınıflar oluşturmaktadır. En az grup ise %17,2 ile 11. sınıflardır.

Tablo 3

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Anne-Babalarının Medeni Durumlarının Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

Anne-Baba Medeni Durum	n	%
Birlikte	355	89,9
Ayrı	28	7,1
Diğer	9	2,3
Cevapsız	3	0,8
Toplam	395	100,0

Tablo 3’ de öğrencilerin anne-baba medeni durumları incelendiğinde en yüksek oranda (%89,9) “anne ve babası birlikte” iken bunu sırasıyla “anne ve babası ayrı” (%7,1) ve “diğer” (%2,3) seçeneği takip etmektedir. Ayrıca öğrencilerden %0,8’ i bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 4

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayılarının Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

Kardeş Sayısı	n	%
0-1	186	47,1
2-3	162	41,0
4 ve daha fazla	47	11,9
Toplam	395	100,0

Tablo 4’ d e görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %47,1’inin 0-1 kardeşi var iken %41’inin 2-3 ve %11,9’unun ise 4 ve daha fazla kardeşi vardır.

Tablo 5

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarının Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

Anne Eğitim Durumu	n	%
Okuryazar değil	12	3,0
İlkokul mezunu	148	37,5
Ortaokul mezunu	64	16,2
Lise mezunu	84	21,3
Üniversite mezunu	66	16,7
Üniversite üzeri eğitim mezunu	19	4,8
Cevapsız	2	0,5
Toplam	395	100,0
Baba Eğitim Durumu	n	%
Okuryazar değil	4	1,0
İlkokul mezunu	80	20,3
Ortaokul mezunu	79	20,0
Lise mezunu	106	26,8
Üniversite mezunu	99	25,1
Üniversite üzeri eğitim mezunu	27	6,8
Toplam	395	100,0

Tablo 5' e göre araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumu çoğunlukla (%37,5) ilkokul iken bunu sırasıyla lise (%26,8), üniversite (%25,1), ortaokul(%20,0) ve üniversite üzeri eğitim (%6,8) takip etmektedir. Bunu yanında öğrencilerin %3'ünün annesi okuryazar değil iken %0,5'i bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %1'inin babası okuryazar değil iken %20,3'ünün ilkokul, %20'sinin ortaokul, %26,8'inin lise, %25,1'inin üniversite ve %6,8'inin ise üniversite üzeri eğitim almışlardır. Çalışma grubundaki öğrencilerin babalarının eğitim durumu en yüksek oranda lise iken bunu üniversite, ilkokul, ortaokul ve üniversite üzeri eğitim takip etmektedir.

Tablo 6

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Anne ve Babalarının Mesleklerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımı

Anne Eğitim Durumu	n	%
Memur	66	16,7
İşçi	43	10,9
Emekli	14	3,5
Çalışmıyor	23	5,9
Diğer	37	9,4
Cevapsız	2	0,4
Toplam	395	100,0
Baba Eğitim Durumu	n	%
Memur	114	28,9
İşçi	139	35,2
Emekli	50	12,7
Çalışmıyor	9	2,3
Diğer	80	20,3
Cevapsız	3	0,8
Toplam	395	100,0

Tablo 6' da görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin annesinin mesleğini en yüksek oranda %59 ile annesi çalışmayan grup oluşturmaktadır. Bunu %16,7 oranında memur, %10,9 oranında işçi, %9,4 oranında diğer ve %3,5 oranında emekli seçenekleri takip etmektedir. Öğrencilerin %0,5'i ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %35,2'sinin babasının mesleği işçi iken bunu sırasıyla %28,9 oranında memur, %20,3 oranında diğer, %12,7 oranında emekli, %2,3 oranında

çalışmıyor grupları takip etmektedir. Öğrencilerin %0,8'i ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular

Bu bölümde çalışma grubumuzu oluşturan öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketinde bulunan sorulara verdikleri cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 7

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Yukarıda Belirtilen Zorbalık Çeşitlerinden Herhangi Birine Bir Kez Dahi Olsa Uğradın Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	n	%
Evet	61	15,4
Hayır	332	84,1
Cevapsız	2	0,5
Toplam	395	100,0

Tablo 7' ye göre araştırma grubuna katılan öğrencilerin %15,4' ünün akran zorbalığı içerisinde bir kez dahi olsa zorbaca davranışlara maruz kaldıkları tespit edilirken %84,1' inin bu tarz davranışlara hiç uğramadıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin %0,5' i bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 8

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Aşağıdaki Söz ve Eylemlere Ne Sıklıkla Uğrarsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Hemen Hemen Her Gün		Haftada En Az Bir Kere		Ayda En Az Bir Kez		Bu Dönem En Az Bir Kez		Bu Yıl En Az Bir Kez		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme ve kulak çekme vb.	9	20,0	5	11,1	2	4,4	8	17,8	21	46,7	45	100,0
İsim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb.	9	16,1	19	33,9	5	8,9	8	14,3	15	26,8	56	100,0
Arkadaş grubundan dışlanma, oyuna alınmama, uzak tutulma ve yalnızlığa terk edilme	3	7,5	5	12,5	4	10,0	6	15,0	22	55,0	40	100,0
Zorla para veya eşyalarınızın alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalarınıza zarar verilmesi	3	8,6	2	5,7	2	5,7	4	11,4	24	68,6	35	100,0
İftira atarak ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aranızın bozulmasına çalışılması	9	20,9	5	11,6	6	14,0	8	18,6	15	34,9	43	100,0

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin zorbalık çeşitlerine uğrama sıklıkları genelde yılda en az bir kez olduğu görülmüştür. İsim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma,

kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb. durumlarını haftada bir kez yaşayan öğrencilerin oranı da yüksek bulunmuştur.

Öğrenciler tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme ve kulak çekme vb. zorbalık türlerine en sık %46,7 ile “bu yıl en az bir kez” uğradıkları cevabını vermiştir. Bunu %20,0 ile “hemen hemen her gün”, % 17,8 ile “bu dönem en az bir kez”, %11,1 ile “haftada en az bir kere” ve %4,4 ile “ayda en az bir kez” uğradıklarını söyleyenler takip etmiştir.

İsim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb. zorbalık türlerine en sık %33,9 ile “ haftada en az bir kere” cevabı verilmiştir. Bunu %26,8 ile “bu yıl en az bir kez”, %16,1 ile “hemen hemen her gün”, %14,3 ile “bu dönem en az bir kez” ve %8,9 ile “ayda en az bir kez” uğradıkları cevabı takip etmiştir.

Arkadaş grubundan dışlanma, oyuna alınmama, uzak tutulma ve yalnızlığa terk edilme vb. zorbalık türlerine en sık %55,0 ile “bu yıl en az bir kez” cevabı verilmiştir. Bunu %15,0 ile “bu dönem en az bir kez”, %12,5 ile “ haftada en az bir kere”, %10,0 ile “ayda en az bir kez” ve %7,5 ile “hemen hemen her gün” uğradıkları cevabı takip etmiştir.

Zorla para ya da eşyalarınızın alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalarınıza zarar verilmesi vb. zorbalık türlerine en sık % 68,6 ile “bu yıl en az bir kez” cevabı verilmiştir. Bunu % 11,4 ile “ bu dönem en az bir kez”, %8,6 ile “hemen hemen her gün” ve %5,7 ile “haftada en az bir kere” ve “ ayda en az bir kez” uğradıkları cevabı takip etmiştir.

İftira atarak ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aranızın bozulmaya çalışılması vb. zorbalık türlerine en sık %34,9 ile “bu yıl en az bir kez” cevabı verilmiştir. Bunu %20,9 ile “hemen hemen her gün”, %18,6 ile “ bu dönem en az bir kez”, %14,0 ile “ayda en az bir kez” ve %11,6 ile haftada en az bir kere” cevabı takip etmiştir.

Tablo 9

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Maruz Kaldıkları Zorbalık Türlerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme ve kulak çekme vb.	29	10,2	16	14,5
İsim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb.	40	14,0	16	14,5
Arkadaş grubundan dışlanma, oyuna alınmama, uzak tutulma ve yalnızlığa terk edilme	26	9,1	14	12,7
Zorla para veya eşyalarınızın alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalarınıza zarar verilmesi	23	8,1	12	10,9
İftira atarak ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aranızın bozulmasına çalışılması	29	10,2	14	12,7

Tablo 9 incelendiğinde kız ve erkek öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türlerini birbirlerine yakın orandadır. Kız öğrencilerin %14,0 ile erkek öğrencilerin %14,5 ile en çok isim takılma, alay edilme, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb. zorba davranışlara maruz kaldıkları görülmüştür. Kız öğrencilerin %8,1 ve erkek öğrencilerin %10,9 oranında en az uğradıkları zorba davranışlar ise zorla para veya eşyaların alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalarınıza zarar verilmesi vb. olduğu görülmüştür.

Kız öğrencilerin sırasıyla en çok %14,0 ile isim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb., %10,2 ile tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme ve kulak çekme vb. ve iftira atarak ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aranızın bozulmasına çalışılması, %9,1 ile arkadaş grubundan dışlanma, oyuna alınmama, uzak tutulma ve yalnızlığa terk edilme ve son olarak %8,1 ile zorla para ya da eşyaların alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalarınıza zarar verilmesi zorba davranışlarına maruz kalmışlardır.

Erkek öğrencilerin sırasıyla en çok %14,5 ile tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme ve kulak çekme vb. ve isim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb. iken %12,7 ile arkadaş grubundan dışlanma, oyuna alınmama, uzak tutulma ve yalnızlığa terk edilme vb. ve iftira atarak ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aranızın bozulmasına çalışılmasıdır. En az uğradıkları zorba

davranışlar ise %10,9 ile zorla para ya da eşyaların alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalarınıza zarar verilmesidir.

Tablo 10

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Zorbalık Çeşitlerine Uğradıkları Yerlere Göre Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Fiziksel zorbalık (Tekme, tokat, vurma, çarpma itme, çekme vb.)						
Sınıfta	25	41,0	36	59,0	61	100,0
Koridorda	13	21,3	48	78,7	61	100,0
Oyun alanında, bahçede	4	6,6	57	93,4	61	100,0
Spor salonunda	2	3,3	59	96,7	61	100,0
Kantinde	6	9,8	55	90,2	61	100,0
Lavabo-Tuvalette	10	16,4	51	83,6	61	100,0
Okul servisinde	3	4,9	58	95,1	61	100,0
Başka bir yerde	11	18,0	50	82,0	61	100,0
Sözel zorbalık (İsim takma, alay etme, kızdırma, küfür-kötü söz vb.)						
Sınıfta	34	55,7	27	44,3	61	100,0
Koridorda	11	18,0	50	82,0	61	100,0
Oyun alanında, bahçede	11	18,0	50	82,0	61	100,0
Spor salonunda	8	13,1	53	86,9	61	100,0
Kantinde	10	16,4	51	83,6	61	100,0
Lavabo-Tuvalette	8	13,1	53	86,9	61	100,0
Okul servisinde	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Başka bir yerde	12	19,7	49	80,3	61	100,0
Gruptan dışlanma, yalnızlığa terk edilme vb.						
Sınıfta	20	32,8	41	67,2	61	100,0
Koridorda	4	6,6	57	93,4	61	100,0
Oyun alanında, bahçede	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Spor salonunda	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Kantinde	6	9,8	55	90,2	61	100,0
Lavabo-Tuvalette	6	9,8	55	90,2	61	100,0
Okul servisinde	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Başka bir yerde	12	19,7	49	80,3	61	100,0
Zorla paranızın istenmesi ya da eşyalarınıza zarar verilmesi						
Sınıfta	12	19,7	49	80,3	61	100,0
Koridorda	1	1,6	60	98,4	61	100,0
Oyun alanında, bahçede	1	1,6	60	98,4	61	100,0
Spor salonunda	1	1,6	60	98,4	61	100,0
Kantinde	3	4,9	58	95,1	61	100,0
Lavabo-Tuvalette	2	3,3	59	96,7	61	100,0
Okul servisinde	1	1,6	60	98,4	61	100,0
Başka bir yerde	9	14,8	52	85,2	61	100,0

İftira atılması, dedikodu yapılması, hakkınızda söylenti çıkarılması vb.						
Sınıfta	22	36,1	39	63,9	61	100,0
Koridorda	8	13,1	53	86,9	61	100,0
Oyun alanında, bahçede	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Spor salonunda	1	1,6	60	98,4	61	100,0
Kantinde	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Lavabo-Tuvalette	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Okul servisinde	2	3,3	59	96,7	61	100,0
Başka bir yerde	11	18,0	50	82,0	61	100,0

Tablo 10 incelendiğinde zorbalığa uğrayan öğrencilerin zorbalığa uğradıkları yerin çoğunlukla sınıf olduğu görülmüştür. Bunun yanında ikinci olarak zorbalık çeşitlerine en sık uğradıkları yer “başka bir yer” olarak belirlenmiştir.

Öğrenciler fiziksel zorbalığa sırasıyla en çok %41,0 sınıfta, %21,3 koridorda, %18,0 başka bir yerde, %16,4 lavabo-tuvalette, %9,8 kantinde, %6,6 oyun alanında-bahçede, %4,9 okul servisinde ve %3,3 spor salonunda maruz kalmışlardır.

Sözel zorbalığa sırasıyla en çok maruz kaldıkları yerler ise %55,7 sınıf, %19,7 başka bir yer, %18 koridor ve oyun alanı-bahçe, %16,4 kantin, %13,1 spor salonu ve lavabo-tuvalet ve son olarak %8,2 okul servisidir.

Gruptan dışlanma, yalnızlığa terk edilme vb. zorbaca davranışlara ise sırasıyla en çok %32,8 sınıfta, %19,7 başka bir yerde, %9,8 kantinde ve lavabo-tuvalette, %8,2 oyun alanı-bahçede, spor salonunda ve okul servisinde ve son olarak %6,6 koridorda uğramışlardır.

Öğrenciler zorla paranızın istenmesi ve eşyalarınıza zarar verilmesi zorbaca davranışlara ise sırasıyla daha çok %19,7 sınıfta, %14,8 başka bir yerde, %4,9 kantinde, %3,3 lavabo-tuvalette ve en az %1,6 koridorda, oyun alanı-bahçede ve spor salonunda uğramışlardır.

İftira atılması, dedikodu yapılması, hakkınızda söylenti çıkarılması vb. zorbaca davranışlara ise öğrenciler sırasıyla en çok %36,1 sınıfta, %18,0 başka bir yerde, %13,1 koridorda, %8,2 oyun alanı-bahçede, kantinde ve lavabo-tuvalette, %3,3 okul servisinde ve son olarak %1,6 spor salonunda maruz kalmışlardır.

Tablo 11

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Sence Sen Neden Zorbalığa Uğramış Olabilirsin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Farklı görünüp farklı davrandığım için	23	37,7	38	62,3	61	100,0
Her zaman sınıfımın en iyisi olduğum için	3	4,9	58	95,1	61	100,0
Daha küçük ve güçsüz olduğum için	12	19,7	49	80,3	61	100,0
Bu tür davranışı hak ettiğim için	2	3,3	59	96,7	61	100,0
Diğer	11	18,0	50	82,0	61	100,0

Tablo 11’ de “Sence Sen Neden Zorbalığa Uğramış Olabilirsin” ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde “Farklı görünüp davrandığım için” cevabının diğer cevaplardan daha yüksek oranda olduğu görülmüştür (%37,7). “Daha küçük ve güçsüz olduğum için” (%19,7) ve “diğer” cevabını verenlerin de yüksek oranda olduğu görülmüştür (18,0).” Her zaman sınıfımın en iyisi olduğum için” cevabını verenlerin oranı %4,9 iken en az verilen cevap ise %3,3 oranı ile “bu tür davranışları hak ettiğim için” dir.

Tablo 12

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Zorbalığa Uğradığında Neler Hissettin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Üzıldüm	26	42,6	35	57,4	61	100,0
Korktum ve kaygılandım	6	9,8	55	90,2	61	100,0
Acı duydum	8	13,1	53	86,9	61	100,0
Kızgınlık duydum	29	47,5	32	52,5	61	100,0
Moralim bozuldu, huzursuz oldum	35	57,4	26	42,6	61	100,0
Kendimi güvensiz hissettim	18	29,5	43	70,5	61	100,0
Kendimi değersiz hissettim	16	26,2	45	73,8	61	100,0

Tablo 12 incelendiğinde zorbalığa uğrayan öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında çoğunlukla “moralim bozuldu, huzursuz oldum” cevabını verdikleri görülmüştür (%57,4). Bunu %47,5 ile “kızgınlık duydum”, %42,6 “üzıldüm”, %29,5 “kendimi güvensiz

hissettim”, %26,2 “kendimi değersiz hissettim”, %13,1 “acı duydum” ve %9,8 ile “korktum ve kaygılandım” cevapları takip etmiştir.

Tablo 13

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Zorbalığa Uğradığında Neler Yaptın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Ağladım	8	13,1	53	86,9	61	100,0
Kaçarak uzaklaştım	6	9,8	55	90,2	61	100,0
Karşılık vermedim, görmezlikten geldim	25	41,0	36	59,0	61	100,0
Durmalarını söyledim	20	32,8	41	67,2	61	100,0
Arkadaşlardan yardım istedim	6	9,8	55	90,2	61	100,0
Bir yetiştikenden yardım istedim (öğretmen, müdür vb.)	9	14,8	52	85,2	61	100,0
Ben de karşılık verdim	20	32,8	41	67,2	61	100,0

Tablo 13 incelendiğinde zorbalığa uğrayan öğrencilerin büyük çoğunluğunun zorbalığa uğradığında “karşılık vermedim, görmezlikten geldim” (%41,0), “durmalarını söyledim” (%32,8) ve “ben de karşılık verdim” (%32,8) cevaplarını verdikleri görülmektedir. Bu cevapları %14,8’ inin “bir yetiştikenden yardım istedim (öğretmen, müdür vb.)”, %13,1’ inin “ağladım” ve %9,8’ inin “kaçarak uzaklaştım” ve “arkadaşlarımdan yardım istedim” cevabı takip etmiştir.

Tablo 14

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Ne Zaman Zorbalığa Uğradın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzde Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Okulda ders başlamadan önce	11	18,0	50	82,0	61	100,0
Ders sırasında	12	19,7	49	80,3	61	100,0
Teneffüslerde	36	59,0	25	41,0	61	100,0
Okulda dersler bittikten sonra	9	14,8	52	85,2	61	100,0
Okul dışında	12	19,7	49	80,3	61	100,0

Tablo 14 incelendiğinde kurban olan öğrencilerin zorbalığa çoğunlukta “teneffüslerde” (%59,0) uğradığı görülmektedir. Bunu ise %19,7 oranı ile “ders sırasında” ve “okul dışında”, %18,0 oranı ile “okulda ders başlamadan önce” cevapları takip etmiştir. Zorbalığa en az uğranılan zaman diliminin ise “okulda ders bittikten sonra” (%14,8) olduğu görülmektedir.

Tablo 15

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Kimler Sana Zorbalık Yaptı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Bir erkek öğrenci	21	34,4	40	65,6	61	100,0
Bir grup erkek öğrenci birlikte	13	21,3	48	78,7	61	100,0
Bir kız öğrenci	20	32,8	41	67,2	61	100,0
Bir grup kız öğrenci beraberce	18	29,5	43	70,5	61	100,0
Kızlar ve erkeklerden oluşan bir grup beraberce	6	9,8	55	90,2	61	100,0

Tablo 15’de görüldüğü gibi zorbalığa maruz kalmış öğrencilere yöneltilen “kimler sana zorbalık yaptı?” sorusuna sırasıyla en çok %34,4’ ünün “bir erkek öğrenci”, %32,8’ inin “bir kız öğrenci”, %29,5’ inin “bir grup kız öğrenci beraberce”, %21,3’ ünün “bir grup erkek öğrenci beraberce” ve %9,8’ inin “kızlar ve erkeklerden oluşan bir grup beraberce” cevabını verdiği görülmüştür.

Tablo 16

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Cinsiyet Değişkenine Göre “Kimler Sana Zorbalık Yaptı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Bir erkek öğrenci	10	23,3	11	61,1
Bir grup erkek öğrenci birlikte	7	16,3	6	33,3
Bir kız öğrenci	18	41,9	2	11,1
Bir grup kız öğrenci beraberce	17	39,5	1	5,6
Kızlar ve erkeklerden oluşan bir grup beraberce	4	9,3	2	11,1

Tablo 16’da görüldüğü gibi zorbalığa maruz kalmış kız ve erkek öğrencilere ayrı ayrı “kimler sana zorbalık yaptı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya ise kız öğrencilerin sırasıyla %41,9’ u “bir kız öğrenci”, %39,5’ i “bir grup kız öğrenci beraberce”, % 23,3’ ü “bir erkek öğrenci”, %16,3’ ü “bir grup erkek öğrenci beraberce” ve %9,3’ ü “kızlar ve erkeklerden oluşan bir grup beraberce” cevabını vermiştir.

Erkek öğrenciler ise sırasıyla %61,6’ sı “bir erkek öğrenci”, %33,3’ ü “bir grup erkek öğrenci beraberce”, %11,1’ i “bir kız öğrenci” ve “kızlar ve erkeklerden oluşan bir grup beraberce” ve %5,6’ sı “bir grup kız öğrenci beraberce” cevabını vermiştir.

Tablo 17

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Sana Zorbalık Yapanların Sınıf Düzeyi Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sınıf arkadaşlarım	30	49,2	31	50,8	61	100,0
Aynı sınıf düzeyinde ancak farklı şubelerde okuyanlar	15	24,6	46	75,4	61	100,0
Benden daha büyük sınıfta okuyanlar	10	16,4	51	83,6	61	100,0
Benden daha küçük sınıfta okuyanlar	3	4,9	58	95,1	61	100,0

Tablo 17’ ye göre zorbalığa uğrayan öğrencilere zorbalık uygulayanlar çoğunlukla sınıf arkadaşlarıdır (%49,2). Bunu %24,6 ile “aynı sınıf düzeyinde ancak farklı şubelerde okuyanlar” ile %16,4 ile “benden daha büyük sınıflarda okuyanlar” takip etmiştir. En az ise “kendimden daha küçük sınıfta okuyan öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kaldım” cevabı olmuştur (%4,9).

Tablo 18

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalığa Uğradığında Kimlere Söyledin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kimseye söylemedim.	14	23,0	47	77,0	61	100,0
Sınıf öğretmenime söyledim.	7	11,5	54	88,5	61	100,0
Başka bir öğretmene söyledim.	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Rehber öğretmene söyledim.	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Okul Müdürü ya da yardımcılara söyledim	4	6,6	57	93,4	61	100,0
Anne ve babama söyledim.	15	24,6	46	75,4	61	100,0
Erkek ya da kız kardeşime söyledim.	7	11,5	54	88,5	61	100,0
Arkadaşlarıma söyledim.	29	47,5	32	52,5	61	100,0
Başka birine söyledim	2	3,3	59	96,7	61	100,0

Tablo 18 incelendiğinde, zorbalığa uğrayan öğrenciler zorbalığa uğradığında büyük çoğunlukla arkadaşlarına söylemektedir (%47,5). Bunu sırasıyla %24,6 ile anne babasına söyleyenler, %23,0 ile kimseye söylemeyenler, %11,5 ile sınıf öğretmenine ve erkek ya da kız kardeşine söyleyenler, %8,2 ile başka bir öğretmene ve rehber öğretmene söyleyenler, %6,6 ile okul müdürü ya da yardımcılara söyleyenler ve %3,3 ile başka birine söyleyenler takip etmektedir.

Tablo 19

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalığa Uğradığında Seninle Kimler İlgilendi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Annem ve babam	13	21,3	48	78,7	61	100,0
Öğretmenimiz	7	11,5	54	88,5	61	100,0
Okulun rehber öğretmeni	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Okul müdürü ve yardımcıları	6	9,8	55	90,2	61	100,0
Arkadaşlarım	30	49,2	31	50,8	61	100,0
Kardeşlerim	5	8,2	56	91,8	61	100,0
Hiç kimse	10	16,4	51	83,6	61	100,0
Başka	1	1,6	60	98,4	61	100,0

Tablo 19 incelendiğinde; zorbalığa uğrayan öğrencilerle en çok arkadaşları ilgilendiği görülmektedir (%49,2). Zorbalığa uğrayan öğrenciler ile sırasıyla %21,3’ ünü anne babasının ilgilendiğini, %16,4’ ü ile hiç kimsenin ilgilenmediğini, %11,5’ i öğretmenin ilgilendiğini, %9,8’ i okul müdürü ve yardımcılarının ilgilendiğini, %8,2’ si okul rehber öğretmeni ve kardeşlerinin ilgilendiğini ve %1,6’ sı başkalarının ilgilendiğini belirtmişlerdir.

Tablo 20

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Aşağıda Belirtilen Zorbalık Çeşitlerinden Herhangi Birini Bir Kez Dahi Olsa Yaptınız Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	n	%
Evet	65	16,5
Hayır	320	81,0
Cevapsız	10	2,5
Toplam	395	100,0

Tablo 20 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %16,5’i zorbalık çeşitlerinden birini en az bir kere yapmış iken %81’i ise bir kez dahi olsa zorbalıkta bulunmadığını söylemiştir. Öğrencilerden %2,5’ i ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 21

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Aşağıda Belirtilen Zorbaca Söz ve Eylemleri Diğer Öğrencilere Uygulama Sıklıklarına Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Hemen Hemen Her Gün		Haftada En Az Bir Kere		Ayda En Az Bir Kez		Bu Dönem En Az Bir Kez		Bu Yıl En Az Bir Kez		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tekme ya da tokat atma, vurma, çarpma, itme, saç çekme, kulak çekme.	4	8,0	9	18,0	9	18,0	9	18,0	19	38,0	50	100,0
İsim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırma, küfür etme, kötü söz söyleme.	15	27,8	12	22,2	8	14,8	3	5,6	16	29,6	54	100,0
Arkadaş grubundan dışlama, uzak tutma ve yalnızlığa terk etme.	2	6,1	2	6,1	4	12,1	6	18,2	19	57,6	33	100,0
Zorla para veya eşyalarını alma, almaya çalışma ya da eşyalarına zarar verme.	2	9,1	1	4,5	2	9,1	2	9,1	15	68,2	22	100,0
İftira atma ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aralarını bozmaya çalışma.	1	3,8	0	0,0	4	15,4	4	15,4	17	65,4	26	100,0

Tablo 21 incelendiğinde zorbalık yapan öğrencilerin zorbalık çeşitlerini uygulama sıklıkları genellikle “bu yıl en az bir kez” olduğu görülmüştür. “İsim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırma, küfür etme, kötü söz söyleme” zorbalığını ise “hemen hemen her gün”, “haftada en az bir kere” uygulayanların oranı oldukça yüksektir.

Tekme atma, tokat atma, vurma, çarpma, itme, saç çekme, kulak çekme vb. zorbaca davranışlarının sırasıyla en çok %38,0’ inin “bu yıl en az bir kez”, %18,0’ inin “haftada en

az bir kere”, “ayda en az bir kez”, “bu dönem en az bir kez” ve %8,0’ inin “hemen hemen her gün” gösterildiği görülmektedir.

İsim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırma, küfür etme, kötü söz söyleme vb. zorbaca davranışların sırasıyla en çok %29,6’ sının “bu yıl en az bir kez”, %27,8’ inin “hemen hemen her gün”, %22,2’ sinin “haftada en az bir kere”, %14,8’ inin “ayda en az bir kez” ve %5,6’ sının “bu dönem en az bir kez” gösterildiği görülmektedir.

Arkadaş grubundan dışlama, uzak tutma ve yalnızlığa terk etme vb. zorbaca davranışların sırasıyla en çok %57,6’ sının “bu yıl en az bir kez”, %18,2’ sinin “bu dönem en az bir kez”, %12,1’ inin “ayda en az bir kez” ve %6,1’ inin “hemen hemen her gün” ve “haftada en az bir kere” gösterildiği görülmüştür.

Zorla para ya da eşyalarını alma, almaya çalışma ya da eşyalarına zarar verme vb. zorbaca davranışların sırasıyla en çok %68,2’ sinin “bu yıl en az bir kez”, %9,1’ inin “hemen hemen her gün”, “ayda en az bir kez”, “bu dönem en az bir kez” ve %4,5’ inin “haftada en az bir kere” gösterildiği görülmüştür.

İftira atma ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aralarını bozmaya çalışma vb. zorbaca davranışların sırasıyla en çok %65,4’ ünün “bu yıl en az bir kez”, %15,4’ ünün “bu dönem en az bir kez”, “ayda en az bir kez”, %3,8’ inin “hemen hemen her gün” gösterildiği görülmüştür. Ayrıca hiçbir öğrencinin “haftada en az bir kere” cevabını vermediği görülmektedir.

Tablo 22

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalık Yaptıktan Sonra Neler Hissettin?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Eğlenceliydi, çok mutlu oldum.	11	16,9	54	83,1	65	100,0
Onların bunu hak ettiğini düşündüm.	22	33,8	43	66,2	65	100,0
Hiç bir şey hissetmedim.	6	9,2	59	90,8	65	100,0
Kendimi kötü hissettim.	23	35,4	42	64,6	65	100,0
Benden intikam almaya kalkışacaklarından korktum.	4	6,2	61	93,8	65	100,0
Öğretmen ya da ailelerine söyleyeceklerinden korktum.	0	0,0	65	100,0	65	100,0
Zorbalık yaptığım kişiye acıdım.	5	7,7	60	92,3	65	100,0
Diğer	7	10,8	58	89,2	65	100,0

Tablo 22 incelendiğinde daha önce zorbalık yaptığını bildiren 65 öğrencinin sorulara cevap verdiği görülmektedir. Öğrenciler zorbalık yaptıktan sonra ne hissettiklerine sırasıyla en çok %35,4 ile “kendimi kötü hissettim”, %33,8 ile “onların bunu hak ettiğini düşündüm”, %16,9 ile “eğlenceliydi çok mutlu oldum”, %10,8 ile “diğer”, %9,2 ile “hiçbir şey hissetmedim”, %7,7 ile “zorbalık yaptığım kişiye acıdım” ve %6,2 ile “benden intikam almaya kalkışacaklarından korktum” cevabını vermişlerdir. Ayrıca hiçbir öğrencinin “öğretmen ya da ailelerine söyleyeceklerinden korktum” seçeneğini işaretlemediği görülmektedir.

Tablo 23

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Okulda Bir Öğrenciye Zorbalık Yapıldığını Gördüğünde Neler Yaptın?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Zorbaya destek oldum	6	1,5	382	98,5	388	100,0
Karışmadım, ancak olanları seyretmek hoşuma gitti.	28	7,2	360	92,8	388	100,0
Zorbanın tarafında yer almaya zorlandım	3	,8	385	99,2	388	100,0
Kurbanı korumak istedim ama bir şey yapmadım	75	19,3	313	80,7	388	100,0
Zorbaya durmasını söyledim.	81	20,9	307	79,1	388	100,0
Bir yetiškine haber vererek yardım istedim.	124	32,0	264	68,0	388	100,0
Kurbanı korumak için zorbaya karşı koydum.	61	15,7	327	84,3	388	100,0

Tablo 23’ de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin okulda bir öğrenciye zorbalık yapıldığını gördüğünde çoğunlukla bir yetiškine haber vererek yardım istediği (%32,0), zorbaya durmasını söylediği (%20,9) ve kurbanı korumak için zorbaya karşı çıktığı (%15,7) görülmektedir.

Tablo 24

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Sence Neden Bazı Öğrenciler Diğerlerine Zorbalık Yapar?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Daha büyük ve güçlü oldukları için	122	31,4	266	68,6	388	100,0
Bunun eğlenceli olduğunu düşündükleri için	147	37,9	241	62,1	388	100,0
Başkaları da onlara zorbalık yaptıkları için	86	22,2	302	77,8	388	100,0
Arkadaşlarına güçlerini kanıtlamak için	167	43,0	221	57,0	388	100,0
Evlerinde şiddet gördükleri için	91	23,5	297	76,5	388	100,0
Bilmiyorum	38	9,8	350	90,2	388	100,0
Diğer	17	4,4	371	95,6	388	100,0

Tablo 24 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu bazı öğrencilerin diğerlerine zorbalık yapma nedeni olarak “arkadaşlarına güçlerini kanıtlamak” (%43,0), “bunun eğlenceli olduğunu düşündükleri için” (%37,9) ve “daha büyük ve güçlü oldukları için” (%31,4) olduğu görülmektedir.

Tablo 25

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki “Zorbalara İlişkin Duyguların Neler?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Zorbalar güçlüdür bu yüzden hoşuma giderler	17	4,4	371	95,6	388	100,0
Onlardan korkarım.	19	4,9	369	95,1	388	100,0
Zorbalardan nefret ederim.	197	50,8	191	49,2	388	100,0
Bu konuda bir şey hissetmiyorum.	116	29,9	272	70,1	388	100,0

Tablo 25 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun zorbalığa karşı duyguları, “zorbalardan nefret ederim” (%50,8) ve “bu konuda bir şey hissetmiyorum” (%29,9) olduğu görülmektedir.

Tablo 26

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Akran Zorbalığı Olgusuna İlişkin Belirtilen Görüşlere Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir.	195	50,4	192	49,6	387	100,0
Bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler.	197	50,9	190	49,1	387	100,0
Sadece erkekler zorbalık yapar.	25	6,5	362	93,5	387	100,0
Zorbalıktan şikâyet eden öğrenciler ana kuzusudurlar.	37	9,6	348	90,4	385	100,0
Zorbalık büyüme ve gelişmenin bir parçasıdır, insanın yaşam güçlükleriyle baş etmesini kolaylaştırır.	84	22,4	291	77,6	375	100,0
Zorbalık yapanları görmezlikten gelerseniz sizi bırakırlar.	125	33,6	247	66,4	372	100,0
Zorbalar, kendilerini değersiz gördüklerinden zorbalık yaparlar.	229	61,2	145	38,8	374	100,0
Zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmak ispiyonculuktur.	76	20,1	302	79,9	378	100,0
Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek ve intikam almaktır.	101	26,9	274	73,1	375	100,0
Zorbalığa uğrayan öğrenciler belki bir süre acı çekerler ama daha sonra yapılanlar unutulur.	102	27,2	273	72,8	375	100,0

Tablo 26 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu %61,2 ile “zorbalar, kendilerini değersiz gördüklerinden zorbalık yaparlar”, %50,9 ile “bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler”, %50,4 ile “başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir” cevabını vermişlerdir. Bunu ise sırasıyla %33,6 ile “zorbalık yapanları görmezlikten gelerseniz sizi bırakırlar”, %27,2 ile “zorbalığa uğrayan öğrenciler belki bir süre acı çekerler ama daha sonra yapılanlar unutulur”, %26,9 ile “bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek ve intikam almaktır”, %22,4 ile “zorbalık büyüme ve gelişmenin bir parçasıdır, insanın yaşam güçlükleriyle baş etmesini kolaylaştırır”, %20,1 ile “zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmak ispiyonculuktur”, %9,6 ile “zorbalıktan şikâyet eden öğrenciler ana kuzusudurlar” ve %6,5 ile “sadece erkekler zorbalık yapar” cevabı takip etmektedir.

Tablo 27

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Akran Zorbalığına İlişkin Belirtilen Sorulara Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	Çok		Orta Düzey		Çok az		Hiç		Bilmiyorum		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Okulunuzda zorbalık ne derece büyük bir sorun?	72	18,9	78	20,5	79	20,8	73	19,2	78	20,5	380	100
Okulda yaşanan zorbalıklardan ne kadar rahatsız oluyorsun?	123	32,8	74	19,7	48	12,8	83	22,1	47	12,5	375	100
Öğretmen ve yöneticiler zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derecede ilgi gösterir?	86	22,6	76	20,0	50	13,2	63	16,6	105	27,6	380	100
Öğretmen ve yöneticiler okulda zorbalık olaylarını önlemede ne kadar başarılıdır?	54	14,2	107	28,2	53	14,0	73	19,3	92	24,3	379	100
Zorbalar yüzünden okul sevgin ne kadar azaldı?	76	19,9	50	13,1	45	11,8	162	42,4	49	12,8	382	100
Zorbalar yüzünden okula gelmekten ne kadar korkuyorsun?	11	2,9	18	4,7	20	5,2	300	78,5	33	8,6	382	100
Kendini okulda ne kadar güvende hissediyorsun?	131	34,6	123	32,5	36	9,5	54	14,2	35	9,2	379	100
Kendini okulda ne kadar değerli hissediyorsun?	103	26,9	117	30,5	56	14,6	58	15,1	49	12,8	383	100
Kendini okulda ne kadar mutlu hissediyorsun?	104	27,3	128	33,6	47	12,3	73	19,2	29	7,6	381	100

Tablo 27 incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğu kendini okulda ne kadar güvende hissediyorsun, kendini okulda ne kadar değerli hissediyorsun ve kendini okulda ne kadar mutlu hissediyorsun sorularına “çok” cevabını vermişlerdir. Zorbalar yüzünden okula gelmekten ne kadar korkuyorsun sorusuna “hiç” cevabını verenlerin oranı da (%78,5) yüksektir.

Tablo 28

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Akran Zorbalığı Statülerinin Sayı ve Yüzdelik Dağılımları

	n	%
Kurban ve Zorba	31	7,8
Sadece Zorba	34	8,7
Sadece Kurban	32	7,6
Nötr	298	75,4
Cevapsız	2	0,5
Toplam	395	100,0

Tablo 28 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %7,8'i hem kurban hem zorban iken %8,7'si sadece zorba, %7,6'sı sadece kurban ve %75,4'ü ise nötrdür. %0,5'i ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 29

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı Anketindeki Cinsiyet Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Statülerinin Sayı ve Yüzde Dağılımları

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Kurban ve Zorba	20	7,1	11	10,0
Sadece Zorba	21	7,4	13	11,8
Sadece Kurban	23	8,1	7	6,4
Nötr	219	77,4	79	71,8

Tablo 29' a göre araştırmaya katılan kız öğrencilerin %7,1'i hem kurban hem zorba iken %7,4'ü sadece zorba, %8,1'i sadece kurban ve %77,4'ü ise nötrdür. Erkeklerin %10'u hem kurban hem zorba iken %11,8'i sadece zorba, %6,4'ü sadece kurban ve %71,8'i ise nötrdür.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin İlişki Ölçeği Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular

Bu bölümde çalışma grubumuzu oluşturan öğrencilerin İlişki Ölçeği Anketinde bulunan sorulara verdikleri cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 30

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin İlişki Ölçeği Anket Maddelerine Verdikleri Cevapların Sayı ve Yüzde Dağılımı

	1,0		2,0		3,0		4,0		5,0		6,0		7,0		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Başkalarına kolaylıkla güvenmem.	39	10,0	16	4,1	15	3,8	115	29,5	40	10,3	17	4,4	148	37,9	390	100
Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	19	4,9	5	1,3	16	4,2	61	15,9	25	6,5	39	10,2	219	57,0	384	100
Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.	82	21,5	45	11,8	31	8,1	90	23,6	42	11,0	29	7,6	63	16,5	382	100
Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.	65	16,8	46	11,9	32	8,2	101	26,0	38	9,8	35	9,0	71	18,3	388	100
Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	75	19,3	39	10,1	38	9,8	71	18,3	31	8,0	33	8,5	101	26,0	388	100
Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	69	17,7	35	9,0	31	7,9	102	26,2	27	6,9	26	6,7	100	25,6	390	100
İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.	93	23,8	27	6,9	41	10,5	108	27,7	21	5,4	41	10,5	59	15,1	390	100
Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak isterim.	87	22,6	43	11,2	44	11,4	91	23,6	36	9,4	23	6,0	61	15,8	385	100
Yalnız kalmaktan korkarım.	113	29,3	36	9,3	28	7,3	67	17,4	17	4,4	33	8,5	92	23,8	386	100
Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.	141	37,5	51	13,6	39	10,4	65	17,3	27	7,2	14	3,7	39	10,4	376	100

Çoğu zaman yakın ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.	81	21,0	36	9,3	46	11,9	100	25,9	20	5,2	27	7,0	76	19,7	386	100
Başkalarına tamamiyle güvenmekte zorlanırım.	42	11,0	33	8,6	31	8,1	92	24,0	40	10,4	36	9,4	109	28,5	383	100
Başkalarının bana çok yaklaşması beni endişelendiriyor.	97	25,1	40	10,3	45	11,6	110	28,4	20	5,2	21	5,4	54	14,0	387	100
Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.	74	19,3	30	7,8	28	7,3	87	22,7	38	9,9	41	10,7	85	22,2	383	100
Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.	124	32,0	37	9,5	42	10,8	89	22,9	26	6,7	28	7,2	42	10,8	388	100
Başkalarının bana benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.	57	14,7	23	5,9	21	5,4	87	22,5	48	12,4	44	11,4	107	27,6	387	100
İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.	59	15,1	24	6,1	29	7,4	73	18,7	28	7,2	44	11,3	134	34,3	391	100
Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor	193	49,5	42	10,8	36	9,2	63	16,2	18	4,6	8	2,1	30	7,7	390	100
Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.	43	11,2	19	5,0	21	5,5	55	14,4	23	6,0	36	9,4	186	48,6	383	100
Birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım.	74	19,3	44	11,5	69	18,0	92	24,0	22	5,7	29	7,6	53	13,8	383	100
Yakın ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinde n korkarım.	115	30,1	50	13,1	35	9,2	67	17,5	33	8,6	26	6,8	56	14,7	382	100
Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim.	125	32,6	48	12,5	38	9,9	72	18,8	21	5,5	21	5,5	59	15,4	384	100
Terkedilmekten korkarım.	111	29,1	20	5,2	39	10,2	57	14,9	17	4,5	32	8,4	106	27,7	382	100
Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.	154	41,7	57	15,4	31	8,4	67	18,2	20	5,4	11	3,0	29	7,9	369	100
Başkalarının bana benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşün	139	36,4	53	13,9	38	9,9	59	15,4	37	9,7	19	5,0	37	9,7	382	100

Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.	96	25,5	40	10,6	32	8,5	73	19,4	38	10,1	25	6,6	72	19,1	376	100
İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum.	64	16,7	26	6,8	28	7,3	79	20,6	33	8,6	49	12,8	104	27,2	383	100
Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.	149	39,4	42	11,1	30	7,9	69	18,3	25	6,6	14	3,7	49	13,0	378	100
Yakın ilişkilerde olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat his	79	20,8	41	10,8	35	9,2	100	26,3	32	8,4	27	7,1	66	17,4	380	100
Başkaları ile yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.	98	25,7	35	9,2	54	14,1	79	20,7	32	8,4	27	7,1	57	14,9	382	100

1 puan: Hiç Katılmıyorum 4 puan: Kısmen Katılıyorum 7 puan: Tamamen Katılıyorum

Tablo 30’ da araştırmaya katılan öğrencilerin İlişki Ölçeği Anket maddelerine verdikleri cevaplar görülmektedir. Burada öğrenciler maddelerin kendilerine uygunluğunu 1 ile 7 puan arasında derecelendirmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçeğe yer alan soruların hepsine cevap vermediği görülmektedir.

Sırasıyla 1 puana en çok “başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor”, 2 puana en çok “başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder”, 3 puana en çok “birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım”, 4 puana en çok “başkalarına kolaylıkla güvenmem”, 5 puana en çok “başkalarının bana benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım”, 6 puana en çok “başkalarının bana benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım” ve “ihtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız” ve 7 puana en çok “kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli” cevabı verilmiştir.

Tablo 31

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin İlişki Ölçeği Anket Maddelerine Verdikleri Cevapların Puan Ortalamaları

	n	$\bar{x}$
Başkalarına kolaylıkla güvenmem	390	4,91
Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli	384	5,76
Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım	382	3,80
Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim	388	4,01
Başkalarıyla çok yakınllaşırsam incitileceğimden korkuyorum	388	4,15
Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım	390	4,18
İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim	390	4,24
Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak isterim	385	3,67
Yalnız kalmaktan korkarım	386	3,79
Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim	376	2,96
Çoğu zaman yakın ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim	386	3,85
Başkalarına tamamiyle güvenmekte zorlanırım	383	4,56
Başkalarının bana çok yakınllaşması beni endişelendiriyor	387	3,50
Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim	383	4,17
Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır	388	3,28
Başkalarının bana benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım	387	4,57
İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız	391	3,32
Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor	390	2,53
Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli	383	5,21
Birisi bana çok fazla yakınlıştığında rahatsızlık duyarım	383	3,63
Yakın ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım	382	3,41
Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim	384	3,30
Terkedilmekten korkarım	382	3,97
Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder	369	2,70
Başkalarının bana benim istediğim kadar yakınllaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum	382	3,02

Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim	376	3,74
İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum	383	4,45
Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım	378	3,04
Yakın ilişkilerde olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı ister	380	3,82
Başkaları ile yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum	382	3,58

1: Hiç Katılmıyorum 4: Kısmen Katılıyorum 7: Tamamen Katılıyorum

Tablo 31’ de araştırmaya katılan öğrencilerin verdiği cevaplar ortalama yöntemiyle incelenmiştir. Buna göre ortalaması en yüksek ifadelerin “kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli”, “başkalarına kolaylıkla güvenmem” olduğu görülmekte iken en düşük ortalamaya sahip ifadelerin ise “başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor”, “başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder” ve “başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim” olduğu görülmektedir.

Tablo 32

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin İlişki Ölçeği Anketindeki Bağlanma Stillerine Göre Dağılımları

Bağlanma Stili	n	$\bar{x}$	SS
Güvenli	391	3,78	1,151
Korkulu	393	4,21	1,250
Saplantılı	393	3,78	1,011
Kayıtsız	393	4,50	1,194

Tablo 32’ de göre araştırmaya katılan öğrencilerin bağlanma stillerine göre dağılımları ortalama ve standart sapma yöntemi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Tabloya göre ortalama puanı en yüksek bağlanma stili kayıtsız bağlanma (4,50) iken bunu korkulu bağlanma stili (4,21) takip etmektedir. En düşük ortalama puanlarına sahip olan stiller ise güvenli ve saplantılı bağlanma (3,78) stilleridir.

Tablo 33

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Güvenli Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi

	b	SH	t	p
Sabit	3,043	0,485	6,275	0,000
Cinsiyet	0,332	0,134	2,474	0,014
Yaş (19)	0,156	0,223	0,697	0,486
Yaş (18)	0,647	0,409	1,579	0,115
Yaş (17)	0,748	0,453	1,650	0,100
Yaş (16 Yaş ve Altı)	0,861	0,499	1,725	0,085
Sınıf (10. Sınıf)	-0,240	0,233	-1,029	0,304
Sınıf (11. Sınıf)	0,130	0,318	0,409	0,683
Sınıf (12. Sınıf)	0,434	0,466	0,932	0,352

F=2,133 p=0,032 R=0,207 R²=0,043

Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin güvenli bağlanma stili üzerindeki etkisini araştırmak üzere kurulan çoklu doğrusal regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bir modeldir ($p<0,05$). Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi güvenli bağlanma stilindeki değişimin %4,3'ünü açıklamaktadır.

Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerinin katsayıları incelendiğinde sadece cinsiyet değişkeninin katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Buna göre kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre 0,332 oranında daha az güvenli bağlanma stiline sahiptirler. Bu da erkeklerin kızlardan daha çok güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 34

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Korkulu Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi

	b	SH	t	p
Sabit	4,665	0,523	8,919	0,000
Cinsiyet	0,249	0,145	1,724	0,086
Yaş (19)	-0,196	0,241	-0,813	0,417
Yaş (18)	-0,817	0,442	-1,851	0,065
Yaş (17)	-0,886	0,489	-1,811	0,071
Yaş (16 Yaş ve Altı)	-0,296	0,538	-0,551	0,582
Sınıf (10. Sınıf)	0,044	0,251	0,174	0,862
Sınıf (11. Sınıf)	0,434	0,343	1,268	0,206
Sınıf (12. Sınıf)	-0,400	0,502	-0,796	0,426

F=2,779 p=0,005 R=0,234 R²=0,055

Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin korkulu bağlanma stili üzerindeki etkisini araştırmak üzere kurulan çoklu doğrusal regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bir modeldir ($p < 0,05$). Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi korkulu bağlanma stilindeki değişimin %5,5'ini açıklamaktadır.

Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerinin katsayıları incelendiğinde katsayıları istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$).

Tablo 35

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Saplantılı Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi

	b	SH	t	p
Sabit	4,073	0,427	9,532	0,000
Cinsiyet	0,314	0,118	2,653	0,008
Yaş (19)	-0,309	0,197	-1,572	0,117
Yaş (18)	-0,194	0,361	-0,538	0,591
Yaş (17)	-0,268	0,399	-0,670	0,503
Yaş (16 Yaş ve Altı)	-0,417	0,440	-0,949	0,343
Sınıf (10. Sınıf)	-0,242	0,205	-1,181	0,238
Sınıf (11. Sınıf)	-0,160	0,280	-0,571	0,568
Sınıf (12. Sınıf)	-0,136	0,410	-0,331	0,741

F=1,838 p=0,069 R=0,192 R²=0,037

Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin saplantılı bağlanma stili üzerindeki etkisini araştırmak üzere kurulan çoklu doğrusal regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bir model değildir ($p>0,05$).

Tablo 36

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerindeki Kayıtsız Bağlanmayı Yordayıcı Cinsiyet, Yaş, Sınıf Düzeyi Değişkenlerinin Regresyon Analizi

	b	SH	t	p
Sabit	4,352	0,507	8,581	0,000
Cinsiyet	-0,330	0,140	-2,351	0,019
Yaş (19)	-0,123	0,234	-0,526	0,600
Yaş (18)	-0,374	0,428	-0,874	0,383
Yaş (17)	-0,202	0,474	-0,425	0,671
Yaş (16 Yaş ve Altı)	0,286	0,522	0,547	0,584
Sınıf (10. Sınıf)	0,439	0,243	1,803	0,072
Sınıf (11. Sınıf)	0,606	0,332	1,824	0,069
Sınıf (12. Sınıf)	0,431	0,487	0,885	0,377

F=1,335 p=0,224 R=0,165 R²=0,027

Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin kayıtsız bağlanma stili üzerindeki etkisini araştırmak üzere kurulan çoklu doğrusal regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bir model değildir ($p>0,05$).

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı ile Bazı Sosyodemografik Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Bu bölümde çalışma grubumuzu oluşturan öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketinde bulunan sorulara verdikleri cevaplar ile cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne ve babanın medeni durumu ve kardeş sayısı gibi sosyodemografik değişkenleri arasındaki ilişkiye dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 37

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Cinsiyet	Kız	41	63,1	234	73,1	275	71,4	2,673	0,102
	Erkek	24	36,9	86	26,9	110	28,6		
	Toplam	65	100,0	320	100,0	385	100,0		

Tablo 37’ de akran zorbalığı ile cinsiyet değişkeni arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek için ki kare analizi uygulanmıştır. Bunun sonucunda ise zorbalık yapma ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 38

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Yaş	15 ve Altı	10	15,4	85	26,6	95	24,7	5,137	0,273
	16	18	27,7	72	22,5	90	23,4		
	17	18	27,7	75	23,4	93	24,2		
	18	9	13,8	54	16,9	63	16,4		
	19	10	15,4	34	10,6	44	11,4		
	Toplam	65	100,0	320	100,0	385	100,0		

Tablo 38’ de akran zorbalığı ve yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ki kare analizi uygulanmış ve sonucunda zorbalık yapma ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 39

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Sınıf Düzeyi Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Sınıfınız	9	22	33,8	102	31,9	124	32,2	6,895	0,075
	10	11	16,9	84	26,3	95	24,7		
	11	18	27,7	50	15,6	68	17,7		
	12	14	21,5	84	26,3	98	25,5		
	Toplam	65	100,0	320	100,0	385	100,0		

Tablo 39 incelendiğinde akran zorbalığı ve sınıf düzeyi değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ki kare analizi uygulanmış ve sonucunda zorbalık yapma ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 40

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Anne Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Annenizin eğitim durumu nedir	Okuryazar değil	2	3,1	10	3,1	12	3,1	11,640	0,040*
	İlkokul mezunu	17	26,2	126	39,5	143	37,2		
	Ortaokul mezunu	10	15,4	52	16,3	62	16,1		
	Lise mezunu	16	24,6	66	20,7	82	21,4		
	Üniversite mezunu	12	18,5	54	16,9	66	17,2		
	Üniversite üzeri eğitim mezunu	8	12,3	11	3,4	19	4,9		
	Toplam	65	100,0	319	100,0	384	100,0		

*:p<0,05

Tablo 40' ta çalışma grubundaki lise öğrencilerinin akran zorbalığı ile anne eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişki ki kare yöntemiyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda akran zorbalığı ile anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır (p<0,05). Buna göre zorbalıkta bulunan öğrencilerin annelerinin en çok (26,2) ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Bunu ikinci olarak lise mezunu (%24,6) ve üçüncü olarak üniversite mezunu annelerin çocukları takip etmektedir. Bunları ise ortaokul mezunu (%15,4), üniversite üzeri eğitim mezunu (%12,3) ve son olarak okur yazar olmayan annelerin çocukları takip etmektedir.

Tablo 41

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Baba Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Babanızın eğitim durumu nedir	Okuryazar değil	0	0,0	0	0,0	0	0,0	12,265	0,015*
	İlkokul mezunu	12	18,8	65	20,5	77	20,2		
	Ortaokul mezunu	7	10,9	69	21,8	76	19,9		
	Lise mezunu	15	23,4	87	27,4	102	26,8		
	Üniversite mezunu	20	31,3	79	24,9	99	26,0		
	Üniversite üzeri eğitim mezunu	10	15,6	17	5,4	27	7,1		
	Toplam	64	100,0	317	100,0	381	100,0		

*:p<0,05

Tablo 41' de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin akran zorbalığı ile baba eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişki ki kare yöntemiyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda akran zorbalığı ile baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Babalarının eğitim düzeyi ilkököl olan babaların çocuklarının oranını daha çok zorbalık yapmayanlar oluştururken baba eğitim durumu üniversite ve üzeri olan öğrencilerde zorbalık yapanların oranı yapmayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Yani babalarının eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerin çoğunluğunu zorbalık yapanlar oluşturmaktadır. Zorbalıkta bulunan öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerinin en çok (%31,3) üniversite daha sonra (%23,4) lise, (%18,8) ilkököl ve (15,6) üniversite üzeri eğitim olduğu görülmektedir. En az zorbalıkta bulunan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi ise (%10,9) ortaokuldur.

Tablo 42

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Anne-Babalarının Medeni Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Anne ve babanızın medeni durumu nedir	Birlikte	61	95,3	286	92,0	347	92,5	0,863	0,863
	Ayrı	3	4,7	25	8,0	28	7,5		
	Toplam	64	100,0	311	100,0	375	100,0		

Tablo 42’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin akran zorbalığı ile anne-babalarının medeni durumu değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesi ki kare yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Uygulanan ki kare analizi sonucunda akran zorbalığı ile anne-baba medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 43

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığı ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Kaç kardeşe sahipsiniz	0-1	28	43,1	153	47,8	181	47,0	0,573	0,751
	2-3	28	43,1	130	40,6	158	41,0		
	4 ve üzeri	9	13,8	37	11,6	46	11,9		
	Toplam	65	100,0	320	100,0	385	100,0		

Tablo 43’ te çalışma grubundaki lise öğrencilerinin akran zorbalığı ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ki kare yöntemi kullanılmıştır. Uygulanan ki kare analizi sonucunda akran zorbalığı ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 44

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Cinsiyet	Kız	43	70,5	240	72,3	283	72,0	0,083	0,774
	Erkek	18	29,5	92	27,7	110	28,0		
	Toplam	61	100,0	332	100,0	393	100,0		

Tablo 44’ te çalışma grubundaki lise öğrencilerinin kurban olma ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesinde ki kare yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda kurban olma ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 45

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Yaş	15 ve Altı	13	21,3	83	25,0	96	24,4	2,044	0,728
	16	14	23,0	78	23,5	92	23,4		
	17	18	29,5	75	22,6	93	23,7		
	18	11	18,0	56	16,9	67	17,0		
	19	5	8,2	40	12,0	45	11,5		
	Toplam	61	100,0	332	100,0	393	100,0		

Tablo 45’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin kurban olma ile yaş değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesinde ki kare yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda kurban olma ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 46

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Sınıf Düzeyi Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Sınıfınız	9	20	32,8	107	32,2	127	32,3	11,315	0,010*
	10	9	14,8	86	25,9	95	24,2		
	11	19	31,1	49	14,8	68	17,3		
	12	13	21,3	90	27,1	103	26,2		
	Toplam	61	100,0	332	100,0	393	100,0		

*:p<0,05

Tablo 46' da çalışma grubundaki lise öğrencilerinin kurban olma ile sınıf düzeyi değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesinde ki kare yöntemi kullanılmıştır. Bu analizi sonucunda kurban olma ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,05). Zorbalığa uğrayan öğrencilerin sırasıyla %32,8 9. sınıf, %31,1 11. sınıf, %21,3 12. sınıf ve %14,8 10. sınıf oldukları görülmektedir. Buna göre 9. ve 11. sınıftaki öğrencilerden zorbalığa uğrayanların oranı 10. ve 12. sınıftaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 47

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Anne Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Annenizin eğitim durumu nedir	Okuryazar değil	2	3,3	10	3,0	12	3,1	4,389	0,495
	İlkokul mezunu	25	41,0	122	37,0	147	37,6		
	Ortaokul mezunu	6	9,8	57	17,3	63	16,1		
	Lise mezunu	11	18,0	73	22,1	84	21,5		
	Üniversite mezunu	12	19,7	54	16,4	66	16,9		
	Üniversite üzeri eğitim mezunu	5	8,2	14	4,2	19	4,9		
	Toplam	61	100,0	330	100,0	391	100,0		

Tablo 47’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin kurban olma ile anne eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesinde ki kare yöntemi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda kurban olma ile anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Zorbalığa uğrayan öğrencilerin anne eğitim durumlarının sırasıyla en çok %41,0 ilkokul, %19,7 üniversite, %18,0 lise, %9,8 ortaokul, %8,2 üniversite üzeri mezunu olduğu ve son olarak %3,3’ ünün ise okur yazar olmadığı görülmektedir.

Tablo 48

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Baba Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Babanızın eğitim durumu nedir	Okuryazar değil	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5,643	0,227
	İlkokul mezunu	16	26,7	63	19,1	79	20,3		
	Ortaokul mezunu	9	15,0	70	21,3	79	20,3		
	Lise mezunu	11	18,3	94	28,6	105	27,0		
	Üniversite mezunu	19	31,7	80	24,3	99	25,4		
	Üniversite üzeri eğitim mezunu	5	8,3	22	6,7	27	6,9		
	Toplam	60	100,0	329	100,0	389	100,0		

Tablo 48’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin kurban olma ile baba eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesinde ki kare yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda kurban olma ile baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0,05$). Zorbalığa uğrayan öğrencilerin baba eğitim durumunun sırasıyla en çok %31,7 üniversite, %26,7 ilkokul, %18,3 lise, %15 ortaokul ve son olarak %8,3 üniversite üzeri mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 49

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Anne-Babalarının Medeni Durumu Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Anne ve babanızın medeni durumu nedir	Birlikte	53	89,8	301	93,2	354	92,7	0,828	0,412
	Ayrı	6	10,2	22	6,8	28	7,3		
	Toplam	59	100,0	323	100,0	382	100,0		

Tablo 48’ da çalışma grubundaki lise öğrencilerinin kurban olma ile anne-babalarının medeni durumu değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesinde ki kare yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda kurban olma ile anne-baba medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 50

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Kurban Olma ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki İlişkinin Ki Kare Analiziyle İncelenmesi

		Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?						χ^2	p
		Evet		Hayır		Toplam			
		n	%	n	%	n	%		
Kaç kardeşe sahipsiniz	0-1	29	47,5	156	47,0	185	47,1	3,282	0,194
	2-3	21	34,4	141	42,5	162	41,2		
	4 ve üzeri	11	18,0	35	10,5	46	11,7		
	Toplam	61	100,0	332	100,0	393	100,0		

Tablo 50’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin kurban olma ile kardeş sayıları değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesinde ki kare yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda kurban olma ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiye rastlanmamaktadır ($p>0,05$).

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Bağlanma Stilleri ile Bazı Sosyodemografik Değişkenleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Bu bölümde çalışma grubumuzu oluşturan öğrencilerin İlişki Ölçeği Anketinde bulunan sorulara verdikleri cevaplar ile cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne ve babanın medeni durumu ve kardeş sayısı gibi sosyodemografik değişkenleri arasındaki farka ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 51

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi

Stil	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	T	p
Güvenli	Kız	281	3,68	1,175	-2,626	0,009**
	Erkek	110	4,02	1,057		
Korkulu	Kız	283	4,11	1,245	-2,409	0,016*
	Erkek	110	4,45	1,234		
Saplantılı	Kız	283	3,68	1,032	-3,156	0,002**
	Erkek	110	4,03	0,913		
Kayıtsız	Kız	283	4,56	1,236	1,842	0,066
	Erkek	110	4,32	1,064		

*:p<0,05 **p<0,01

Tablo 51’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile cinsiyet değişkeni arasındaki farklılığın incelenmesinde bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Bunun sonucunda güvenli bağlanma, korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma puanları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre erkek öğrencilerin güvenli bağlanma, korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma düzeyleri kız öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Kayıtsız bağlanma ile cinsiyet arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 52

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Yaş Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi

Stil	Yaş	n	$\bar{X}$	SS	F	p
Güvenli	15 ve Altı	92	4,00	1,112	1,262	0,284
	16	93	3,68	1,061		
	17	93	3,78	1,332		
	18	67	3,69	1,068		
	19	46	3,65	1,113		
Korkulu	15 ve Altı	94	4,44	1,213	3,131	0,015* Fark: 1-2
	16	93	3,85	1,391		
	17	93	4,19	1,103		
	18	67	4,25	1,142		
	19	46	4,42	1,335		
Saplantılı	15 ve Altı	94	3,74	1,026	1,486	0,206
	16	93	3,69	0,920		
	17	93	3,78	1,030		
	18	67	3,72	1,056		
	19	46	4,11	1,029		
Kayıtsız	15 ve Altı	94	4,55	1,217	0,445	0,776
	16	93	4,4	1,297		
	17	93	4,43	1,232		
	18	67	4,58	0,928		
	19	46	4,61	1,226		

*:p<0,05

Tablo 52’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin bağlanma stilleri puanları ile yaş değişkeni arasındaki farklılığın incelenmesinde tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda korkulu bağlanma puanı ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır (p<0,05). Farklılık bulunduğu durumlarda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır. Buna göre 15 ve altı yaşındaki öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri 16 yaşındaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 53

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Sınıf Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi

Stil	Sınıf	n	$\bar{x}$	SS	F	p
Güvenli	9	124	3,95	1,092	2,354	0,072
	10	95	3,56	1,162		
	11	68	3,87	1,273		
	12	104	3,71	1,104		
Korkulu	9	126	4,27	1,246	2,872	0,036* Fark: 2-3
	10	95	3,90	1,358		
	11	68	4,44	1,075		
	12	104	4,26	1,223		
Saplantılı	9	126	3,77	1,036	1,198	0,310
	10	95	3,63	1,004		
	11	68	3,81	0,889		
	12	104	3,90	1,059		
Kayıtsız	9	126	4,43	1,223	0,258	0,855
	10	95	4,49	1,380		
	11	68	4,51	1,039		
	12	104	4,57	1,079		

*: $p<0,05$

Tablo 53' te çalışma grubundaki lise öğrencilerinin bağlanma stilleri puanı ile sınıf düzeyi değişkeni arasındaki farklılığın incelenmesinde tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Bu analiz sonucunda korkulu bağlanma puanı ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Farklılık bulunduğu durumlarda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır. Buna göre 11.sınıftaki öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri 10.sınıftaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 54

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Anne Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi

Stil	Anne Eğitim	n	$\bar{X}$	SS	F	p
Güvenli	Okuryazar değil	11	3,24	0,829	1,600	0,159
	İlkokul	145	3,77	1,185		
	Ortaokul	64	3,57	1,130		
	Lise	84	3,74	1,004		
	Üniversite	66	4,00	1,237		
	Üniversite üzeri eğitim	19	4,02	1,117		
Korkulu	Okuryazar değil	11	4,52	1,247	1,386	0,229
	İlkokul	147	4,13	1,367		
	Ortaokul	64	3,96	1,335		
	Lise	84	4,22	1,096		
	Üniversite	66	4,48	1,081		
	Üniversite üzeri eğitim	19	4,33	1,093		
Saplantılı	Okuryazar değil	11	3,23	1,081	1,862	0,100
	İlkokul	147	3,91	0,995		
	Ortaokul	64	3,77	1,019		
	Lise	84	3,66	1,081		
	Üniversite	66	3,68	0,883		
	Üniversite üzeri eğitim	19	4,06	0,858		
Kayıtsız	Okuryazar değil	11	4,56	1,079	0,255	0,937
	İlkokul	147	4,53	1,175		
	Ortaokul	64	4,41	1,363		
	Lise	84	4,58	1,251		
	Üniversite	66	4,44	1,052		
	Üniversite üzeri eğitim	19	4,37	1,151		

Tablo 54’ te çalışma grubundaki lise öğrencilerinin bağlanma stilleri puanları ile anne eğitim durumu değişkeni arasındaki farklılığın incelenmesinde tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda bağlanma stilleri puanı ile anne eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 55

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Baba Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi

Stil	Baba Eğitim	n	$\bar{x}$	SS	F	p
Güvenli	İlkokul	78	3,68	1,259	1,888	0,112
	Ortaokul	78	3,69	1,110		
	Lise	105	3,65	1,175		
	Üniversite	99	3,96	1,065		
	Üniversite üzeri eğitim	27	4,14	1,162		
Korkulu	İlkokul	80	3,90	1,378	2,957	0,020* Fark: 1-4
	Ortaokul	78	4,37	1,280		
	Lise	105	4,14	1,194		
	Üniversite	99	4,48	1,132		
	Üniversite üzeri eğitim	27	4,06	1,048		
Saplantılı	İlkokul	80	3,65	1,051	0,765	0,549
	Ortaokul	78	3,76	1,078		
	Lise	105	3,90	1,074		
	Üniversite	99	3,76	0,817		
	Üniversite üzeri eğitim	27	3,88	0,906		
Kayıtsız	İlkokul	80	4,50	1,367	0,472	0,757
	Ortaokul	78	4,60	1,146		
	Lise	105	4,55	1,176		
	Üniversite	99	4,39	1,180		
	Üniversite üzeri eğitim	27	4,36	0,966		

*: $p<0,05$

Tablo 55’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin bağlanma stilleri puanları ile baba eğitim durumu değişkeni arasındaki farklılığın incelenmesinde tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda güvenli, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri puanları ile baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda korkulu bağlanma puanı ile baba eğitim durumu arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Farklılık bulunduğu durumlarda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır. Buna göre baba eğitim durumu üniversite olan öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyi baba eğitim durumu ilkokul olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Yani babasının eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrenciler, babasının eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilere göre daha çok korkulu bağlanma stiline sahiptir.

Tablo 56

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Anne-Babalarının Medeni Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi

Stil	Anne-Baba Medeni Durum	n	$\bar{x}$	SS	t	p
Güvenli	Birlikte	354	3,79	1,094	1,635	0,103
	Ayrı	26	3,41	1,505		
Korkulu	Birlikte	354	4,23	1,239	1,150	0,251
	Ayrı	27	3,94	1,262		
Saplantılı	Birlikte	354	3,79	0,968	1,013	0,312
	Ayrı	27	3,58	1,366		
Kayıtsız	Birlikte	354	4,49	1,199	-0,753	0,452
	Ayrı	27	4,67	1,146		

Tablo 56’ da çalışma grubundaki lise öğrencilerinin bağlanma stilleri puanları ile anne-babalarının medeni durumu değişkeni arasındaki farklılığın incelenmesinde bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Bunun sonucunda bağlanma stilleri puanları ile anne-baba medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 57

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile İncelenmesi

Stil	Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	SS	F	p
Güvenli	0-1	186	3,89	1,137	3,082	0,047*
	2-3	161	3,75	1,099		Fark:
	4 ve Üzeri	44	3,41	1,332		1-3
Korkulu	0-1	186	4,37	1,182	3,132	0,045*
	2-3	161	4,09	1,271		Fark:
	4 ve Üzeri	46	3,97	1,380		1-3
Saplantılı	0-1	186	3,76	0,947	0,264	0,768
	2-3	161	3,81	1,009		
	4 ve Üzeri	46	3,70	1,259		
Kayıtsız	0-1	186	4,50	1,083	0,155	0,856
	2-3	161	4,52	1,286		
	4 ve Üzeri	46	4,41	1,312		

Tablo 57’ de çalışma grubundaki lise öğrencilerinin bağlanma stilleri puanları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki farklılığın incelenmesinde tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bunun sonucunda saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri puanı ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda güvenli ve korkulu bağlanma puanı ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre kardeş sayısı 0-1 olan öğrencilerin güvenli ve korkulu bağlanma düzeyi kardeş sayısı 4 ve üzeri olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmamızın amacı olan akran zorbalığı ile bağlanma stilleri arasındaki farka ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 58

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerde Görülen Akran Zorbalığı ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi

Stil	Akran Zorbalığı	n	$\bar{x}$	SS	t	p
Güvenli	Evet	65	3,71	1,112	-0,377	0,706
	Hayır	316	3,77	1,147		
Korkulu	Evet	65	4,29	1,362	0,501	0,616
	Hayır	318	4,20	1,224		
Saplantılı	Evet	65	3,89	0,887	0,959	0,338
	Hayır	318	3,76	1,023		
Kayıtsız	Evet	65	4,51	1,158	0,009	0,993
	Hayır	318	4,51	1,199		

Tablo 58 incelendiğinde akran zorbalığı ile bağlanma stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Tabloya göre akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. ($p>0,05$).

Tablo 59

Çalışma Grubundaki Lise Öğrencilerdeki Kurban Olma ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığın Bağımsız Örneklem t Testi ile İncelenmesi

Stil	Kurban Olma	n	$\bar{x}$	SS	t	p
Güvenli	Evet	59	3,46	1,103	-2,272	0,024*
	Hayır	330	3,83	1,153		
Korkulu	Evet	61	4,16	1,318	-0,340	0,734
	Hayır	330	4,22	1,230		
Saplantılı	Evet	61	3,89	0,982	0,950	0,343
	Hayır	330	3,76	1,020		
Kayıtsız	Evet	61	4,61	1,240	0,788	0,431
	Hayır	330	4,48	1,189		

*: $p<0,05$

Tablo 59’ da kurban olma ve bağlanma stilleri arasındaki farkı tespit etmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yöntemi kullanılmıştır. Bunun sonucunda kurban olma ile güvenli bağlanma arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre zorbalığa uğramayan öğrencilerin güvenli bağlanma düzeyleri zorbalığa uğrayan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Kurban olma ile korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

BÖLÜM V

SONUÇ ve TARTIŞMA

Yapılan çalışmada lise öğrencilerinin akran zorbalığı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulguların mevcut kuramsal alan yazındaki çalışmalarla karşılaştırılmasına ve değerlendirmesine yer verilmiştir.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde çalışma grubundaki öğrencilerin hangi zorbalık statüsünde yer aldıkları, kurban ve zorba kurban öğrencilerin uğradıkları zorbalık türleri ve sıklığı, farklı zorbalık türlerine uğranılan yerler ve zamanı, öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında neler yaptıkları, zorbalığa uğradıktan sonra bu durumu kimlere söyledikleri ve kendileri ile kimin ilgilendiği; zorba ve zorba kurban öğrencilerin yaptıkları zorbalık türleri ve sıklıkları; öğrencilerin başka bir öğrenciye zorbalık yapıldığını gördüklerinde neler yaptıkları, okullarındaki zorbalığın ne derece büyük bir sorun olduğu, öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösterip okuldaki zorbalığı önlemede ne kadar başarılı oldukları ve okullarında gördükleri zorbalık olaylarından sonra okul sevgilerinin ne kadar azaldığı görüşlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Araştırma grubumuza dahil olan öğrencilerin cevapları doğrultusunda söz konusu öğrencilerin akran zorbalığında hangi statüde (zorba, kurban, zorba/kurban, nötr) oldukları araştırılmıştır. Bunun sonucunda öğrencilerin en yüksek %75,4 oranı ile nötr grupta yer aldıkları tespit edilmiştir. Nötr grup, akran zorbalığına uğramamakla birlikte akranlarına da

zorbalıkta bulunmamış olan öğrencileri temsil etmektedir. Elde edilen bu sonuç Bulgurcu (2011), Ergün (2011), Ergün (2015), Gökler (2007), Kaşvut (2009), Öksüz vd. (2012), Özdiğer Arslan (2008), Pelendecioğlu (2011) gibi araştırmacıların sonuçlarıyla tutarlı bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerden %15,4' ü zorbalık çeşitlerinden herhangi birine en az 1 kez uğramışken, %84' ü herhangi bir zorbalık türüne maruz kalmamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (2007) tarafından oluşturulan “Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi” amacıyla kurulan komisyon raporunda da araştırma verilerimize yakın sonuçlar elde edilmiştir. Bu doğrultuda ortaöğretim kurumlarında yapılan araştırmada gençlerin son üç ve son bir ay içinde şiddet ile karşılaşma durumu araştırılmış ve öğrencilerin son üç ay içinde %18,9 ve son bir ay içinde ise %14,4 oranında şiddetle karşılaştığı tespit edilmiştir.

Araştırmamız sonucunda en sık maruz kalınan zorbalık türü isim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söyleme vb. iken en az görülen zorbalık türü zorla para veya eşyaların alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalara zarar verilmesi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda en sık görülen zorbalığın sözel zorbalık türlerinden olduğu gözlenmiş ve bu sonuç alan yazında yer alan birçok çalışma ile tutarlılık göstermiştir (Dölek, 2002; Ergün, 2011; Kaşvut, 2009). Ergün (2011) çalışmasında en çok görülen zorbalık türünü %26,7 ile doğrudan sözel zorbalık olarak belirlerken Kaşvut (2009) araştırmasında kurban olma davranışları arasında en yaygın olanının “alay” olduğunu tespit etmiştir. Dölek (2002) ise en çok mağdur olunan zorbaca davranışları alay etme ve isim takma olarak belirlemiştir. Alay etme ve isim takma davranışları ise sözel ve ilişkisel zorbalığın alt türündeki davranışlardır. Bunun yanında elde edilen bu sonuç daha önce yapılan bazı araştırma sonuçları ile çelişki göstermektedir (Gökler, 2007; Tıpırdamaz Sipahi, 2008; Güner, 2009; Kapçı, 2004; Ünalmış, 2010). Bu çelişki ise araştırmacıların çalışmalarında kullandığı ölçme araçlarının ve ele aldıkları çalışma gruplarının çeşitli özelliklerinin değişkenlik göstermelerine bağlanabilir. Araştırma sonucumuzda elde ettiğimiz bir diğer veri ise en az görülen zorbalık türünün zorla para veya eşyaların alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalara zarar verilmesidir. Bu sonuç ise alan yazındaki bazı araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Gökler, 2007; Ünalmış, 2010).

Araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz en sık görülen zorbalık türünün, sözel zorbalık türlerinden olması öğrencilerin yetiştirme tarzlarına da bağlanabilir. Sosyal öğrenme kuramına da uygun olarak çocukluğundan beri ailesi tarafından sadece fiziksel zorbalık gösterdiğinde uyarılan çocuk, yetişkin olduğunda sözel ve ilişkisel zorbalık türlerini fiziksel zorbalık türlerinden daha çabuk ve kolay uygulama eğiliminde olabilir. Bunun yanı sıra sözel zorbalığın karşı taraf üzerindeki olumsuz etkilerinin fiziksel zorbalıktaki gibi somut bir şekilde görülmemesi kişinin daha çok sözel zorbalık göstermesine neden olabilmektedir.

Zorbalık sistemi içinde bulunma sıklığı, ortaöğretime devam etmekte olan öğrencilerin aynı zamanda ergenlik dönemi içinde olmalarına da bağlanabilir. Gelişimsel olarak ergenlik döneminde bulunan gençlerin akran ilişkileri çok boyutludur ve bazı durumlarda baskınlık kurmak amacıyla güce dayalı ilişkiler geliştirebilirler. Bu durum ayrıca onların fiziksel anlamdaki güçlerini kanıtlama çabalarına da bağlanabilir. Araştırmamız sonuçlarının da bu faktörlerle ilişkisi olabileceği düşünülmektedir.

Öğrenciler, zorbalık çeşitlerine en çok nerede uğradıklarını belirlemeye yönelik sorulan sorulara en çok “sınıfta” cevabını vermişlerdir. Alan yazında bizim araştırma sonuçlarımızla sonuçla tutarlı sonuçlar mevcuttur. Ünalınış (2010) fiziksel, sözel, iftira ve dedikodu türünden zorbalıklara en fazla sınıfta uğranıldığını tespit etmiştir. Özkan ve Çifci (2010), Bulut (2008) ve Kartal ve Bilgin (2007) de öğrencilerin zorbalığa daha çok sınıflarda uğradıklarını belirlemiştir. Koç (2006) ise okulda görülen zorbalığın en çok okul koridorlarında ve daha sonra sınıfta gerçekleştiğini tespit etmiştir. Karaman Kepenekçi ve Çınkır (2003) de zorbalığın okul bahçesinden sonraki en sık görüldüğü yeri sınıf olarak tespit etmiştir. Ergün (2011)’ün araştırmasında ise okulda zorbalığın en sık görüldüğü yer birinci olarak %26,6 ile oyun yeri/spor sahası iken ikinci olarak %26,5’ le sınıftır. Ergün (2011) ise araştırmasında sınıf, öğretmen sınıftayken ve öğretmen sınıfta yokken olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu ayırım sonucunda ise zorbalık en çok %16,9 ile öğretmen sınıfta yokken gösterilirken, %9,6 ile öğretmen sınıftayken gösterilmektedir. Öğretmenin sınıfta olmasına rağmen zorbaca davranışların ortaya çıkması, bize sınıf içi disiplin sorunlarının varlığını düşündürmektedir. Yine araştırmamızla tutarlı olarak Gökler (2007)’de kurban ve zorba/kurban öğrencilerin farklı zorbalık türlerine uğradıkları yer olarak sınıfları göstermiştir. Öksüz, Çevik ve Kartal (2012)’in araştırma sonuçlarında ise sınıf sadece fiziksel zorbalığın en çok görüldüğü yer olarak tespit edilmiştir. Fakat okul içi ve dışı olarak yapılan ayırımda zorbalığın en çok okul içinde sınıfta görüldüğü belirlenmiştir. Bu sonucun ise bizim araştırma sonuçlarımızla tutarlı olduğu görülmektedir. Okullarda

görülen zorbalığın ortadan kaldırılması açısından zorbalığın en çok nerede gösterildiğinin tespit edilmesi oldukça önemlidir. Bu tespitin yapılması öngörücü ve önleyici planlar geliştirilmesi, okul personelinin söz konusu yerlerde daha dikkatli davranmasının sağlanması ve sonuç olarak okuldaki zorbalığın ortadan kaldırılması açısından yararlı olacaktır. Öyle ki var olan bir sorunun asıl olarak nerede ve ne sıklıkta gerçekleştiğini bilmek, sorunun çözümüne odaklı daha sağlıklı kararlar alınmasını sağlayabilir. Bizim araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz “zorbalığın en sık görüldüğü yer sınıflardır” sonucu, okullardaki akran zorbalığının ortadan kaldırılması çalışmalarının ilk ve en önemli basamağı olarak düşünülmektedir. Ayrıca zorbalığın yaşanmaması için okul ortamındaki sınıf içi kontrolün de önemli olduğu ve sınıf içinde yaşanabilecek disiplin problemlerinin zorbalığa zemin hazırlayan etmenlerden olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızdan elde ettiğimiz bir diğer sonuç ise öğrencilerin sıklıkla teneffüslerde zorbalığa uğradıklarıdır. Bu sonuç öğrencilerin akranlarıyla ilişki ağlarının en çok teneffüs vakitlerinde aktif olduğu düşünüldüğünde olağandır. Öğrenci bu vakitte öğretmen denetimi ve gözlemi dışındadır. Bu durum ise zorbalara ve zorba/kurbanlara zorbalıkta bulunmaları için uygun ortam sağlamaktadır.

Gökler (2007), Bulut (2008) ve Ünalmiş (2010) da araştırmalarında bizim araştırmamızla tutarlı olarak öğrencilerin en sık teneffüs vakitlerinde zorbalığa uğradıklarını belirlemişlerdir.

Öğrencilere okulda zorbalığa uğradıklarında neler yaptıkları sorulduğunda ise verilen cevapların çoğu bu durumu görmezden geldikleri ve karşılık vermedikleridir. İkinci sıradaki en sıklıkla verilen cevap ise “durmalarını söyledim” ile “ben de karşılık verdim” olmuştur. Gökler (2007)’ in araştırma verileri incelendiğinde öğrencilerin zorbalığa uğradıktan sonra ne yaptıkları sorusuna verdikleri en sık cevabın “bir yetişkinden yardım isteme” olduğu görülmüştür. İkinci en sıklıkla verilen cevabı ise bu çalışmanın sonuçları ile tutarlı olarak “durmalarını söyledim” cevabı olmuştur. Ergün (2011)’ ün yapmış olduğu araştırmada ise öğrencilerin uğradıkları zorbalıkları en yüksek %26,1 oranında kimseye bildirmediikleri tespit edilmiştir. Yine bu sonuçla tutarlı olarak Bulgurcu (2011) da zorbalığa uğrayanların bundan sonra bu durumu kimseye paylaşmadığını tespit etmiştir. Yine araştırmacı zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yetişkinlerle paylaşma değerini araştırmış ve en sık cevap olarak ne ailesine ne de öğretmenlerine söylemiş sonucunu elde etmiştir. Yücel vd. (2012) ise araştırmalarında zorbalığa uğradıklarında neler yaptıkları sorusuna öğrencilerden en sık “bir yetişkinden yardım istedim” cevaplarını almıştır. İkinci sıklıkta verilen cevap ise “karşılık verdim” olmuştur. Ünalmiş (2010) ise Gökler (2007) ve

Yücel vd. (2012)'in araştırma verilerinden farklı olarak birinci sıklıkla verilen cevabı “karşılık vermedim, görmezden geldim” şeklinde tespit etmiştir. Bu haliyle Ünalmiş (2010)'ın sonuçları bizim araştırma sonuçlarımızla tutarlılık göstermiştir. Dölek (2002) ise araştırmasında öğrencilerin zorbalığa uğradıktan sonra veya o esnada kimseyle paylaşmama eğiliminde olduğunu belirlemiştir. Dölek, bu durumu öğrencilerin çoğu kez yetişkinlerin müdahalelerinin işe yaramayacağına, yetişkinlere haber vermenin zorbalıların saldırganlıklarını daha çok artırabileceğine, zorbalarda bir intikam duygusu yaratabileceğine, zorbalığa uğramalarının utanç verici olduğu düşüncelerine bağlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin zorbalığa uğradıktan sonra zorbalığı görmezden gelip ona karşılık vermemesi güçlü ve özgün olan kurban davranışlarından. Kurbanlar yaşadıkları zorbalıktan sonra genel olarak acı çekmeye ve bu durumu sessizce kendi iç dünyasında yaşamaya eğilim göstermektedirler. Araştırmamız verilerinde ikinci sıklıkta verilmiş olan “ben de karşılık verdim” cevabı da bizim zorba/kurban öğrencileri belirlememizi kolaylaştıracak niteliktedir.

Öğrencilerin zorbalık karşısında “karşılık vermedim ve görmezden geldim” cevabını vermelerinin bir diğer nedeni ise yaşıyor olabilecekleri öğrenilmiş çaresizlik durumu olabilir. Zira öğrenci ilk kez kurban olduğu günden bu yana talepte bulunmasına rağmen yetişkinlerden zorbalığı ortadan kaldıracak bir yardım almamışsa, yardım istemenin işe yaramayacağını öğrenmiş olabilir.

Akran zorbalığının ortadan kaldırılmasının, okullarda öncelikle bu problemin dillendirilmesiyle oluşacak farkındalıkla başlayacağı düşünülmektedir. Şikayetler ve yardım istekleri ders ve sınıf öğretmenleri tarafından okul rehber öğretmenlerine bildirilmeli ve okul idaresi zorbalığın sıklığını ve boyutunu tespit etmelidir. Bundan sonra ise önleyici ve var olan zorbalığı tamamen ortadan kaldırmaya yönelik planlar geliştirilmelidir. Bu açıdan zorbalığa uğrayan öğrencinin okul personeline yardım istemesi zorbalığın tamamen yok edilmesi çalışmaları açısından oldukça önemlidir ve bu çalışmaların ilk basamağını teşkil etmektedir. Buna göre araştırmamızdan elde ettiğimiz öğrencilerin “bir yetişkinden yardım istedim” davranışının daha az tercih edilmesi sonucu bize olumsuz bir durumun varlığını göstermektedir.

Akran zorbalığının önlenmesi ve ortadan kaldırılması için izlenebilecek bir diğer yol ise eğitim süreci içerisinde öğrencilere zorbalığa uğradıktan sonra yardım isteme yollarının öğretilmesi olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra öğretmen-öğrenci dayanışması, zorbalığın açık işaretlerine karşı duyarlılık kazandırmak amacıyla öğretmenlere gerekli eğitimlerin

verilmesi, karşılıklı güven ilişkilerinin geliştirilmesi çalışmaları da okullardaki akran zorbalığının çözümü açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Öğrencilerin uğradıkları zorbalık sonunda bu durumlarını kimlere söylediklerini belirlemeye yönelik sorulara sıklıkla “arkadaşlarıma söyledim” cevabı verilirken, “anne ve babama söyledim” ve “kimseye söylemedim” cevabını verenlerin oranlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmamızdan elde ettiğimiz “zorbalığa uğradığımı en çok arkadaşlarıma söylerim” cevabı bize yine ergenlik dönemindeki bireyin hayatında, arkadaşlarının ne derece önemli olduğunun bir göstergesidir. Öğrenci maruz kaldığı zorbalığı ilk önce ve çoğunlukla arkadaşlarına bildirmiş ve bunun sonucunda hem onlardan destek talebinde bulunmuş hem de kişide rahatsızlık yaratan bir durumu kendine en yakın hissettiği kişi ile paylaşarak psikolojik olarak kendini rahatlatmaya çalışmıştır.

Alan yazında bu konu ile ilgili elde edilmiş farklı sonuçlar mevcuttur. Pişkin (2003), hem kız hem de erkek öğrencilerin uğradıkları zorbalığı en çok arkadaşlarına bildirdiklerini tespit etmiştir. İkinci sırada verilen cevap ise öğretmenlerimle paylaştım şeklindedir. Ünalınış (2010) ise araştırması sonucunda en sık olarak “arkadaşlarıma bildirdim” cevabını alırken, ikinci sıklıkta “sınıf rehber öğretmenime bildirdim” cevabını almıştır. Bunun yanında Gökler (2007), araştırmasında öğrencilerin uğradıkları zorbalıkları en çok “sınıf öğretmenlerine” bildirirken, ikinci sırada “arkadaşlarına” bildirdiklerini söylemiştir. Ergün (2011) ise öğrencilerin zorbalığa maruz kaldıklarını en çok arkadaşlarına daha sonra anne ve babalarına bildirirken en az okuldaki yetişkinlere bildirdiklerini belirlemiştir.

Kartal ve Bilgin (2007) de öğrencilerin uğradıkları zorbalıkları kimlere bildirdikleri sorusuna en çok “hiç kimse” cevabını vermişlerdir. Özkan ve Çifci (2010) ise öğrencilerin neredeyse tamamına yakın kısmının uğradıkları zorbalığı “öğretmenlerine” bildirdiklerini belirlemiş ve zorbalık sonunda en az yardım alınan yerlerden birinin ise okul rehberlik servisinin olduğu sonucunu elde etmiştir.

Bu konuda birbirinden farklı sonuçların var olması, araştırma grubundaki öğrencilerin aileleriyle, arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle ilişkilerine bağlanabilir. Elde ettiğimiz sonuçlara göre uğradıkları zorbalıkları bildirmede öğrenciler %47,5 oranında arkadaşlarını tercih ederken %11,5 ile sınıf öğretmenlerini ve %8,2 ile başka bir öğretmen ve okul rehber öğretmenini tercih ettiği görülmektedir. Burada öğrencilerin uğradıkları zorbalıkları öğretmenlerine bu kadar az bildirmelerinin sebebi olarak öğretmenlerinin onlara yardımcı olmayacaklarını düşünmeleri, öğretmenlere bu durumun bildirilmesinden sonra ceza

alabilecek olmalarını düşünmeleri, yardım isteme yollarını bilmiyor olmaları, öğretmenlerden yardım istemenin ve zorbalığı bildirmenin bir acizlik olduğunu düşünmeleri olarak gösterilebilir. Bu açıdan zorbalığın ortadan kaldırılması için öğretmen-öğrenci ilişkilerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Uğradıkları zorbalıktan sonra kendileriyle kimin ilgilendiği sorulan öğrenciler en sık olarak “arkadaşlarım” cevabını vermişlerdir. Bu cevap daha önce belirttiğimiz, uğradığın zorbalığı kime bildirdin? sorusuna verilen en sık cevap olan “arkadaşlarım” sonucu ile tutarlıdır. Zorbalığa uğrayan öğrenci bu durumunu en çok arkadaşlarıyla paylaşmış ve sonuç olarak en çok yardımı da arkadaşlarından almıştır. Pişkin (2003) kız ve erkek öğrencilerden ayrı ayrı edindiği cevaplarda en çok “arkadaşlarından yardım aldım” cevabını almıştır. Ünalmiş (2010)’ da araştırmasında Pişkin (2003) ve bizim çalışmamızla tutarlı olarak en sık olarak “arkadaşlarımdan” cevabını almıştır. Gökler (2007) ise araştırmasında uğradıkları zorbalık sonrasında öğrencilerle en çok öğretmenlerin ilgilendiğini tespit etmiştir.

Öğrencilere daha önceden zorbalıkta bulunup bulunmadıkları sorulmuş ve %16,5 oranında öğrenci ölçek sorularında belirtilmiş olan zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptığını bildirmiştir.

Araştırma dahilindeki öğrenciler son bir yıl içinde hangi zorbalık çeşitlerini ne sıklıkla gösterdiği yönündeki sorulara ise en çok sözel zorbalığın alt türlerinden olan isim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırma, küfür etme, kötü söz söyleme vb. davranışlarda bulunduklarını bildirmiştir. Bunu ise tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme ve kulak çekme vb. türdeki fiziksel zorbalıklar takip etmiştir. En az uygulanan zorbalık türü ise zorla para ve eşyalarını alma, almaya çalışma ya da eşyalarına zarar verme olarak belirlenmiştir. Zorbalık türlerinin sıklığının ise genellikle “bu yıl en az bir kez” olduğu görülmüştür.

Gökler (2007) araştırmasında en sık gösterilen zorbalık türünü tekme atma, tokat vurma, çarpma türünden fiziksel zorbalık olarak belirlerken ikinci sırada isim takma, alay etme, dalga geçme türünden sözel zorbalıkların izlediğini söylemiştir. Ünalmiş (2010) ise bizim araştırma sonucumuzdan farklı olarak en sık gösterilen zorbalık türünü “tekme, tokat, vurma, çarpma” türünden fiziksel zorbalık olarak tespit etmiştir.

Araştırmamızın söz konusu bu verileri kurban öğrencilerin verdikleri yanıtlarla uyumludur. Buna göre en sık maruz kalınan ve en çok uygulanan zorbalık türü sözel zorbalık ve ikinci

olarak fiziksel zorbalık iken ve en az gösterilen zorbalık türü zorla para ve eşyalarını alma, almaya çalışma ya da eşyalarına zarar verme olarak tespit edilmiştir.

Öğrencilerin okulda bir öğrenciye zorbalık yapıldığını gördüğünde neler yaptın? sorusuna verdikleri en sık cevap ise “bir yetişkine haber vererek yardım istedim” olmuştur. Bu durum ise daha önce elde ettiğimiz verilerle kısmen çelişmektedir. Öyle ki araştırma grubuna önceden yöneltilen “zorbalığa uğradığında kimlere söyledin?” sorusuna en çok “arkadaşlarıma” cevabı alınmıştır. Bu iki veri karşılaştırıldığında öğrencilerin kendileri zorbalığa uğradıklarında bunu en çok arkadaşlarıyla paylaşma eğilimi gösterirken, başka bir öğrencinin uğradığı zorbalığı bir yetişkine haber vererek ondan yardım isteme davranışını gösterme eğiliminde oldukları çıkarılabilir. Öğrencilerin böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yaptıkları sorusuna ise çoğunlukla “zorbaya durmasını söylerim” ve “kurbanı korumak için zorbaya karşı çıkarım” şeklindedir.

Gökler (2007)’ in araştırma sonuçları da bizim sonuçlarımızla tutarlı olup başka bir öğrenciyi zorbalığa uğrarken gördüğünde neler yaptın? sorusuna hem erkek hem de kız öğrencilerin “bir yetişkine haber vererek durdurmalarını isterim” cevabı olmuştur. Ünalmış (2010)’ in araştırmasında ise farklı akran zorbalığı statüsünde bulunan öğrencilerin cevabı ayrı ayrı incelenmiştir. Bunun sonucunda zorba, kurban, zorba/kurban öğrenciler en sık “durmalarını söyledim” cevabını verirken sadece nötr grubunda yer alan öğrenciler bizim araştırma sonucumuzla tutarlı olacak şekilde “bir yetişkine haber vererek durdurmalarını isterim” cevabını vermiştir.

Öğrenciler “okulunuzda zorbalık ne derece büyük bir sorun?” sorusuna en çok %20,8 ile “çok az” cevabını verirken okulda yaşadıkları zorbalıklardan ne kadar rahatsız olduğu sorusuna ise %32,8 ile “çok” cevabını vermiştir. Gökler (2007) araştırmasında zorbalık statülerine göre ayrı ayrı incelediği okullarda zorbalığın ne derece büyük bir sorun olduğu sorusuna sadece zorbalar “çok az” cevabı verirken kurban ve zorba/kurban statüsünde bulunanlar “çok”, nötr statüsünde bulunanlar ise “orta” cevabını vermişlerdir. Yine okulda yaşanan zorbalıklardan ne derece rahatsız olduğu sorusuna ise zorbalar “hiç”, kurbanlar “çok”, zorba/kurbanlar “çok ve orta düzeyde” cevabını verirken nötr statüsünde bulunan öğrenciler “orta” cevabını vermiştir. Ünalmış (2010) ise öğrencilere yönelttiği zorbalıktan ne kadar rahatsızsın sorusunu kız ve erkek öğrenci bazında ayrı ayrı incelemiştir. Bunun sonucunda hem erkek hem de kız öğrencilerin sıklıkla “çok” cevabını verdikleri saptanmıştır.

Öğrenciler kendilerine yöneltilen öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösterdikleri ve okullarındaki zorbalığı önleyebilmede ne kadar başarılı oldukları sorularına birbiriyle tutarlı olacak biçimde en sık “bilmiyorum” yanıtı vermiştir. Bu sonuç, öğrencilerin bu soruya cevap vermek istememeleri, gerçekten bu konuda bir fikirlerinin olmaması ve yönetici-öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki kopukluklarına bağlanabilir. Bu veri ışığında zorbaca olayların önlenmesi açısından yönetici-öğretmen ve öğrenci işbirliği ve dayanışma içinde özveriyle çalışmaların yapılması bu üç grup arasındaki bilgi ve yardım akışının desteklenmesi oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Ünalınış (2010) araştırmasında öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösterdiği sorusuna en sık %32,7 ile “çok” cevabını alırken, okuldaki zorbalığı önlemede öğretmen ve yöneticilerin ne kadar başarılı olduğu sorusuna ise en sık %36 ile “orta düzeyde başarılılar” cevabını almıştır. Yine Gökler (2007)’ de ayrı ayrı zorbalık statüleri bazında sorduğu öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derecede ilgi gösteriyor sorusuna zorba ve zorba/kurban öğrenciler “çok az ve orta” cevabını verirken, kurban öğrenciler “hiç ve çok az” cevabını vermiştir. Yönetici ve öğretmenlerin zorbalığı önlemedeki başarısı sorulduğunda ise zorba, zorba/kurban ve nötr öğrenciler “çok az” cevabını verirken, kurban statüsündeki öğrenciler “hiç başarılı olmadıkları” cevabını vermişlerdir.

Yapılan alan yazın taraması ile kendi araştırma sonuçlarımız karşılaştırıldığında çeşitli görüş farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bu durum ise araştırma grubu dahiline alınan okullardaki yönetici ve öğretmenlerin farklı yapı ve yeterlilikte olmalarına ve zorbalığa karşı farklı yöntemler benimsemelerine bağlanabilir.

Öğrencilere okullarında gördükleri zorbalıktan sonra okul sevgin ne kadar azaldı? diye sorulmuş ve çoğunlukla “hiç” cevabı alınmıştır. Bu sonuçla anlamlı derecede ilişkili olarak zorbalıklar yüzünden okula gelmekten ne kadar korkuyorsun? sorusuna da çoğunlukla “hiç” cevabı verilmiştir. Diğer taraftan okulda kendini ne kadar güvende hissediyorsun? sorusuna ise en sık “çok” cevabını vermişlerdir. Ele alınan bu üç durum sonuçları itibariyle birbirleriyle uyumludur. Zorbalık olaylarından sonra okula karşı “hiç” azalmayan bu durumdan dolayı okula gelmekten “hiç” korkmayan öğrencilerin bu cevaplarının altında okulda kendilerini çok güvende hissetmeleri yatıyordur sonucu çıkarılabilir.

Öğrencilerin zorbalıklar karşısında okula karşı sevgisinin ne kadar azaldığı sorusu Pişkin (2003)’ in araştırmasında zorba ve kurban öğrencilerde okul sevgisinin azaldığı yönündedir. Ünalınış (2010) ve Pişkin (2003)’ in bizim araştırma sonucumuzla uyumlu

olarak zorbalıktan sonra öğrencilerin okula karşı sevgilerinin “çok” azaldığını tespit etmiştir. Diğer yandan Gökler (2007) okul sevgisinin zorba öğrencilerde hiç azalmazken kurbanlarda “orta düzeyde” bir azalmanın olduğunu saptamıştır. Bu çalışma verileri ise bizim sonucumuzla kısmen uyumludur.

Bu verilerin her biri birbiriyle ilişkilendirilerek düşünüldüğünde okul ortamında her ne kadar zorbalık olayları görülse de bu durumun öğrencilerin okula karşı bakış açılarını değiştirmemiş ve okuldaki değer ve mutluluğunu etkilememiştir. Fakat öğrencilerin çoğunluğu zorbalık olaylarını önleme çalışmalarında okul yönetimini ve öğretmenleri yetersiz bulmuşlardır. Bu yetersiz görme durumunun ise öğrencilerin uğradıkları herhangi bir zorbalık karşısında bu durumu sadece arkadaşlarıyla paylaşmalarına neden olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan uğradıkları zorbalıktan sonra kendileriyle en çok ilgilenenin yine arkadaşları olup bu sıralamada okul yöneticilerin, sınıf ve rehber öğretmenlerin söylenme sıklığının da az olması okuldaki zorbalık olayları karşısındaki zafiyeti ve öğretmen ve öğrenciler arasında olması gereken nitelikli ilişkinin yoksunluğunu bize göstermektedir. Elde edilen bu sonuçlar ışığında okul yönetici ve öğretmenlerinin daha dikkatli davranarak, zorbalığa karşı işbirliğiyle oluşturulmuş bir eylem planı hazırlamalarının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte zorbalığın okullarda en sık nerede ve ne zaman yapıldığının bilinmesi, önleme çalışmalarının yapılmasında hayati bir rol oynamaktadır.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin İlişki Ölçeği Anketine Verdikleri Cevaplara İlişkin Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde çalışma grubundaki öğrencilerin ilişki ölçeği anketine verdikleri cevaplara göre bağlanma stilleri statülerindeki dağılımları yer almaktadır.

Öğrencilerin bağlanma stillerinin tespit edilmesine yönelik sorulara verilen cevaplar istatistiksel olarak incelenmiş ve ortalaması en yüksek stilin kayıtsız bağlanma olduğu görülmüştür. Turan Akdağ (2011)’ ın araştırma sonuçlarında bizim araştırma sonucumuzla tutarlı olarak ortalaması en yüksek bağlanma stilini korkulu ve kayıtsız bağlanma stili olarak belirlemiştir. Bizim araştırma sonucumuzla uyumlu bir diğer araştırma da Onur (2006)’ un çalışmasıdır. Bu çalışmada da en yüksek ortalamaya sahip bağlanma stili kayıtsız stil olarak belirlenmiştir. Sümer ve Güngör (1999)’ ün araştırmasında ise katılımcıları en iyi betimleyen bağlanma stiline birinci sırada güvenli bağlanma stili ile ikinci sırada saplantılı bağlanma stili olduğu tespit edilmiştir. Keskin (2007) de bu verilerle

tutarlı olarak en yüksek ortalamaya sahip bağlanma stilini güvenli bağlanma olarak belirlemiş ve en az ortalamanın saplantılı bağlanmaya ait olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Sosyodemografik Değişkenlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde çalışma grubundaki öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi, anne ve baba medeni durumu ve kardeş sayısı gibi sosyodemografik değişkenlerinin akran zorbalığı sürecinde zorba ya da kurban olma ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye dair bulgular yer almaktadır.

Akran zorbalığı statülerindeki öğrencilerin cinsiyet dağılımları ele alındığında ise kız ve erkek öğrencilerin en çok nötr grupta yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında kız öğrenciler en az %7,1 ile zorba/kurban statüsünde bulunmakta iken, erkek öğrenciler en az %6,4 ile kurban statüsünde yer aldığı görülmektedir.

Alan yazında ise erkek ve kız öğrencilerin en az bulundukları zorbalık grubunun çoğunlukla zorba statüsü olduğu görülmektedir (Acar, 2009; Güner, 2009; Bulgurcu, 2011; Ergün, 2011).

Acar (2009), çalışmasında cinsiyete göre akran gruplarını değerlendirmiş, zorba, kurban ve izleyici (nötr) gruplarının çoğunluğunu kızların, zorba-kurban grubunun çoğunluğunu ise erkeklerin oluşturduğunu tespit etmiştir. Pelendecioğlu (2011) ise, kızların erkeklere oranla daha yüksek oranda kurban ve zorba olduklarını gözlemiştir. Erkekler ise daha fazla zorba-kurban statüsünde yer alırken, kızların da zorbalığa katılmama (nötr) oranı erkeklere göre daha yüksektir. Pelendecioğlu, kızların zorbalıkta erkeklere oranla daha çok yer almasını her geçen gün hızla değişen cinsiyet rollerinin etkisiyle kız öğrencilerin kendilerini daha kolay ifade etmelerine ve kendilerini rapor etmede daha az çekinmelerine bağlamıştır.

Kaşvut (2009) araştırmasında zorba statüsünde kızların oranını daha yüksek bulurken, kurban statüsünde erkeklerin oranını daha yüksek bulmuştur. Zorba-kurban statüsünde ise kız-erkek oranı benzerlik göstermektedir. Zorbalığa katılmama oranı da diğer çalışma bulgularıyla (Acar, 2009; Pelendecioğlu, 2011; Bulgurcu, 2011) doğru orantılı olup kızlarda, erkeklere oranla daha yüksektir. Erkeklerin daha çok kurban statüsünde olmalarının sebebi ise onların somut olarak gözlenen fiziksel içerikli zorbalık davranışlarını tercih etmeleri ve kendilerini rapor etmede çektikleri güçlük olabilir (Kaşvut, 2009).

Çalışmamız sonucunda cinsiyete göre maruz kalınan zorbalık türleri incelendiğinde erkek ve kızların maruz kaldıkları zorbalık türlerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Kızlar daha çok isim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz vb. türde zorbalığa maruz kalırken, erkekler %14,5 ile hem kızlarda olduğu gibi isim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söyleme vb. hem de tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme vb. zorbalık türlerine maruz kalmışlardır.

Atalay (2010) cinsiyetin korkutma ve sindirme ile açık saldırı ve ilişkisel saldırı alt boyutları üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu tespit etmiştir. Buna göre kızlara oranla erkekler korkutma ve sindirme ile açık saldırı ve ilişkisel saldırı türünden davranışları daha fazla sergilemektedir. Bunun yanında araştırmamız bulgularıyla uyumlu olarak erkekler, kızlara oranla daha fazla korkutma, sindirme ve açık saldırı alt boyutlarındaki zorbalığa maruz kalmaktadır sonucuna varmıştır. Pekel Uludağlı ve Uçanok (2005) da araştırmasında erkeklerin alay ve ilişkisel saldırı gibi zorbaca davranışları kızlardan daha fazlaca gösterdiğini tespit etmiştir. Bu da kızların genellikle iftira atmak, dedikodu yapmak ve arkadaş ilişkilerini olumsuz yönde etkilemek gibi akran zorbalığının daha fazla sosyal ilişkileri etkilemeyi ve sözel saldırıyı içeren biçimlerini kullandıkları yönündeki bulgularla ters düşmekte iken bizim araştırma bulgularımızla kısmen uyumluluk göstermektedir. (Pekel Uludağlı & Uçanok, 2005). Çankaya (2011) ise erkek öğrencilerin hem fiziksel zorbalığa hem de sözel zorbalığa kız öğrencilerden daha fazla uğradıklarını söylemiştir. Ayas ve Pişkin (2011)' in araştırmalarına göre kızlar erkeklere göre daha çok sözel zorbalığa maruz kalırken diğer tüm zorbalık türlerine uğramada erkekler kızlara göre daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır. Kızların sözel, sosyal ve ilişkisel boyutta diyebileceğimiz türdeki zorbalığın alt türlerine daha fazla uğraması ve bunun yanında erkeklerin en çok hem sözel hem de fiziksel zorbalık alt türlerine maruz kalmaları bakımından alan yazındaki bu araştırma bulguları bizim araştırma sonuçlarımızla tutarlılık göstermektedir.

Öğrencilerin en çok kim tarafından zorbalığa uğradığını tespit etmeye yönelik sorulara ise ilk sırada bir erkek öğrenci cevabı verilirken ikinci sıklıkla verilen cevap bir kız öğrenci tarafından zorbalığa uğradım olmuştur. Daha önce yapılan araştırmalarda ise zorbalıkta erkeklerin kız öğrencilere oranla akran zorbalığını göstermede daha çok yer aldığını savunan görüş daha baskındır (Bilgin, 2007; Nansel vd., 2001; Alikışıfoğlu vd., 2007; Keskin, 2010; Bulgurcu, 2011; Pişkin, 2003; Gökler, 2007; Ergün, 2011; Pekel Uludağlı & Uçanok, 2005; Ayas & Pişkin, 2011; Özkan & Çifci, 2010; Ergün, 2015; Bulut, 2008;

Özdiñer Arslan, 2008; Güven, 2015; Ünalmış, 2010; Tıpırdamaz Sipahi, 2008). Bu bizim araştırma sonuçlarımızla uyumlu iken, ikinci sıklıkta cevaplanan “bir kız öğrenci tarafından zorbalığa uğradım” cevabı diğer araştırma sonuçlarından farklılık göstermiştir. Nansel vd. (2001) tarafından 15686 öğrenci ile yapılan araştırmada zorbaların sayısının erkeklerde kızlara oranla çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Alikeşifoğlu vd. (2007)’de bu araştırma sonuçlarıyla paralel olarak 3519 lise öğrencisiyle yapmış olduğu çalışmada erkeklerin kızlara nazaran daha çok zorbalık olaylarına dahil olduklarını tespit etmiştir.

Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin en çok bir erkek öğrenci tarafından zorbalığa uğradıklarını bildirmeleri toplum beklentilerinin ve yetiştirilme tarzlarının erkek çocuklarına yüklediği toplumsal roller ile alakalı olabilir. Kültürel ve toplumsal değerlerin ve ataerkil toplum yapısının erkeklere yüklediği ve fiziksel saldırganlığı normalleştirip onları bu yönde teşvik eden yapısı okullardaki zorbalığın en çok erkek öğrenciler tarafından yapılmasına neden olmuş olabilir.

İkinci en sık verilen “bir kız öğrenci tarafından zorbalığa uğradım” cevabı toplumsal beklentiler ile çelişkilidir. Elde edilen sonuçlarda erkek çocuklarının daha çok fiziksel zorbalıkta, kız çocuklarının ise daha çok sözel zorbalıkta bulunması ve erkek ve kız öğrencilerin bu iki ayrı zorbalık türünde çoğunluğu oluşturması elde edilen bu sonucu açıklayabilecek niteliktedir. Kızlar daha çok bir kız ya da bir grup kız öğrenci tarafından zorbalığa uğramış olup, daha çok sözel zorbalığın alt türleri olan isim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb. davranışlara maruz kalmışlardır. Bu faktörler de araştırma sonucumuzdaki bir kız öğrenci tarafından zorbalığa uğradım cevabının sıklığını açıklayıcı niteliktedir.

Kimin tarafından zorbalığa uğradın? sorusuna verilen cevaplar cinsiyet bazında değerlendirildiğinde ise kızların en çok bir kız ya da bir grup kız öğrenci tarafından, erkeklerin ise çoğunlukla bir erkek öğrenci ve bir grup erkek öğrenci tarafından zorbalığa uğradıkları tespit edilmiştir. Buradan cinsiyete göre zorbalık tercihleri, zorbaca davranış gösterecek öğrencileri kendi cinsine yönlendirmektedir sonucuna ulaşabiliriz. Ayrıca öğrencilerin daha çok hemcinslerine zorbalık yapmaları, zorbalıkta güç dağılımı ve dengesi açısından her cinsin kendi gücüne eşit veya kendinden daha güçsüz kişileri seçmeleri olarak gösterilebilir.

Özdiñer Arslan (2008) elde ettiği bulgular sonucunda kız öğrenciler kendilerine daha çok bir kız öğrencinin, erkek öğrencilerin ise kendilerine daha çok bir erkek öğrencinin

zorbalıkta bulunduğunu söylemiştir. Dölek (2002)' in araştırma bulguları da bu yönde olup her iki cinsin de en fazla hemcinslerine karşı zorbaca davranışlarda bulunduğu yönündedir. Bu bulgular bizim araştırma sonuçlarımız ile tutarlılık göstermektedir.

Araştırmamızda “kurban olma ile cinsiyet arasında bir ilişki var mıdır?” sorusunun cevabı aranmış ve kurban olma ile cinsiyetin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmamızda “zorba olma ile cinsiyet arasında bir ilişki var mıdır?” sorusunun cevabı da aranmıştır. Elde edilen bulgular ise zorba olma ile cinsiyetin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı yönündedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bir diğer sonuç ise cinsiyet ile zorbalık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını söyleyen çalışmalardır. Bu çalışmalara göre cinsiyetin zorba veya kurban olma üzerinde belirleyici bir etkisi yoktur (Ertan, 2012; Dölek, 2002; Güven, 2015).

Dölek (2002) yaptığı çalışmasında bu görüşle doğru tutarlı sonuçlar elde etmiş ve cinsiyetin zorba ya da kurban olma üzerinde belirgin bir etkisinin bulunmadığını söylemiştir. Ertan(2012) araştırmasında akran zorbalığının zorba, kurban ve zorba-kurban statülerinde bulunma ile cinsiyet arasında nasıl bir dağılım olduğunu incelemiş sonucunda kız ve erkek öğrencilerin cinsiyetleri ile zorba ve kurban olmanın anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. Güven (2015) ise araştırmasında kurban olma ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Araştırmamız sonucunda güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma puanları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara rastlanmaktadır. Farklılık bulunduğu durumlarda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır. Buna göre erkek öğrencilerin güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma düzeyleri kız öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Kayıtsız bağlanma puanı ile cinsiyet arasında ise herhangi bir farka rastlanmamıştır.

Başer Şeker (2009) araştırması sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla oranda güvenli ve saplantılı bağlanma stiline sahip olduklarını tespit etmiştir. Bu sonuç bizim araştırma verilerimiz ile tutarlı iken kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla korkulu bağlanma stiline sahip olduğunu belirlemesi açısından bizim araştırma sonuçlarımızla çelişmektedir.

Turan Akdağ (2011)' in araştırması ise bize şu sonuçları vermiştir: Güvenli ve saplantılı bağlanmada kız ve erkek öğrenciler benzer ortalamalara sahip iken, korkulu bağlanmada kızlar erkeklere oranla daha yüksek oranlara sahiptir. Karaboğa (2011) ise araştırmasında

çocukların bağlanma stilleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu tespit etmiştir. Bu doğrultuda kız öğrencilerin güvenli bağlanma düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek iken erkek öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri de kız öğrencilere oranla daha yüksek düzeydedir. Keskin (2007)' in araştırma verileri ise güvenli ve saplantılı bağlanmada erkek öğrencilerin kızlardan daha yüksek puan aldıklarını göstermektedir. Bu sonuç ise bizim araştırma sonuçlarımızla tutarlılık göstermektedir.

Araştırmamızda “kurban olma ile yaş arasında bir ilişki var mıdır?” sorusunun cevabı aranmış ve kurban olma ile yaş arasında istatistiksel açıdan bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Araştırmamızda “zorba olma ile yaş arasında bir ilişki var mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Elde edilen bulgular ise zorba olma ile yaşın istatistiksel açıdan bir ilişkinin bulunmadığı yönündedir.

Yapılan birçok araştırmada yaş ile sınıf düzeyi değişkenlerinin birbirine paralel olduğu düşünülerek bu iki değişkenin birlikte ele alındığı görülmektedir. Bizim çalışmamızda da bu iki değişken ayrı ayrı incelenmiş fakat bulguların yorumlanması aşamasında birlikte yorumlanmıştır.

Şirvanlı Özen ve Aktan (2010) araştırmalarında zorbalığın da, kurban olmanın da yaşla birlikte azaldığını belirlemiştir. Bunun yanında Şirvanlı Özen (2006) kızlarda ilişkisel saldırı alt boyutu dışında tüm zorbalık türlerinde yaşla birlikte bir düşüş olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte kurban olmanın yaş ile birlikte hem kız hem de erkek öğrencilerde azaldığını fakat zorbalığın kızlarda azalırken erkeklerde anlamlı bir değişimin olmadığını tespit etmiştir. Dölek (2002) ise araştırmasında kurban olmanın sınıf düzeyi dolayısıyla yaş ile birlikte azaldığını fakat zorba olma ile bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. Bu araştırmalar yaş ile birlikte kurban olma arasında anlamlı bir ilişki tespit etmeleri bakımından bizim araştırma bulgularımızla çelişkilidir.

Daha önce yapılan çalışmalarda zorba veya kurban olma ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulgusunu elde ederek bizim araştırma bulgularımızla tutarlı sonuçlar elde etmiş araştırmalar da mevcuttur (Ayas & Pişkin, 2011; Kaşvut, 2009; Dölek, 2002; Cenkseven & Yurtal, 2008).

Bağlanma stilleri puanları ile yaş arasındaki fark incelenmiş ve yaşın, korkulu bağlanma puanı ile arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Farklılık bulunduğu durumlarda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır. Buna göre on beş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri on altı yaşındaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Elde edilen bu

farklılığın aksine güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma puanları ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Keskin (2007)' in araştırmasında ergenler arasında korkulu ve kayıtsız bağlanma alt boyutlarında yaş grupları arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre on iki yaşındaki ergenler daha çok korkulu bağlanma geliştirirler fakat yaş ilerledikçe bu durumda bir azalma olmaktadır. Bu da ilerleyen yıllar düşünüldüğünde bizim elde ettiğimiz sonuç ile tutarlılık göstermektedir. Zira çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçta da yaş ile birlikte korkulu bağlanma düzeyinin azaldığı vurgulanmıştır.

Onur (2006) ise araştırma sonuçlarında güvenli bağlanma alt boyutunda yaş gruplarına göre anlamlı bir fark olmadığını belirlerken, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma alt boyutunda on sekiz yaş ve üstü yaş grubu lehine bir fark olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırma güvenli bağlanma ile yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit etmemesi açısından bizim araştırma sonuçlarımızla uyumluluk göstermektedir.

Dede (2015) ise çalışmasında yaşın sadece güvenli bağlanma ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Buna göre on beş yaş ve altındaki öğrenciler on yedi yaş ve üstü öğrencilere göre daha çok güvenli bağlanma puanına sahiptir. Elde edilen bu bulgu ise bizim araştırma sonucumuzla çelişmektedir.

Araştırmamızda “kurban olma ile sınıf düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Elde edilen bulgular ise kurban olma ile sınıf düzeyinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre 9. ve 11. sınıftaki kurban öğrencilerin oranı 10. ve 12. sınıftaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Kurban olma ile sınıf düzeyi değişkenleri arasındaki bu ilişki 9. sınıf öğrencilerinin ortaokul kademesinden lise kademesine geçmiş olup yeni bir okul ortamına girmiş olmalarına, bu ortama ve arkadaşlarına uyum süreci içerisinde olmalarına ve yeni okullarındaki genellikle hem vücut gelişimi hem de yaş olarak en küçük öğrenci olmalarına bağlanabilir. Bunun yanında 11. sınıf öğrencilerinin ise okullarında yeni bir bölüm tercih etmiş olmalarına ve bölüm tercihlerinden dolayı yeni oluşturulan sınıflarına uyum sağlamaya çalışmalarına bağlanabilir.

10. ve 12. sınıf öğrencilerinin ise bir önceki yıldan kalan bir düzen, alışkanlık ve arkadaşlıklarının var olması ve yeni bir düzen ya da ortama uyum sağlama gibi bir çabaları olmadığı için kurban olma oranlarının 9. ve 11. sınıflara oranla daha az olduğu görülmektedir. Burada tespit edilen ilişki bir önceki yıla göre farklılaşan ve yabancılaşan

sınıf-okul ortamlarının akran zorbalığı sürecinde kurban olmayı kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmamızda zorba olma ile sınıf düzeyi arasında bir ilişki var mıdır? sorusunun cevabı aranmıştır. Elde edilen bulgular ise zorba olma ile sınıf düzeyinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı yönündedir.

Alan yazındaki çalışmaların çoğu ise zorba ya da kurban olma ile sınıf düzeyi değişkenini öğrencinin yaş değişkenine bağlı olarak açıklamıştır. Bu açıklamalar ise birbirinden farklılık göstermektedir. Bizim araştırma sonucumuzla tutarlı olan çalışmaların (Ayas & Pişkin, 2011; Kaşvut, 2009; Dölek, 2002; Cenkseven & Yurtal, 2008) yanı sıra zorba ya da kurban olmanın sınıf düzeyi ile ters orantılı olduğu yani sınıf düzeyi arttıkça zorba ya da kurban olmanın azalacağı görüşü de mevcuttur (Nansel vd., 2001; Alikashifoğlu vd., 2007; Smith vd., 1999; Atalay, 2010; Ergün, 2011; Pelendecioğlu, 2011; Kaşvut, 2009; Şirvanlı Özen, 2006; Ergün, 2015). Ayrıca yapılan araştırmalar sonucunda zorbalığın yaşla birlikte azalmadığı yalnız yaşla birlikte zorbalığı bildirmenin azaldığını söyleyenler (Dölek, 2002; Salmivalli, 2002; Smith, 1999) ve zorbalığın farklı türlerinde sınıf düzeyine göre değişiklik gösterdiğini söyleyenler de (Smith & Brain, 2000; Salmivalli, 2002; Atalay, 2010; Şirvanlı Özen, 2006; Gültekin, 2003) bulunmaktadır.

Alikashifoğlu vd. (2007) yaptıkları araştırmalarında 9. sınıfların 10 ve 11. sınıflara göre daha fazla kurban olduklarını saptamıştır. Bu durum ise araştırmacı tarafından küçüklerin zorbalıkla mücadele edecek sosyal becerilerini yeterince kazanamamış olmalarına bağlamaktadırlar. Olweus ise ilkokullardaki zorbalık olaylarının liseye göre iki kat daha fazla olduğunu tespit etmiştir. 1. ve 2. sınıfta zorbalığa uğrayan öğrenci yüzdesi (%11,6), 7. ve 9. sınıflarda zorbalığa uğrayan çocukların yüzdesinin (%5,4) hemen hemen iki katıdır (Olweus' tan aktaran Dölek, 2002). Bulgurcu (2011) da 6-8. sınıflarda yaptığı çalışması sonucunda kurban olmanın sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte bir azalma gösterdiğini saptamıştır. Bunun yanında 7. sınıfta farklı zorbalık statülerine katılımın arttığı tespit edilmiştir. Ergün (2011) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırma sonucunda sınıf düzeyi arttıkça kurban olmanın azaldığını saptamıştır. Ergün (2015) ise 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında akran zorbalığı göstermenin en çok 4. sınıf öğrencilerinde olduğunu tespit ederken bu durumun 5. sınıfta azalma gösterdiği görülmüştür. Ayrıca Dölek (2002) araştırmasında kurban olma puanlarının sınıf düzeyi arttıkça azalma gösterdiğini tespit etmiştir. Bu bulgular bizim araştırma sonucumuzla çelişmektedir.

Alan yazında zorba veya kurban olma ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulgusunu elde eden araştırmalar da mevcuttur (Ayas & Pişkin, 2011; Kaşvut, 2009; Dölek, 2002; Cenkseven & Yurtal, 2008). Ayas ve Pişkin (2011) araştırmalarında cinsel mağduriyet hariç tüm zorbalık türlerine uğrama düzeyleri ile sınıf düzeyleri arasında bir farklılaşma olmadığı sonucunu elde etmiştir. Bu araştırmaya göre 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerinden daha fazla zorbalığa uğradıkları, ayrıca hem 9. sınıf hem de 10. sınıf öğrencilerinden daha fazla cinsel zorbalık yaptıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra 11. sınıf öğrencilerinin toplam zorbalık puanlarının 9. sınıf öğrencilerinin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum ise araştırmacılar tarafından 11. sınıf öğrencilerinin daha alt sınıftaki öğrencilere göre yaş ve fiziksel güç üstünlüğüne bağlanarak açıklanmıştır. Kaşvut (2009) ise araştırmasında zorbalık statülerine dahil olmanın sınıf düzeyi ile ilişkisini incelemiş ve öğrencilerin zorba, kurban ve zorba-kurban statülerinde yer almaları ile sınıf düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını saptamıştır. Yine Dölek(2002) ve Cenkseven ve Yurtal (2008) de araştırmaları sonucunda zorba olma ile sınıf düzeyi arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını söylemiştir. Alan yazındaki bu araştırmalar elde ettiği sonuç itibarıyla bizim bulgularımızla tutarlılık göstermektedir.

Bağlanma stilleri puanı ile arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer faktör ise sınıf düzeyidir. Araştırma sonucunda korkulu bağlanma ile sınıf düzeyi arasında bir farklılık tespit edilmiştir. Bu inceleme sonucuna göre 11. sınıf öğrencilerinin korkulu bağlanma düzeyleri 10. sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede daha yüksektir. Bunun yanında güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yaş ve sınıf düzeyleri ile bağlanma stilleri karşılaştırıldığında birbirinden farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre yaş ilerledikçe korkulu bağlananların oranı azalırken sınıf düzeyi artarken korkulu bağlananların oranında bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç bir sınıf düzeyindeki öğrencilerin hepsinin aynı yaşta olmamalarına bağlanabilir. Onur (2006) ve Dede (2015), bizim araştırma sonucumuzdan farklı olarak araştırmalarında tüm bağlanma stilleri ile sınıf düzeylerini karşılıklı incelemiş fakat genel olarak bir farklılığa rastlanmamıştır.

Kurban olma ile anne-baba eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere yapılan çalışmalar sonucunda kurban olma ile hem anne hem de babanın eğitim düzeyi arasında istatistiksel yönden anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Zorbalık ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelenmiş ve zorbalık ile annenin eğitim düzeyi arasında ilişki tespit edilmiştir. Burada annesinin eğitim düzeyi ilköğretim olan öğrencilerde zorbalık yapmayanların oranı yapanlara göre anlamlı derecede daha yüksek iken, annesinin eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerde zorbalık yapanların oranı yapmayanlardan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Zorbalık ile babanın eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiş, buna göre babasının eğitim düzeyi ilköğretim olan öğrencilerde zorbalık yapmayanların oranı yapanlardan anlamlı derecede daha yüksek iken babasının eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerde zorbalık yapanların oranları yapmayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Bu iki veri birbiriyle tutarlı olarak, anne ya da babasının eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerin zorbalık yapma puanları anne ve babasının eğitim düzeyleri üniversite ve üzeri eğitimden farklı olan öğrencilerin zorbalık yapma puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anne baba eğitim düzeyinin zorba ya da kurban olma üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların bulguları ise değişkenlik göstermektedir. Anne baba eğitim düzeyi ile zorba ya da kurban olma arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı yönündeki bazı görüşlerin (Özdinçer Arslan, 2008; Kapıcı, 2004; Güven, 2015; Keskin, 2010; Kaplan, 2012) yanı sıra bu iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu söyleyen araştırmalar da mevcuttur (Özkan & Çifci, 2010; Tıpırdamaz Sipahi, 2008; Ergün, 2011). Keskin (2010) araştırmasında öğrencilerin fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, eğlenme amaçlı zorbalık, duygu zorbalığı alt boyutları puanları ile anne ve baba eğitim düzeyleri değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Bununla birlikte Güven (2015) araştırması sonucunda anne ve baba eğitim düzeyi ile zorba ya da kurban olma arasında istatistiksel olarak yorum yapabileceğimiz anlamlı bir ilişkinin olmadığını söylemiştir. Ayrıca Kaplan (2012) araştırmasında anne baba eğitim düzeyi ile öğrencilerdeki saldırganlık puanları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sonuç olarak anne babanın eğitim düzeyinin saldırganlık puanlarını farklılaştırmadığını saptamıştır. Bu çalışmalar kurban olma ile anne baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmesi açısından bizim araştırma bulgularımızla tutarlılık göstermektedir. Özkan ve Çifci (2010) ise araştırma bulguları sonucunda düşük sosyoekonomik düzey ile anne baba eğitim düzeyinin paralel olduğunu ve bu değişkenler ile kurban olmanın ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip kurban öğrencilerin anne babalarının eğitim düzeylerinin daha çok ilköğretim olduğu görülmüştür. Tıpırdamaz Sipahi (2008) ise

araştırmasında annelerin okur yazar olmalarının öğrencilerin akran zorbalığı süreci içindeki statülerinde nötr grupta yer almasını artırırken, annenin hiç okula gitmemiş olması zorba, kurban ve zorba kurban olmayı artırdığı tespit edilmiştir. Babanın okula gitmemiş olması ise öğrencilerin kurban olmasını artırırken, babanın eğitim görmüş olması öğrencilerin akran zorbalığı süreci içinde nötr grupta yer almasını artırıcı bir rol oynamaktadır. Ergün (2011) ise araştırması sonucunda kurban ve zorba-kurban statüsündeki öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim seviyelerinin zorba ve nötr statüsünde yer alan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim seviyelerine göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Elde edilen tüm bu sonuçlar ise bizim araştırma bulgularımızla çelişmektedir. Çünkü bizim araştırma sonucumuzda anne ve babanın eğitim düzeyinin artması öğrencilerin zorbalık puanlarını da artırmaktadır.

Araştırmamızda sosyoekonomik faktörlerden olan anne-baba medeni durumu ve kardeş sayısı ile zorba ya da kurban olma arasındaki ilişki ele alınmış ve bu değişkenler ile zorba ya da kurban olma arasında istatistiksel yönden yorum yapacağımız anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Sosyodemografik değişkenlerden anne babanın medeni durumu hakkında yapılan araştırmalar sonucunda Ergün (2011) ve Ergün (2015) anne babanın medeni durumu ile öğrencilerin kurban olma ya da zorba olma durumları arasında bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. Alan yazındaki bu araştırmalar anne ve babanın medeni durumunu ile öğrencilerin kurban ya da zorba olmaları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmış olması bakımından bizim araştırma sonucumuzla tutarlılık göstermektedir.

Daha önce yapılan araştırmalar arasında demografik değişkenlerden biri olan kardeş sayısının, kurban ya da zorba olma üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmalar da bulunmaktadır. Keskin (2010) araştırma sonucunda kardeş sayısının arttıkça öğrencilerdeki zorbalık eğiliminin de arttığını ifade etmiştir. Ergün (2011) akran zorbalığı sürecine dahil olup ve kurban ve zorba-kurban statülerinde bulunan öğrencilerin kardeş sayılarının üç ve üzeri olduğunu tespit etmiştir. Buradan kardeş sayısı ile birlikte kurban ve zorba-kurban statülerine dahil olmayı artırır sonucuna varılmıştır. Bu sonuç ise bizim araştırma bulgularımızla çelişmektedir. Çünkü bizim araştırmamızda kardeş sayısı ile zorba ya da kurban olma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Araştırmamızda bağlanma stilleri ile annenin eğitim durumu arasındaki fark tespit edilmeye çalışılmış ancak bu iki faktör arasında da herhangi bir farka rastlanmamıştır. Ayrıca bağlanma stilleri ile babanın eğitim durumu konusunda öğrenci cevapları incelenmiş ve güvenli, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri ile baba eğitim durumu

arasında herhangi bir farka rastlanmazken bunlardan farklı olarak öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri ile arasında bir farklılık söz konusudur. Buna göre babasının eğitim durumu üniversite olan öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri, babasının eğitim durumu ilkokul olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Dede (2015)' nin araştırması bizim araştırma bulgularımızla uyumluluk göstererek anne eğitim durumu ile bağlanma stilleri arasında herhangi bir farkın olmadığını tespit etmiştir. Bunun yanında baba eğitim durumu ile bağlanma stilleri ilişkisi incelendiğinde yine bizim araştırma bulgularımızla tutarlı olarak korkulu bağlanma stili ile baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmıştır. Buna göre babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin korkulu bağlanma ortalamaları diğer gruplardan daha fazladır. Ayrıca babaları üniversite mezunu olan öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri anlamlı şekilde düşük çıkmıştır. Bu veriden hareketle ise babanın eğitim düzeyinin öğrencilerdeki korkulu bağlanmayı azalttığı sonucuna varılmıştır. Bu araştırma baba eğitim düzeyi ve korkulu bağlanma stili arasında anlamlı bir farklılık tespit etmesi açısından bizim araştırma bulgularımızla tutarlılık göstermektedir. Keskin (2007) araştırma sonuçları da anne eğitim düzeyi ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki tespit edememesi açısından bizim araştırma bulgularımızla tutarlılık göstermektedir.

Bağlanma stilleri ile baba eğitim düzeyi puanlarının incelenmesi bakımından Kaplan (2012)' in araştırma sonuçları da bizim sonuçlarımızla tutarlılık göstermektedir. Buna göre anne ve baba eğitim durumu ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmacı güvenli ve güvensiz bağlanma ile anne-baba eğitim durumları arasında istatistiksel açıdan bir ilişkinin bulunmadığını saptamıştır.

Anne-baba medeni durumu ile bağlanma stilleri arasındaki farkı ele almış ve bu iki değişken arasında istatistiksel olarak yorumda bulunabileceğimiz anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Dede (2015) araştırması sonucunda bizim elde ettiğimiz sonuçlar ile çelişkili olacak şekilde saplantılı bağlanma ile anne-baba medeni durumu arasında bir ilişkiye rastlamıştır. Buna göre ebeveynleri ayrı olan öğrencilerin saplantılı bağlanma oranları ebeveynleri birlikte olan öğrencilerin saplantılı bağlanma oranlarından daha yüksektir.

Aileye ait bir diğer faktör olan kardeş sayısı ile bağlanma stilleri arasındaki fark ele alınmış ve saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığı ancak güvenli ve korkulu bağlanma stili ile kardeş sayısı arasında istatistiksel anlamda farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu sonuç

doğrultusunda kardeş sayısı 0-1 olan öğrencilerin güvenli ve korkulu bağlanma düzeyleri kardeş sayısı 4 ve üzeri olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Keskin (2007) araştırma bulgularında kardeş sayısı ile bağlanma stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Dede (2015) ise araştırması sonucunda üç ve daha çok kardeşe sahip olan ergenlerin, iki ve daha az kardeşe sahip olan ergenlere göre daha fazla kayıtsız bağlandıklarını tespit etmiştir. Buradan hareketle kardeş sayısının artmasıyla birlikte kayıtsız bağlanma stiline de arttığı yorumunda bulunulmuştur.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Akran Zorbalığı ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmamızda bağlanma stilleri ile kurban olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmıştır. Buna göre zorbalığa uğramayan öğrencilerin güvenli bağlanma düzeyleri zorbalığa uğramış veya uğramakta olan öğrencilere oranla anlamlı derecede daha yüksektir. Bunun yanında korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri ile kurban olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Bağlanma stilleri ile zorbalık arasındaki fark incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Alan yazında ise çeşitli görüşler mevcuttur. Şirvanlı Özen ve Aktan (2010)'ın araştırması güvenli bağlanmanın zorbalık sistemi içinde zorba ve kurban olmayı azalttığını tespit etmiştir. Bu sonuç doğrultusunda Şirvanlı Özen ve Aktan (2010) yaşamın ilk yıllarında kurulması gereken güçlü güvenli bağlanmanın ileriki yıllarda çocuğun akranlarıyla olan ilişkilerinde koruyucu bir faktör olduğunu belirtmiştir.

Kaplan (2012) ise araştırması sonucunda bizim araştırma sonucumuzdan farklılık göstererek ebeveyne bağlanma ile saldırganlık arasında bir ilişki tespit etmiş ve güvensiz bağlanma stiline sahip öğrencilerin güvenli bağlanma stiline sahip olan öğrencilerden daha fazla saldırganlık yaptıkları sonucuna ulaşmıştır.

Çelik (2006) çalışmasında farklı türdeki saldırganlıklar ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırma sonucunda fiziksel saldırganlık ile korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stili arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki bulunurken güvenli bağlanma ile anlamlı herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca sözel saldırganlık ile korkulu ve kayıtsız bağlanma stili arasında doğrusal ve anlamlı ilişki mevcut iken saplantılı ve güvenli bağlanma stili arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Buradan korkulu ve kayıtsız bağlanma stiline sahip öğrencilerde hem sözel hem de fiziksel saldırganlığın görüldüğü sonucuna varılabilir. Güvenli bağlanma stili ise hem fiziksel hem de sözel saldırganlık türleriyle ilişkisiz bulunmuştur. Bu araştırma sonuçları, öğrencilerin bağlanma

stilleri ile saldırganlık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit etmesinden ötürü bizimle çelişirken güvenli bağlanma stili ile fiziksel ve sözel saldırganlık türleri arasında anlamlı bir fark tespit etmesi bakımından bizim araştırma sonucumuzla tutarlılık göstermektedir. Dede (2015) ise araştırması sonucunda güvensiz bağlanma stillerine sahip olan ergenlerin yapıcı olmayan çatışma çözme yaklaşımlarını benimsediklerini tespit etmiştir. Yapıcı tarzdaki çatışma çözme yaklaşımlarına sahip olmayan kişilerin sosyal yaşamlarında sorun yaşama olasılıklarının yüksek olduğu düşünüldüğünde bu kişilerin zorba, kurban ve zorba kurban statüsünde olabilecekleri söylenebilir. Elde edilen bu sonuç, bağlanma stilleri ile öğrencilerin yapıcı çatışma çözme yaklaşımlarına sahip olmamalarının zorba ya da kurban olmayı kolaylaştırdığı öngörüsü bizim araştırma bulgularımızla çelişmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda ölçekte yer alan sorulara verilen cevaplara göre elde edilen sonuçlar, araştırma bulgularına ve gelecek araştırmalara yönelik öneriler yer almaktadır.

Araştırma Amacına Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

1. Çalışma grubuna dahil olan öğrencilerin zorbalık statülerine göre dağılımları incelenmiş bunun sonucunda öğrencilerin çoğunlukla nötr grupta yer aldıkları görülmüştür.
2. Araştırmamız sonucunda en sık maruz kalınan zorbalığın sözel zorbalık olduğu görülmüş ve isim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırma, küfür-kötü söz vb. davranışlar en sık görülen zorbaca davranışlar olarak tespit edilmiştir. Bunun yanında öğrencilerin zorbalığa uğrama sıklıkları genelde bu yıl en az bir kezdir.
3. Öğrenciler, zorbalık çeşitlerine en çok nerede uğradıklarını belirlemeye yönelik sorulan sorulara en çok “sınıfta” cevabını vermişlerdir.
4. Öğrencilere okulda zorbalığa uğradıklarında neler yaptıkları sorulduğunda ise çoğunlukla bu durumu görmezden geldiklerini ve karşılık vermediklerini söylemişlerdir.
5. Araştırmamızdan elde ettiğimiz bir diğer sonuç ise öğrencilerin sıklıkla teneffüslerde zorbalığa uğradıklarını göstermektedir.
6. Öğrenciler uğradıkları zorbalık sonunda bu durumlarını kimlere söylediklerini belirlemeye yönelik sorulara sıklıkla “arkadaşlarıma söyledim” cevabını vermişlerdir.
7. Uğradıkları zorbalıktan sonra kendileriyle kimin ilgilendiği sorulan öğrenciler, en sık “arkadaşlarım” cevabını vermişlerdir.

8. Araştırma grubuna dahil olan öğrenciler son bir yıl içinde hangi zorbalık çeşitlerini ne sıklıkla gösterdiği yönündeki sorulara en sık sözel zorbalığın alt türlerinden olan isim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırma, küfür etme, kötü söz söyleme vb. davranışlarda bulunduklarını bildirmiştir. Bunun yanında öğrencilerin zorbalıkta bulunma sıklıkları genelde bu yıl en az bir kezdir.
9. Öğrencilerin okulda bir öğrenciye zorbalık yapıldığını gördüğünde neler yaptın? sorusuna verdikleri en sık cevap ise bir yetiškine haber vererek yardım istemek şeklinde olmuştur.
10. Öğrenciler “okulunuzda zorbalık ne derece büyük bir sorun?” sorusuna en çok “çok az” cevabını verirken okulda yaşadıkları zorbalıklardan ne kadar rahatsız olduğu sorusuna ise “çok” cevabını vermiştir.
11. Öğrencilere yöneltilen öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösterdikleri ve okullarındaki zorbalığı önleyebilmede ne kadar başarılı oldukları sorularına ayrı ayrı en çok “bilmiyorum” yanıtı verilmiştir.
12. Öğrencilere “okullarında gördükleri zorbalıktan sonra okul sevgin ne kadar azaldı?” diye sorulmuş ve çoğunlukla “hiç” cevabı alınmıştır.
13. Öğrenciler “zorbalıklar yüzünden okula gelmekten ne kadar korkuyorsun?” sorusuna çoğunlukla “hiç” cevabı verilmiştir.
14. Öğrenciler “okulda kendini ne kadar güvende hissediyorsun?” sorusuna ise en sık “çok” cevabını vermişlerdir.
15. Öğrencilere yöneltilen “kendini okulda ne kadar değerli hissediyorsun?” ve “kendini okulda ne kadar mutlu hissediyorsun?” sorusu sorulmuş ve bu sorulara en sık verilen cevap “orta düzeyde” olmuştur.
16. Çalışma grubuna dahil olan öğrencilerin bağlanma stillerine göre dağılımları incelenmiş ve ölçekteki sorulara verdikleri cevapların ortalamasına göre öğrencilerin en çok kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları tespit edilmiştir.
17. Akran zorbalığı statülerindeki öğrencilerin cinsiyet dağılımları ele alındığında ise kız ve erkek öğrencilerin en çok nötr grupta yer aldığı görölmektedir. Kızlarda nötr grubu takip eden ikinci akran zorbalığı statüsü “kurban” iken erkeklerde “zorba” dır.
18. Öğrencilerin en çok kim tarafından zorbalığa uğradığını tespit etmeye yönelik sorulara ilk sırada “bir erkek öğrenci” cevabı verilirken ikinci sıklıkla verilen cevap “bir kız öğrenci tarafından zorbalığa uğradım” olmuştur.
19. Çalışmamız sonucunda cinsiyete göre maruz kalınan zorbalık türleri incelenmiş ve kızların daha çok isim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür

ya da kötü söz vb. türde zorbalığa maruz kalırken, erkeklerin hem tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme vb. hem de kızlarda olduğu gibi isim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söyleme vb. zorbalık türlerine maruz kalmışlardır.

20. Kimin tarafından zorbalığa uğradın? sorusuna verilen cevaplar cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kızların en çok “bir kız” ya da “bir grup kız öğrenci” tarafından, erkeklerin ise en çok “bir erkek öğrenci” ve “bir grup erkek öğrenci” tarafından zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

21. Araştırmamız sonucunda öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile kurban ve zorba olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

22. Güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri ile cinsiyet arasındaki fark incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Buna göre erkek öğrencilerin güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma düzeyleri kız öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Kayıtsız bağlanma ile cinsiyet arasında ise herhangi bir farklılık saptanmamıştır.

23. Araştırmamız sonucunda öğrencilerin yaşları ile zorba ya da kurban olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

24. Bağlanma stilleri ile yaş arasındaki farklılık incelendiğinde ise yaş ile korkulu bağlanma arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre on beş yaş ve altındaki yaş grubuna dahil öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri, on altı yaşındaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Elde edilen bu farklılığın aksine güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri ile yaş arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

25. Öğrencilerin kurban olmaları ile sınıf düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve bu ikisi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre 9. ve 11. sınıftaki öğrencilerden zorbalığa uğrayanların oranı 10. ve 12. sınıftaki öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

26. Yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin zorba olmaları ile sınıf düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

27. Araştırmamız sonucunda korkulu bağlanma stili ile sınıf düzeyi arasında bir farklılık tespit edilmiştir. Bu inceleme sonucuna göre 11. sınıf öğrencilerinin korkulu bağlanma düzeyleri 10. sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede daha yüksektir. Bunun yanında güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri ile sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

- 28.** Araştırmamızda kurban olma ve anne-baba eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi yordayacak çalışmalar yapılmış ve sonucunda bu değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.
- 29.** Sosyodemografik faktörlerden biri olan anne ve babanın medeni durumları ile kurban olma arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiş ve bu iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.
- 30.** Araştırmamızda kurban olma ile kardeş sayısı arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiş fakat bu iki değişken arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.
- 31.** Yapılan araştırma sonucunda zorba olma ve annenin eğitim düzeyi arasında istatistiksel açıdan bir ilişki tespit edilmiştir. Burada annenin eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerde zorbalık yapmayanların oranı yapanlara göre anlamlı derecede daha yüksek iken, anne eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerde zorbalık yapanların oranı yapmayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.
- 32.** Zorba olma ile babanın eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelenmiş ve bu iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Buna göre babasının eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerde zorbalık yapmayanların oranı zorbalık yapanlardan anlamlı derecede daha yüksek iken babasının eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerde zorbalık yapanların oranları yapmayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.
- 33.** Araştırmamız sonucunda akran zorbalığı süresince zorba ya da kurban olma ile medeni durum arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.
- 34.** Araştırmamızda kardeş sayısı ile akran zorbalığı süresince zorba ya da kurban olma arasındaki ilişki incelenmiş fakat istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.
- 35.** Araştırmamız sonucunda bağlanma stilleri ile annenin eğitim düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır.
- 36.** Güvenli, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri ile baba eğitim düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bunlardan farklı olarak ise öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri ile babalarının eğitim düzeyi arasında bir fark söz konusudur. Buna göre babasının eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin korkulu bağlanma düzeyleri, babasının eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.
- 37.** Bağlanma stilleri ile anne ve babanın medeni durumları incelenmiş ve bu iki değişken arasında istatistiksel açıdan yorumlayabileceğimiz anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

- 38.** Aileye ait bir diğ er faktör olan kardeş sayısı ile bağlanma stilleri arasındaki fark ele alınmış ve saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığı sonucu elde edilmiştir. Bunun yanında güvenli ve korkulu bağlanma stili ile kardeş sayısı arasında istatistiksel anlamda farklılıklara rastlanılmıştır. Buna göre kardeş sayısı 0-1 olan öğrencilerin güvenli ve korkulu bağlanma düzeyleri kardeş sayısı 4 ve üzeri olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.
- 39.** Araştırmamızda kurban olma ile bağlanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmıştır. Buna göre zorbalığa uğramayan öğrencilerin güvenli bağlanma düzeyleri zorbalığa uğramış veya uğramakta olan öğrencilere oranla anlamlı derecede daha yüksektir. Bunun yanında korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma ile kurban olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- 40.** Bağlanma stilleri ile zorbalık arasındaki fark incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamaktadır.

Araştırma Bulgularına ve Gelecek Araştırmalara Yönelik  neriler

1. Bu çalışmada çalışma grubuna dahil olan öğrencilerin, okulların ve sınıfların rastgele seçilmesinden dolayı cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyleri arasında dengesiz bir dağılım oluşmuştur. Daha sonra yapılacak araştırmalarda cinsiyet, yaş ve sınıf düzeylerine dengesiz dağılımları önleyici tedbirler alınabilir.
2. Araştırmamıza lise eğitimine devam etmekte olan öğrenciler katılmıştır. Daha sonra yapılacak olan araştırmalara farklı yaş grubu ve gelişim dönemindeki bireylerin dahil edilmesi akran zorbalığına daha geniş bir açıdan bakmamızı ve bu konuda daha isabetli çalışmalar yapmamızı sağlayacaktır.
3. Daha sonra yapılacak olan araştırmaların öğrencinin alt-orta-üst düzey sosyoekonomik durumunu ortaya koyacak şekilde araştırmalarda bulunulması önerilmektedir. Çocuğun ailesinin maddi imkanlarının çocuktaki şiddet potansiyeline etkisinin incelenmesi de akran zorbalığını açıklama noktasında oldukça önemli görülmektedir.
4. Daha  nceki araştırmalarla tutarlı olarak bizim araştırma sonucumuzda da akran zorbalığının günümüzde okullarda artmakta olan bir problem olduğu görülmektedir. Ayrıca akran zorbalığı süreci içinde bulunmanın öğrenciler üzerindeki olumsuz etkileri d ş n ld ğinde okullarda ailelere,  ğretmen ve öğrencilere akran zorbalığına dair eğitim ve farkındalık programlarının uygulanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca akran zorbalığının önlenmesi noktasında bu programların uygulanması oldukça önemlidir.

5. Doğumdan sonraki ilk yıllarda anne ve bebek arasında gerçekleşmesi beklenen sağlıklı bir bağlanmanın taşıdığı hayati öneme araştırmamızda değinilmiştir. Anne ve babaların bu bilgiler ışığında çocukları ile ilişkilerini düzenlemeleri önerilmektedir. Bu konuda doğum öncesinde anne ve babalara gerekli eğitimlerin ve farkındalık çalışmalarının yapılması da önerilmektedir.
6. Sosyal bilişsel kuramda öğrenmelerin taklit yöntemiyle gerçekleştiği savunulmaktadır. Buna göre öğrenciler bebeklik ve çocukluk döneminde anne ve babalarını, ergenlik döneminde ise arkadaşlarını rol model olarak almaktadır. Daha sonra yapılacak araştırmaların bu görüşü temele alarak öğrencilerin şiddet geçmişini araştırmaları ve şiddetin aile ya da okuldan öğrenilip öğrenilmediğinin sorgulanması önerilebilir. Bu konularda şiddetin öğrenilebilir bir davranış olup ailelerin evlerinde ve okul yönetimlerinin, öğretmenlerin ve diğer okul çalışanlarının ise okullarda şiddeti içeren davranışların gösterilmemesi hususunda gerekli önlemleri almaları ve oluşturulan ilişki ağlarında şiddetin olumsuz sonuçlarına dikkat çeken çalışmalarda bulunmaları önerilmektedir.
7. Daha sonra yapılacak olan araştırmalara medyanın, internet kullanımının ve bilgisayar oyunlarının öğrenciler üzerindeki etkisinin göz önüne alınması ve bu kanallardan gelebilecek tehlikeleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarda bulunulması önerilmektedir.
8. Araştırmamızda akran zorbalığında farklı statülerde olmanın ve değişik bağlanma stillerine sahip olmanın akademik başarı üzerindeki belirleyicilikleri incelenmemiştir. Daha sonra yapılacak olan çalışmalarda bu unsurlar üzerinde durulabilir.
9. Farklı bağlanma stillerine sahip olan öğrencilerin şiddet algısı ve şiddete, zorbalığa bakış açılarının incelenmesi de akran zorbalığının ortadan kaldırılması açısından önemli görülmektedir. Böylelikle öğrencilerde şiddet ve alt boyutlarından olan akran zorbalığına karşı farkındalık oluşturmaları önerilmektedir.
10. Araştırmamızda 0-6 yaş grubunda birincil bakım veren kişiyi belirleyici bir değişkene yer verilmemiştir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda bu değişken dikkate alınıp karşılaştırma yapmaya imkan verecek sonuçlara varılması önerilmektedir. Bu sayede bakım veren kişi ile bağlanma ve zorbalık değişkenleri arasında yordayıcı bilgiler elde edilmeye çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, T. (2009). *Dokuzuncu sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve psikolojik belirtiler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Alantar, Z. & Maner, F. (2008). Bağlanma kuramı açısından yeme bozuklukları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9, 97-104.
- Alıkaşifoğlu, M., Erginöz, E., Ercan, O., Uysal, Ö. & Kaynak Albayrak, D. (2007). Bullying behaviours and psychosocial health: result from a cross-sectional survey among high school students in İstanbul, Turkey. *European Journal of Pediatrics*, 166, 1253-1260.
- Arıkan, R. (2013). *Araştırma yöntem ve teknikleri*. Ankara: Nobel Akademi.
- Arslan, S. & Savaşer, S. (2009). Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü. *Marmara Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), 118-123.
- Atalay, A. (2010). *Akran zorbalığı gösterme ve akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, anne-baba tutumları, arkadaş ilişkileri ve benlik saygısı ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Austin, V. & Sciarra, D. (2012). *Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar* (M. Özekes, Çev.). Ankara: Nobel.
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol10say2/v10s2m13.doc> sayfasından erişilmiştir.

- Aytekin, E. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin ebeveyn kabul red algısı ve demografik değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bacanlı, H. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bahadır, Ş. (2006). *Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duygudurumunu düzenleme arasındaki ilişki*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Banks, R. (1997). *Bullying in schools*. <http://eric.ed.gov/?id=ED407154> sayfasından erişilmiştir.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Başer Şeker, G. (2009). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baykul, Y. & Güzeller C. O. (2013). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve çocuklar doğum öncesinden orta çocukluğa*. (N. Işıkoğlu, Çev.). Ankara: Nobel Akademi.
- Bilgin, A. (2007). Yatılı ve gündüzlü ilköğretim okulu öğrencilerinin zorbalığa ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-18.
- Bowlby, J. (1969). *Bağlanma*. (T. V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Bowlby, J. (1998). *Güvenli bir dayanak ebeveyn-çocuk bağlanması ve sağlıklı insan gelişimi*. (S. Güneri, Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim.
- Bulgurcu, S. (2011). *İstanbul ilinde bir ilköğretim okulunda 6.-8. sınıflarda akran zorbalığı sıklığının araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bulut, S. (2008). Okullarda görülen öğrenciden öğrenciye şiddet olaylarının bazı değişkenler açısından arşiv araştırması yöntemiyle incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 23-38.

- Canter, D. (2011). *Suç psikolojisi*. (A. Dönmez, I. Çoklar Başer & M. Güler, Çev.). Ankara: İmge.
- Cenkseven Önder, F. & Yurtal, F. (2008). Zorba, Kurban ve olumlu özellikler taşıyan ergenlerin aile özelliklerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(3), 805-832.
- Ceylan, D. (2012). *Besyo öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Mezuniyet Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Çanakkale.
- Çamurlu Keser, C. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81-92.
- Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite 1. sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişilerarası şemalarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinkaya, S., Nur, N., Ayvaz, A., Özdemir, D. & Kavakcı, Ö. (2009). Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 151-158.
- Çınar, İ. (2007). Okullarda şiddet: dağın iki yamacını da görebilmek. Adem Solak (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu içinde* (s. 1-16). Ankara: Hegem.
- Çivilidağ, A. (2013). *Gelişim süreci odağında ergenlik psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik.
- Dede, F. (2015). *Lise öğrencilerinin çatışma çözme yaklaşımlarının bağlanma stilleri ve bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

- Dereli Yılmaz, S. (2013). Prenatal anne-bebek bağlanması. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10(3), 28-33.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne-baba bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Ergün, D. (2011). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ortaöğretim 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı yaygınlığı ve risk faktörlerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Ergün, N. (2015). *Erken ergenlerde okul, aile ve demografik değişkenlere göre akran zorbalığının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eroğlu Akın, R. S. (2011). *Ergenlerde bağlanma stilleri, internet ve sosyal iletişim ağlarının kullanımı ve iletişim becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ertan, D. (2012). *Akran zorbalığında aileye, okula ilişkin risk ve koruyucu faktörlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erözkan, A. (2004). Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 155-175.
- Erzen, E. (2013). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin bağlanma stilleri ve öz yeterlilikleri ile sınav kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Göçener, D. (2010). *Üniversite öğrencilerinin güvenli bağlanma düzeyleri ve kişiler arası ilişki tarzları arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Gültekin, Z. (2003). *Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güner, F. (2009). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinden akran zorbalığı zorba ve kurbanlarının okul başarı düzeyleri ve sosyometrik statülerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında anababalık stillerinin rolü*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, F. (2015). *Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık yapımları ile zorbalığa maruz kalmalarının cinsiyet, anne baba eğitimi, sosyoekonomik düzey ve empati eğilimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Güvenir, T. (2005). *Okullarda akran istismarı*. Ankara: Kök.
- Halıcı, P. (2005). *Yatılı ilköğretim okullarına devam eden ve ailesiyle birlikte yaşayan 12-14 yaş grubu çocukların saldırganlık eğilimleri ile benlik kavramlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hasta, D. & Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: kişiler arası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 64-104.
- Hilooğlu, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbaca davranışlarını yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kapcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Kaplan, B. (2012). *Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Karabaoğ , M. (2011). *Çocuklarda bağlanma stilleri ve benlik saygısının aleksitimi üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Karataş, H. (2011). *İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karataş, Z. (2008). Lise  ğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Kartal, H. & Bilgin, A. (2007). İlköğretim  ğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Ka vut, F. (2009). *Ergenlerde akran zorbalığı ve duygusal zeka arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Karaman Kepenekçi, Y. &  ınkır,  . (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 34, 236-253.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi: kuramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel.
- Kesebir, S.,  zdoğan Kavzoğlu, S. &  st ndağ M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Keskin, G. (2007). *Ergenlerin ruhsal durumları ve ebeveyn bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Keskin, T. (2010). *İlköğretim okullarındaki öğrencilerin akran zorbalığının benlik saygısıyla ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, Z. (2006). *Lise  ğrencilerinin zorbalık düzeyinin yordanması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi.

- Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Miller, Z. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları* (Z. Gültekin, Çev.). Ankara: İmge.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simon-Morton, B. & Scheidt, P. (2001). Bullying behavior among US youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094-2110.
- Onur, N.(2006). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öksüz, Y., Çevik, C. & Kartal, A. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Rize ili örneği). *İnternational Periodicak For The Languages Literature and History of Turkey of Turkic*, 7(3), 1911-1934.
- Özdiñç Azanpa, N. (2009). *Akran zorbalığı*. http://www.kilavuzpsikoloji.com/makaleler?makale_id=36 sayfasından erişilmiştir.
- Özdiñçer Arslan, S. (2008). *Lise öğrencilerinde öz kavram ve aile ilişkisinin akran zorbalığına etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, Y. & Çifci, E. G. (2010). Düşük sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576-586. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol9say2/v9s2m12.doc> sayfasından erişilmiştir.
- Pearce, J. B. & Thompson, A. E. (2009). Practical approaches to reduce the impact of bullying. *Archives of Disease in Childhood*, 79, 528-531.
- Pekel Uludağlı, N. & Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kuran davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92.
- Pelendecioğlu, B. (2011). *Lise öğrencilerinde zorbalık olgusunun okul yaşam kalitesi ve empati değişkenleri bakımından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2003, Temmuz). *Okullarda yaygın bir sorun: akran zorbalığı*. VII.
- Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Can J Psychiatry*, 48(9), 583-590.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in schools and what to do about it*. Victoria: Australian Council for Educational, <http://www.bullyproofclassroom.com/wp-content/uploads/2015/03/Kenneth-Rigby-Book.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Sabuncuoğlu, Ö., Ekinci, Ö., Bahadır, T. Akyuva, Y., Altınöz, E. & Berkem, M. (2006). Ergen öğrenciler arasında akran örselenmesi ve depresyon belirtileriyle ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 9, 27-35.
- Salmivalli, C. (2002). Is there on age decline in victimization by peers at school?. *Educational Research*, 44(3), 269-277.
- Salmivalli, C., Logerspetz, K., Björkvist, K., Österman, K. & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22, 1-15.
- Santrock, J.W. (2012). *Ergenlik* (D. M. Siyez, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gönül.
- Sharfe, E. & Bartholomew, K. (1994). Reliability and stability of adult attachment patterns. *Personal Relationships*, 1, 23-43.
- Smith, P. K., Madsen, K. S. & Moody, J. C. (1999). What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analyses of risk of being bullied. *Educational Research*, 41, 267- 285.
- Smith, P. K. & Brain, P. (2000). Bullying in schools: lessons from two decades or research. *Aggressive Behavior*, 26, 1-9.
- Solberg, M. E. & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus bully/victim questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29(3), 239-268.
- Solmuş, T. (Ed.). (2010). *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi*. İstanbul: Sistem.

- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. & Şenol, Ş. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88-99.
- Sümer, N. (2006). Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21, 1-22.
- Sümer, N. & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleminde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Şahan, M. (2007). *Lise öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, G. (2009). *Yetiştirme yurdunda ve ailesinin yanında yaşayan ergenlerin bağlanma stilleri ile kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şenol, S. (2006). *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı*. Ankara: HYB.
- Şirvanlı Özen, D. (2006). Akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58), 77-94.
- Şirvanlı Özen, D. & Aktan, T. (2010). Bağlanma ve zorbalık sisteminde yer alma: başa çıkma stratejilerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65), 101-113.
- Tambağ, H. (2004). *Aileleri ile birlikte ve yetiştirme yurtlarında yaşayan adölesanların öfke ifade etme biçimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanış, Z. İ. (2014). *Yetişkinlerde bağlanma stilleri ve öfke tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tıprıdamaz Sipahi, H. (2008). *İzmir ili Bornova ilçesinde ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı, etkileyen ve eşlik eden faktörler*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Türk Dil Kurumu. (1998). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2007). *Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi*.

[http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1413_BOLUM%20I%20\(0001-0150\).pdf](http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1413_BOLUM%20I%20(0001-0150).pdf) sayfasından erişilmiştir.

- Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Totan, T. & Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2), 53-68.
- Turan Akdağ, S.(2011). *Ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynlerinin bağlanma stilleri arasındaki ilişki*. Uzmanlık Tezi, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, Antalya.
- Turan Cebeci, S. C. (2009). *Tam aileye ve tek ebeveyne sahip ailelerden 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve kaygı durumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünalnış, A. (2010). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri arasında yaşanan zorbalığın farklı değişkenler açısından incelenmesi (Tokat ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yıldırım, R. (2012). Akran zorbalığı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 39-51.
- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131-150.
- Yörükkan, T. (2011). *Bağlanma ve sonraki yaşlarda görülen etkileri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Yücel, D. (2014). *Çocukluk çağı istismar yaşantılarının genç yetişkinlik dönemindeki bağlanma süreçleri, psikopatolojik semptomlar, ilişki yeterlilikleri ve aşk tutumları ile ilişkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

1. Kişisel Bilgi Formu
2. Akran Zorbalığı Anketi
3. İlişki Ölçekleri Anketi

EK 1

Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu form bilimsel bir çalışma amacıyla hazırlanmıştır. Maddelerin doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur, yalnızca sizin görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Bu sebeple araştırmanın doğru sonuçlara ulaşabilmesi için samimi ve gerçeğe uygun yanıtlarınız oldukça önemlidir. Verdiğiniz cevaplar tamamen gizli kalacaktır. Bütün formlarda her seçeneğin içerisine (x) işareti koymanız yeterli olacaktır.

Katkılarınız için şimdiden teşekkürler...

Nuran ÇAKIR

ONAM BELGESİ

Yapılan çalışma hakkında bilgi aldım. Gönüllü olarak yapılan çalışmaya katılmayı kabul ettim.

Tarih:

İmza

1. Cinsiyetiniz: 1 () Kız 2 () Erkek

2. Doğum Yılıınız:

1 () 1996 2 () 1997 3 () 1998 4 () 1999 5 () 2000 ve sonrası

3. Sınıfınız:

1 () 9 2 () 10 3 () 11 4 () 12

4. Anne ve babanızın medeni durumu nedir?

1 () Birlikte 2 () Ayrı 3 () Diğer...

5. Anneniz sağ mı?

1 () Evet 2 () Hayır

6. Babanız sağ mı?

1 () Evet 2 () Hayır

7. Kaç kardeşe sahipsiniz?

1 () 0-1 2 () 2-3 3 () 4 ve daha fazla

8. Annenizin eğitim durumu nedir?

- 1 () Okuryazar değil
- 2 () ilkokul mezunu
- 3 () Ortaokul mezunu
- 4 () Lise mezunu
- 5 () Üniversite mezunu
- 6 () Üniversite üzeri eğitim mezunu

9. Babanızın eğitim durumu nedir?

- 1 () Okuryazar değil
- 2 () İlkokul mezunu
- 3 () Ortaokul mezunu
- 4 () Lise mezunu
- 5 () Üniversite mezunu
- 6 () Üniversite üzeri eğitim mezunu

10. Annenizin işi nedir?

1() Memur 2() İşçi 3() Emekli 4() Çalışmıyor 5() Diğer...

11. Babanızın işi nedir?

1() Memur 2() İşçi 3() Emekli 4() Çalışmıyor 5() Diğer...

12. Evde dayak yerim/yerdim.

1() Hiç 2() Çok nadir 3() Arasıra 4() Sık sık 5() Hergün

13. Evde küfür/kötü söz, başkalarının yanında küçük düşürölme, alay edilme gibi durumlar yaşarım/yasardım.

1() Hiç 2() Çok nadir 3() Arasıra 4() Sık sık 5() Hergün

EK 2

Akran Zorbalığı Anketi

Sevgili Öğrenciler,

Bu araştırmanın amacı, öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen ve “zorbalık” olarak adlandırılan davranışların ne sıklıkla meydana geldiğini belirlemektir. Ankete vereceğiniz cevaplarla, sorunun daha iyi anlaşılmasına ve çözümüne katkıda bulunmuş olacaksınız.

Bu ankette “zorbalık” sözcüğü, aşağıdaki tanımda belirtilen anlamlara gelmektedir:

Zorbalık, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz ya da daha küçük öğrencileri sürekli olarak rahatsız etmesidir”.

Zorba öğrenciler, kendilerini koruyamayacak durumda olan öğrencileri döverek, tekme atarak, tokat vurarak, iterek, çekerek, sözlü olarak sataşarak, hoşla gitmeyen ad ve lakap takarak, alay ederek, küçük düşürücü sözler söyleyerek, dedikodu ve söylenti çıkarıp yayarak, para ya da eşyalarını zorla alarak, almaya çalışarak, tehdit ederek, eşyalarına zarar vererek, arkadaş grubundan dışlayıp yalnızlığa terk ederek ya da bunlara benzer başka söz ve eylemlerde bulunarak rahatsız ederler.

Okullarda bu gibi durumlar zaman zaman yaşanmaktadır ve zorbalığa uğrayan öğrenciler çoğu kez kendilerini koruyamamaktadır. Unutmayın güçleri eşit iki öğrencinin bir birleriyle tartışması ya da kavga etmesi **zorbalık değildir**.

Elinizdeki bu ankette bu konuyla ilgili bazı sorular yer almaktadır. Sizden istenen, bu sorulara içten ve dürüst cevap vermenizdir. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak ve hiç kimseye gösterilmeyecektir.

Hepinize şimdiden teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Metin PİŞKİN

Sınıfınız:

Erkek:

Kız:

		EVET	HAYIR
1.	Okulda yukarıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birine bir kez dahi olsa uğradın mı?		

Cevabınız **evet** ise 2. Sorudan itibaren devam ediniz.

Cevabınız **hayır** ise 12. soruya geçiniz.

2. Aşağıdaki söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradığınızı ilgili kutucuklara X işareti koyarak belirtiniz.

		Hemen hemen hergün	Haftada en az bir kez	Ayda en az bir kez	Bu dönem en az bir kez	Bu yıl en az bir kez
a)	Tekme atma, tokat vurma, çarpma, itme, saç çekme ve kulak çekme vb.					
b)	İsim takılma, alay edilme, dalga geçilme, aşağılanma, kızdırılma, küfür ya da kötü söz söylenme vb.					
c)	Arkadaş grubundan dışlanma, oyuna alınmama, uzak tutulma ve yalnızlığa terk edilme.					
d)	Zorla para veya eşyalarınızın alınması, alınmaya çalışılması ya da eşyalarınıza zarar verilmesi.					
e)	İftira atarak ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aranızın bozulmasına çalışılması.					

**3. Aşağıdaki zorbalık çeşitlerine nerede uğradığınızı işaretleyiniz.
(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz)**

		Sınıfta	Koridorda	Oyun alanında. Bahçede	Spor Salonunda	Kantinde	Lavabo-Tuvalette	Okul Servisinde	Baska Bir Yerde
a)	Fiziksel zorbalık (Tekme, tokat, vurma, çarpma itme, çekme vb.)								
b)	Sözel zorbalık (İsim takma, alay etme, kızdırma, küfür-kötü söz vb.)								
c)	Gruptan dışlanma, yalnızlığa terk edilme vb.								
d)	Zorla paranızın istenmesi ya da eşyalarınıza zarar verilmesi								
e)	İftira atılması, dedikodu yapılması, hakkınızda söylenti çıkarılması vb.								

4. Sence sen neden zorbalığa uğramış olabilirsin?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Farklı görünüp farklı davrandığımı için
- Her zaman sınıfımın en iyisi olduğum için
- Daha küçük ve güçsüz olduğum için
- Bu tür davranışı hak ettiğim için
- Diğer

yazınız

.....
.....
.....

5. Okulda zorbalığa uğradığında neler hissettin?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Üzüldüm.
- Korktum ve kaygılandım.
- Acı duydum.
- Kızgınlık duydum.
- Moralim bozuldu, huzursuz oldum.
- Kendimi güvensiz hissettim.
- Kendimi değersiz hissettim.

6. Okulda zorbalığa uğradığında neler yaptın?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Ağladım.
- Kaçarak uzaklaştım.
- Karşılık vermedim, görmezlikten geldim.
- Durmalarını söyledim.
- Arkadaşlardan yardım istedim.
- Bir yetişkinden yardım istedim (öğretmen, müdür vb.)
- Ben de karşılık verdim.

7. Ne zaman zorbalığa uğradın?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Okulda ders başlamadan önce
- Ders sırasında
- Teneffüslerde
- Okulda dersler bittikten sonra
- Okul dışında

8. Kimler sana zorbalık yaptı?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Bir erkek öğrenci
- Bir grup erkek öğrenci birlikte
- Bir kız öğrenci
- Bir grup kız öğrenci beraberce
- Kızlar ve erkeklerden oluşan bir grup beraberce

9. Sana zorbalık yapanların sınıf düzeyi nedir?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Sınıf arkadaşlarım
- Aynı sınıf düzeyinde ancak farklı şubelerde okuyanlar
- Benden daha büyük sınıfta okuyanlar
- Benden daha küçük sınıfta okuyanlar

10. Zorbalığa uğradığında kimlere söyledin?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Kimseye söylemedim.
- Sınıf öğretmenime söyledim.
- Başka bir öğretmene söyledim.
- Rehber öğretmene söyledim.
- Okul Müdürü ya da yardımcılara söyledim.
- Anne ve babama söyledim.
- Erkek ya da kız kardeşime söyledim.
- Arkadaşlarıma söyledim.
- Başka birine söyledim (yazın)

11. Zorbalığa uğradığında seninle kimler ilgilendi?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

- Annem ve babam
- Öğretmenimiz
- Okulun rehber öğretmeni
- Okul müdürü ve yardımcıları
- Arkadaşlarım
- Kardeşlerim
- Hiç kimse
- Başka (yazın)

		EVET	HAYIR
12.	Aşağıda belirtilen zorbalık çeşitlerinden herhangi birini bir kez dahi olsa yaptınız mı?		

Cevabınız **evet** ise 13. Sorudan itibaren devam ediniz.

Cevabınız **hayır** ise 15. soruya geçiniz.

13. Aşağıdaki söz ve eylemleri diğer öğrencilere ne sıklıkla yaptığınızı ilgili kutucuklara X işareti koyarak belirtiniz.

		Hemen hemen her gün	Haftada en az bir kez	Avda en az bir kez	Bu dönem en az bir kez	Bu yıl en az bir kez
a)	Tekme ya da tokat atma, vurma, çarpma, itme, saç çekme, kulak çekme.					
b)	İsim takma, alay etme, dalga geçme, aşağılama, kızdırma, küfür etme, kötü söz söyleme.					
c)	Arkadaş grubundan dışlama, uzak tutma ve yalnızlığa terk etme.					
d)	Zorla para veya eşyalarını alma, almaya çalışma ya da eşyalarına zarar verme.					
e)	İftira atma ya da dedikodu yaparak diğer öğrencilerle aralarını bozmaya çalışma.					

14. Zorbalık yaptıktan sonra neler hissettin?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

Eğlenceliydi, çok mutlu oldum.

Onların bunu hak ettiğini düşündüm.

Hiç bir şey hissetmedim.

Kendimi kötü hissettim.

Benden intikam almaya kalkışacaklarından korktum.

Öğretmen ya da ailelerine söyleyeceklerinden korktum.

Zorbalık yaptığım kişiye acıdım.

Diğer (Yazınız)

.....

.....

.....

15. Okulda bir öğrenciye zorbalık yapıldığını gördüğünde neler yaptın?

Zorbaya destek oldum

Karışmadım, ancak olanları seyretmek hoşuma gitti.

Zorbanın tarafında yer almaya zorlandım

Kurbanı korumak istedim ama bir şey yapmadım

Zorbaya durmasını söyledim.

Bir yetişkine haber vererek yardım istedim.

Kurbanı korumak için zorbaya karşı koydum.

16. Sence neden bazı öğrenciler diğerlerine zorbalık yapar? (Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

Daha büyük ve güçlü oldukları için

Bunun eğlenceli olduğunu düşündükleri için

Başkaları da onlara zorbalık yaptıkları için

Arkadaşlarına güçlerini kanıtlamak için

Evlerinde şiddet gördükleri için

Bilmiyorum

Diğer

17. Zorbalara ilişkin duyguların neler?

(Birden çok seçeneği işaretleyebilirsin)

Zorbalar güçlüdür bu yüzden hoşuma giderler.

Onlardan korkarım.

Zorbalardan nefret ederim.

Bu konuda bir şey hissetmiyorum.

Aşağıda yer alan görüşlere katılıyorsanız EVET, katılmıyorsanız HAYIR kutucuğuna X işareti koyunuz.

		EVET	HAYIR
18.	Başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir.		
19.	Bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler.		
20.	Sadece erkekler zorbalık yapar.		
21.	Zorbalıktan şikayet eden öğrenciler ana kuzusudurlar.		

22.	Zorbalık büyüme ve gelişmenin bir parçasıdır, insanın yaşam güçlükleriyle baş etmesini kolaylaştırır.		
23.	Zorbalık yapanları görmezlikten gelerseniz sizi bırakırlar.		
24.	Zorbalar, kendilerini değersiz gördüklerinden zorbalık yaparlar.		
25.	Zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmak ispiyonculuktur.		
26.	Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek ve intikam almaktır.		
27.	Zorbalığa uğrayan öğrenciler belki bir süre acı çekerler ama daha sonra yapılanlar unutulur.		

Aşağıdaki soruları ilgili kutucuğa X işareti koyarak cevaplayınız.

		Cok	Orta Düzeyde	Cok Az	Hic	Bilmiorum
28.	Okulunuzda zorbalık ne derece büyük bir sorun?					
29.	Okulda yaşanan zorbalıklardan ne kadar rahatsız oluyorsun?					
30.	Öğretmen ve yöneticiler zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösteriyorlar?					
31.	Yöneticiler okulda zorbalık olaylarını önlemede ne derece başarılılar?					
32.	Zorbalar yüzünden okul sevgin ne kadar azaldı?					
33.	Zorbalar yüzünden okula gelmekten ne kadar korkuyorsun?					
34.	Kendini okulda ne kadar güvende hissediyorsun?					
35.	Kendini okulda ne kadar değerli hissediyorsun?					
36.	Kendini okulda ne kadar mutlu hissediyorsun?					

ANKET BURADA BİTTİ
CEVAPLADIĞINIZ İÇİN HEPİNİZE TEŞEKKÜRLER.

EK 3

İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzeridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendirip size en uygun sayının altındaki paranteze (X) işareti koyunuz.

1.....2.....3.....4.....5.....6.....7

Hiç
Katılmıyorum

Kısmen
Katılıyorum

Tamamen
Katılıyorum

	1	2	3	4	5	6	7
1. Başkalarına kolaylıkla güvenmem.	()	()	()	()	()	()	()
2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	()	()	()	()	()	()	()
3. Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.	()	()	()	()	()	()	()
4. Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.	()	()	()	()	()	()	()
5. Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	()	()	()	()	()	()	()
6. Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	()	()	()	()	()	()	()

7. İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvенеbileceğimden emin değilim.	()	()	()	()	()	()	()
8. Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak isterim.	()	()	()	()	()	()	()
9. Yalnız kalmaktan korkarım.	()	()	()	()	()	()	()
10. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.	()	()	()	()	()	()	()
11. Çoğu zaman romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.	()	()	()	()	()	()	()
12. Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım.	()	()	()	()	()	()	()
13. Başkalarının bana çok yakınlaşması beni endişelendiriyor.	()	()	()	()	()	()	()
14. Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.	()	()	()	()	()	()	()
15. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.	()	()	()	()	()	()	()
16. Başkalarının bana benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.	()	()	()	()	()	()	()
17. İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.	()	()	()	()	()	()	()
18. Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor.	()	()	()	()	()	()	()

19. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.	()	()	()	()	()	()	()
20. Birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım.	()	()	()	()	()	()	()
21. Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım.	()	()	()	()	()	()	()
22. Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim.	()	()	()	()	()	()	()
23. Terkedilmekten korkarım.	()	()	()	()	()	()	()
24. Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.	()	()	()	()	()	()	()
25. Başkalarının bana benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.	()	()	()	()	()	()	()
26. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.	()	()	()	()	()	()	()
27. İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum.	()	()	()	()	()	()	()
28. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.	()	()	()	()	()	()	()
29. Romantik ilişkilerde olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı ister.	()	()	()	()	()	()	()
30. Başkaları ile yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.	()	()	()	()	()	()	()